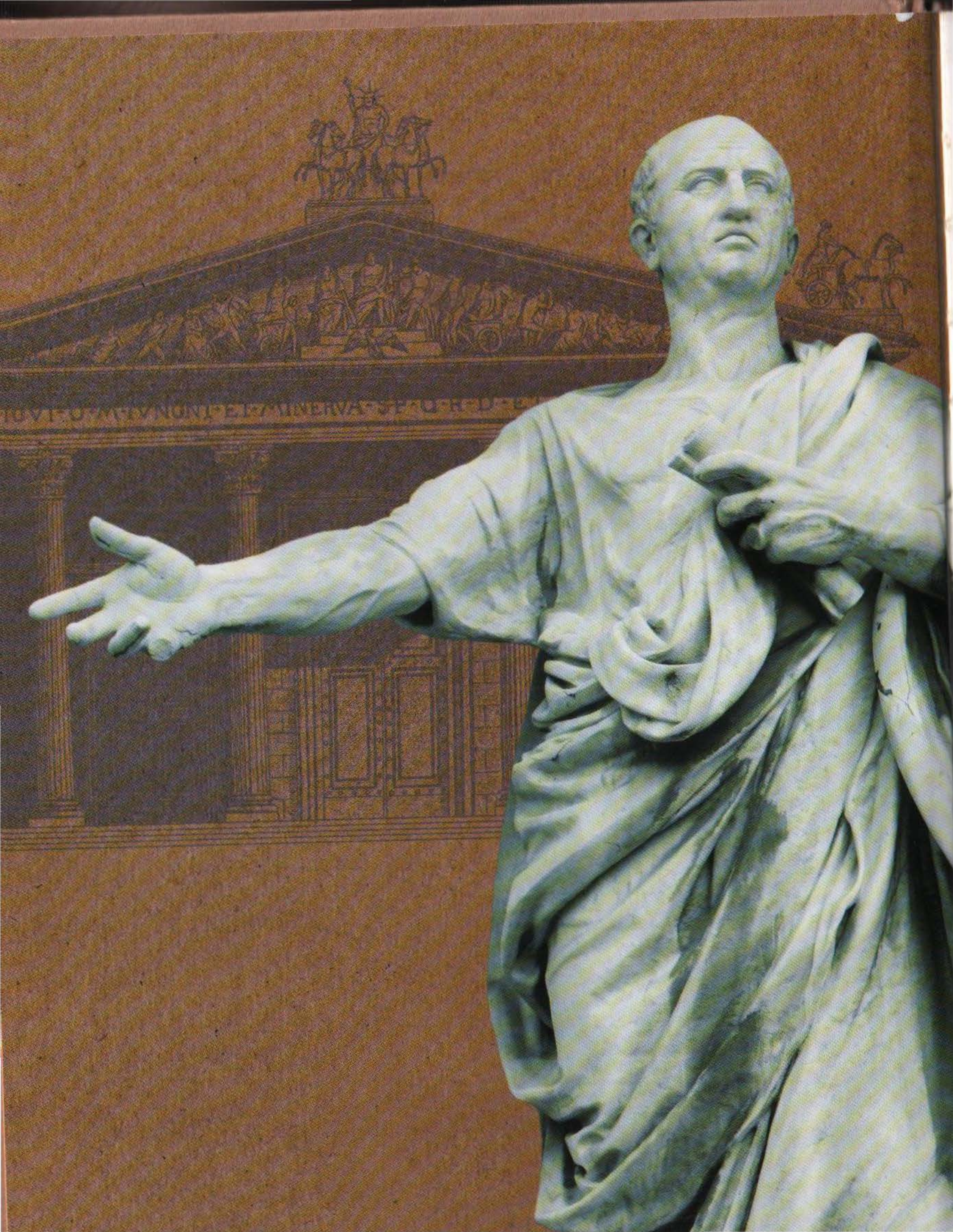
30 SANİYEDE
ANTİK ROMA

Antik Roma'dan günümüze ulaşan 50 en önemli fikirsel ve kültürel katkı

Editör
Matthew Nicholls

30 SANİYEDE
ANTİK ROMA

Antik Roma'dan günümüze ulaşan 50 en önemli fikirsel ve kültürel katkı

Editör
Matthew Nicholls

Katkıda bulunanlar
Luke Houghton
Ailsa Hunt
Peter Kruschwitz
Dunstan Lowe
Annalisa Marzano
Matthew Nicholls
Susanne Turner

CARETTA KİTAPLARI 157
30 SANİYEDE SERİSİ 9

30 SANİYEDE ANTİK ROMA

Kitabın özgün adı:
30 Second Ancient Rome

Genel Editör **Matthew Nicholls**

1. baskı, Çin - Mayıs 2015
ISBN 978-605-5169-52-7
Yayıncı Sertifika no: 15719

Proje Koordinatörü **e. murat yığcı**
Yayına Hazırlayan **Gizem Çiçek**
Çeviri **Serkan Göktaş, Ergin Kaptan, Bilge Tanrıseven, Tuna Akar**
Kapak Uygulama **Şirin Yığcı**
Sayfa Uygulama **Y. Serdar Cenan**

Görsel Yönetmen **Peter Bridgewater**
Ivy Press Yayıncı **Susan Kelly**
Editör **Caroline Earle**
Art Direktör **Michael Whitehead**
Tasarım **Ginny Zeal**
İllüstrasyonlar **Ivan Hissey**
Sözlük **Matthew Nicholls**

Çin'de basılmıştır

caretta

caretta reklam ve halkla ilişkiler tic. ltd. şti.
www.carettareklam.com
samanyolu sokak, 106 Şişli-İstanbul
tel: +90 212 230 23 14 • faks: +90 212 231 30 13
info@carettakitap.com • carettakitap.com
facebook.com/carettakitaplari • twitter.com/carettakitap

İÇİNDEKİLER

6 Giriş

12 Sınırlar & Devlet Yapısı
14 SÖZLÜK
16 Kuruluş
18 Roma'nın Konumu
20 Cumhuriyet Dönemi
22 Profil: Jül Sezar
24 İmparatorluk Dönemi
26 İmparatorluk & Genişleme
28 Roma Lejyonu
30 Roma Lejyoneri

32 İnsanlar & Toplum
34 SÖZLÜK
36 Vatandaşlık
38 Kölelik
40 Sosyal Sınıf & Statü
42 Profil: Augustus
44 Erkekler & Kadınlar
46 Cinsellik
48 Roma Vilayetlerinde Yaşam
50 Roma Hukuku

52 Roma'da Yaşam
54 SÖZLÜK
56 Tarım
58 Ticaret & Sanayi
60 Sikkeler & Para Birimi
62 Yeme & İçme
64 Profil: Genç Plinius
66 Zaman & Takvim
68 Eğlence & Spor
70 Tıp

72 Dil & Edebiyat
74 SÖZLÜK
76 Latince
78 Eğitim & Okuryazarlık
80 Tiyatro
82 Retorik
84 Profil: Vergilius
86 Nesir Yazımı
88 Latince Lirik Şiir
90 Duvar Yazıları & Resimleri

92 Düşünce & İnanç
94 SÖZLÜK
96 Roma Panteonu
98 İthal Tanrılar
100 Hıristiyanlık
102 Profil: Konstantin
104 İmparator Kültü
106 Astroloji & Kehanet
108 Felsefe
110 Ölüm & Ölümden Sonra Yaşam

112 Mimari, Anıtlar & Sanat
114 SÖZLÜK
116 Sütun Düzenleri
118 Colosseum & Circus Maximus
120 Tapınaklar
122 Forum
124 Profil: Livia Drusilla
126 Zafer Takları
128 Mozaik
130 Heykeller & Büstler
132 Mezarlar

134 Binalar & Teknoloji
136 SÖZLÜK
138 Tahkimatlar
140 Ağır Silahlar & Kuşatma Silahları
142 Profil: Vitruvius
144 Konutlar
146 Hamamlar & Merkezî Isıtma
148 Yollar
150 Su Kemerleri & Kanalizasyonlar
152 Beton & Tonoz

154 Kaynaklar
156 Katkıda Bulunanlar
158 Dizin

GİRİŞ

Matthew Nicholls

Marcus Tullius Cicero, Romalı devlet adamı, düşünür, avukat ve aydın. Gelmiş geçmiş en büyük hatiplerden biri olarak bilinir ve yazıları Roma edebiyatının değerli örneklerindendir.

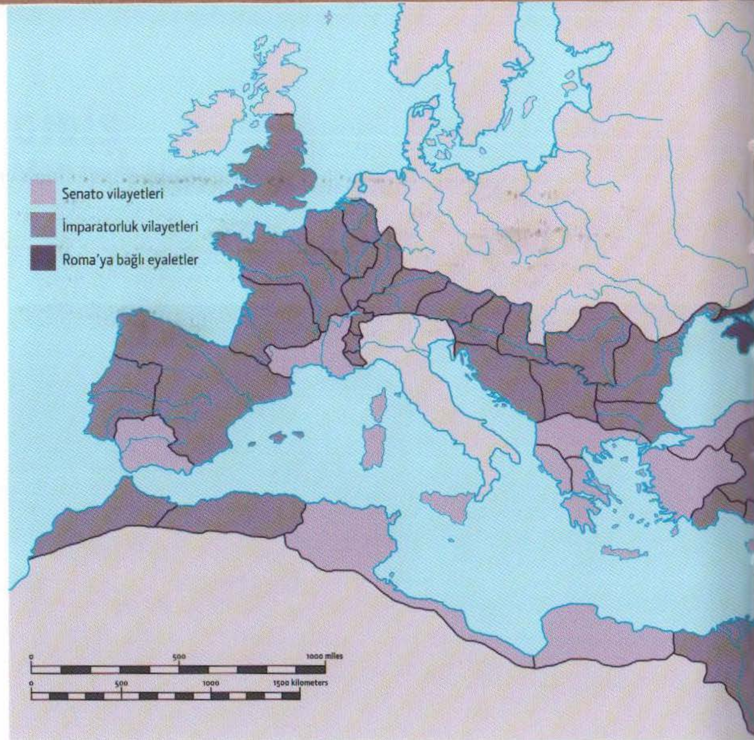
Roma İmparatorluğu'nun Kuzey Britanya'dan Suriye'ye ve Kuzey Afrika sahillerine kadar uzanan izleri tüm Avrupa'da hâlen görülmektedir. Örneğin Kuzey İngiltere'nin rüzgârlı arazilerinde bir kıyıdan diğerine kadar 130 kilometre boyunca uzanan Hadrianus Duvarı boyunca yürüyen bir kimse, bir zamanlar çok uzaklara yayılmış Roma sınırında yürüyordur aslında. Ancak Roma'nın Akdeniz'deki merkezinin yüzlerce kilometre kuzeyindeki bu topraklarda bile Roma'dan kalan çok fazla kanıt vardır. Duvarın kendisi ve Roma medeniyetine has hamamları ve karargâh binalarıyla duvar boyunca sıralanan ustalıkla inşa edilmiş simetrik kaleler, Roma ordusunun gücünün ve düzeninin yanı sıra, hayranlık uyandıran mimari ve teknolojik kapasitesini ve aynı zamanda Roma'nın kendisini yeni topraklara gerekirse zorla kabul ettirme arzusunu gösterir. Bu ileri karakolların içinde ve etrafında bulunan çanak çömlek, demir paralar, giysiler, sunaklar ve hatta kişisel mektuplar, askerlerin ve buralara yerleşenlerin Britanya'yı -ayrıca Avrupa'nın diğer birçok bölgesini, Kuzey Afrika'yı ve Ortadoğu'yu- bir Roma vilayetine dönüştürmeye başlayan ve ardında kalıcı bir miras bırakan yeme-içme, yaşama, ticaret yapma, tapınma, düşünme ve yazma biçimlerini nasıl beraberlerinde getirdiklerini gösterir. Bu muhteşem askerî anıtın çevresinde bulunan böylesine ufak kalıntılar aynı zamanda bize tarihî olayların çok daha küçük, kişisel hikâyelerden oluştuğunu hatırlatır. Bu tablo tüm imparatorlukta askerî ve sivil, kamusal ve özel yüzlerce alanda tekrarlanır. Elimizde aynı zamanda Roma döneminden kalan ve asırlar boyunca kopyalanarak aktarılan zengin bir yazılı kaynak birikimi vardır. Böylelikle antik dönem tarihçilerinin ve şairlerinin Roma'nın Britanya'yı işgali hakkında söylediklerini okuyarak Hadrianus Duvarı'nı ait olduğu bağlama yerleştirebiliriz. Epik şiirden tarihe, söylevlerden tıbbi eserlere ve reçetelere kadar uzanan bu zengin kaynaklar, araştırmacıların Roma'nın uzun ve renkli tarihinin çok değişik boyutlarını keşfetmelerine olanak sağlıyor. Bir yandan da Mısır'ın kurak çöllerinde, Herculaneum kentinin kömürleşmiş kalıntılarında ve eski kütüphanelerde yeni eserler gün ışığına çıkmaya devam etmektedir. Bu çalışma, hayranlık

Roma İmparatorluğu, neredeyse 2000 yıl önce inşa edildiği günden beri kuzey İngiltere boyunca uzanan bir istihkâm duvarı olan Hadrianus Duvarı ile hâlen modern dünyaya kendisini hatırlatıyor.

uyandırıcı bir milleti gözler önüne serer. Kimi zaman Romalılar bize çok benzer görünebilirler. Fakat aynı zamanda bizden çok da farklıydılar. Köleliği ve gladyatör dövüşlerini hatırlayın. Tanrılarla, kurbanlarla dolu yaşamlarını ve başlarındaki imparatora tapınmalarını. Kamusal alanlarını dolduran görkemli heykelleri ve anıtları birçok modern şehrin şablonunu oluşturmuştur ancak artık revaçta olmayan zafer gösterilerinin de modası geçmiş temsilcileri konumundadırlar. İşin doğrusu, Romalılar hem tanıdık hem de yabancıydı ve bu da onların yaşamlarını ve dönemlerini araştırmayı her daim heyecan verici kılmaktadır. Bu kitaba katkı yapanlar, Batı tarihindeki bu ihtiras dolu, yaratıcı, gelişmiş, kimi zaman vahşi ve şehvet düşkünü bölümün en iyi ve en kötü yanlarını canlandırma işini beceriyle ve heyecanla üstlenmişlerdir.

M.Ö. 753 Roma'nın kuruluşu
Efsaneye göre kuruluş yılı budur ancak modern arkeolojinin bazı bulgularına göre gerçek kuruluş tarihi de bundan çok uzak değildir.

M.Ö. 509 Roma Cumhuriyeti'nin kuruluşu
Roma krallarının sonuncusunun tahttan indirildiği tarihtir: yeni bir cumhuriyetçi anayasa ile aşırı bireysel güce karşı tedbir alınmıştır.

M.Ö. Beşinci-Üçüncü yüzyıllar Romanın güçlenmesi
Roma iktidarı savaşlar ve anlaşmalar ile İtalya'ya yayıldı.

M.Ö. 264–146 Pön Savaşları
Roma'nın en büyük düşmanı olan Kartacalılarla yapılan üç yıpratıcı savaş; üçüncü ve nihai zafer Roma'nın Akdeniz imparatorluğunun genişlemesini beraberinde getirmiştir.

yaklaşık M.Ö. 133–44 Cumhuriyet krizi
Roma'nın cumhuriyetçi anayasası imparatorluğun genişlemesini, kişisel siyasi hırsları ve eşitsizliği durdurmaya çalışırken yaşanan karışıklıklar ve tekrarlanan iç savaşlar.

M.Ö. 60–53 "Birinci triumvirlik"
Roma'nın en güçlü kişilerinden üçünün siyasi ittifakı: Sezar, Pompey ve Crassus.

M.Ö. 15 Mart, 44 Jül Sezar'ın ölümü
Roma'nın diktatörü, hâkimiyetinden rahatsız olan senatörler tarafından devrildi ve bu olay yeni iç savaşları körükledi.

M.Ö. 31–M.S. 14 Augustus'un hükümranlığı
Roma'nın ilk imparatoru. İmparatorluğun genişlemesi ve birleşmesi; uzun süre devam edecek tek adam yönetiminin başlangıcı.

Roma tarihine genel bir bakış

Antik Roma tarihi, efsaneye göre M.Ö. 21 Nisan 753'teki kuruluşundan M.S. 4 Eylül 476'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar bin yıldan fazla bir süreye yayılmıştır. İmparatorluk Avrupa'nın büyük bir kısmını, kuzey Afrika'nın bazı bölümlerini ve Ortadoğu'yu kapsıyordu. Ardında bıraktığı kültürel miras, insanların neredeyse tüm faaliyet alanlarında günümüze dek etkilerini sürdürmüştür.

Bu muazzam coğrafi ve tarihî alanı dolaşmak biraz güç olabilir ancak buradaki tarih cetveli Roma tarihindeki bazı önemli olayları gösterir ve kitabın geri kalan kısmı için bir kaynak görevi görür. Benzer şekilde, imparatorluğun M.S. İkinci yüzyılın başlarında en geniş sınırlarını gösteren harita da Roma'yı merkez alarak, etkilerinin Hadrianus Duvarı ile belirlenen en kuzeydeki bol rüzgârlı sınır karakolundan modern Irak'ın sınırlarına kadar yayıldığı Akdeniz dünyasını gösterir.

M.Ö. 31–M.S. 68 Julio-Claudian hanedanı
Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, ve Nero.

M.S. 68-97 Flavius hanedanı
Vespasian, Titus, ve Domitian.

M.S. 98–117 Trajanus'ın hükümranlığı
Roma'nın "en iyi imparatoru;" onun hükümranlığı sırasında imparatorluk en geniş coğrafi sınırlarına erişmiştir.

M.S. 96–192 Evlatlık / Antonine hanedanına mensup imparatorlar
Nerva, Trajanus, Hadrianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Lucius Verus ve Commodus, iktidarın babadan oğula geçmesi yerine evlat edinilerek imparator olmuşlardır: gayet istikrarlı, refah içinde geçmiş bir dönemdir.

M.S. 193–235 Severan hanedanı
İç savaş döneminin ardından iktidara gelen Afrikalı imparatorlar hanedanı.

M.S. 235–284 Üçüncü yüzyıl krizi
Ömrü kısa süren imparatorlar, enflasyon, veba, işgal, kargaşa ve başkaldırı.

M.S. 293–313 Tetrarşi
Diokletianus'un yeni dört imparatorlu yönetim sistemi, krize son verilmesini sağlamıştır.

M.S. 306–337 Konstantin'in hükümranlığı
Roma'nın ilk Hıristiyan imparatoru; doğu başkenti olarak Konstantinopolis'i (Bizans) kurmuştur.

M.S. 476 Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı
İşgalci dalgaları batı imparatorluğunu dizlerinin üzerine çöktürmüş ancak doğudaki Bizans İmparatorluğu 1453'e kadar ayakta kalmıştır.

Bu kitabın işleyişi nasıldır?

Dünyada birçok üniversitede alanında uzmanlaşmış klasik dönem araştırmacıları ve antik çağ tarihçileri Roma yaşamının ve kültürel mirasının çok çeşitli yönlerini ele alıyor, Roma dili ve edebiyatını, tarihini, sanatını, mimarisini ve arkeolojisini inceliyorlar. Bu zengin birikimi sadece tek sayfalık 50 başlık altına indirgemek zor bir işti ancak umudum, okuyucuların bu sayfalarda hem aşina oldukları -lejyonlar, gladyatörler, su kemerleri, imparatorlar- hem de retorik, kehanet ve Romalıların yaşamın yanı sıra ölümde de insanlara yaklaşımları gibi yeni kavramlarla haşır neşir olmaları, böylelikle arkeolojik ve yazılı kaynakların sundukları hayranlık uyandırıcı zengin birikimden bir nebze olsun faydalanmalarıdır.

Her bir başlık, tıpkı Sezar'ın Galyası gibi, üç bölüme ayrılmıştır. Ele alınan konuya 30 saniyelik tarihî bilgi ile başlanır. 3 saniyelik daralma, tek bir cümlede hızlı bir bakış sunarken, ayrı bir bölüm olan 3 dakikalık genişleme, daha derinlemesine bir yaklaşım içerir. Her bölümün başında bilinmeyen terminoloji ve kavramlar konusunda okuyucuya yardımcı olmak için bir sözlük oluşturulmuştur. Ayrıca her bir bölüm için bir tane olmak kaydıyla, yaşadıkları zamanda toplum üzerinde büyük etkileri olmuş önemli bireylerin, bizzat Jül Sezar'la başlamak üzere profillerine yer verilmiştir.

Birinci bölüm olan Sınırlar & Devlet Yapısı; Roma'nın efsanevi kuruluş hikâyesiyle açılıyor ve krallıktan cumhuriyete ve imparatorluğa uzanan siyasi gelişimini anlatıyor; bölümün sonu ise Roma bir şehir devlet olmaktan dünyanın başkenti olmaya uzanan yükselişini sağlayan meşhur lejyonlarını ele alıyor. İnsanlar & Toplum başlıklı bölüm; vatandaşların ve kölelerin, erkeklerin ve kadınların statülerinden ve birbirleriyle olan ilişkilerinden, imparatorluğu bir arada tutan hukuk ve yönetim çerçevesine kadar Roma toplumunun yapısını çeşitli yönleriyle inceliyor. Roma'da Yaşam başlıklı bölüm; söz konusu halkın nasıl yaşadığını ve çalıştığını ele alıyor. Günlük hayatın ve ekonomik hayatın yapısı artık antik tarihçiler için giderek artan bir biçimde en az imparatorlar ve soylular kadar ilgi çekici bir hal almış durumda. Bunların ardından gelen Dil & Edebiyat ile Düşünce & İnanç başlıklı bölümler; Roma toplumunun kendisi hakkında nasıl konuştuğunu,

Augustus, Roma İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk imparatoru. Esas olarak imparatorluğu genişleten büyük yayılmaya ile tanınsa da, vergi sisteminde reform yapması, yol ağları oluşturması ve Roma şehrinin büyük bölümünü yeniden inşa etmesi de başarıları arasında sayılabilir.

düşündüğünü ve yazdığını gösteriyor. Son bölümler olan Mimari, Anıtlar & Sanat ile Binalar & Teknoloji; Romalıların başarılarının uygulamaya dönük yanlarını, anıtsal kalıntıları -tıpkı Hadrianus Duvarı gibi- gezginleri derinden etkileyen tapınakları, meydanları, mozaikleri, hamamları ve yolları ele alıyor. Bütün yollar Roma'ya çıkar ve umarız bu kitap da çeşitli yollardan sizi oraya götürür.

SINIRLAR & DEVLET YAPISI

SINIRLAR & DEVLET YAPISI
SÖZLÜK

Auctoritas Resmi bir unvandan ya da rütbeden ziyade, kişiliğe ve saygı uyandırma meziyetine dayalı gayrı resmi güç. İlk imparator Augustus'un uzun hükümranlığının önemli yapıtaşlarından biriydi.

Aeneis Roma'nın en büyük şairi Vergilius tarafından Augustus'un desteğiyle yazılmış 12 kitaplık destansı bir şiir. Doğrudan klasikler arasına giren bu eser, harabeye dönen Truva'dan sağ kurtulan ve İtalya'ya giderek Romalıları bulan Truvalı bir prens olan Aeneas'ın yaşadıklarını anlatır.

askerî terimler Roma ordusunun yapısı ve gücü dönem dönem değişmiştir ancak Roma İmparatorluğu tarihinin büyük kısmı boyunca savaş meydanına 30 lejyon halinde çıkmıştır. Her lejyonda ağır zırhlı lejyoner piyadeler ile Roma'nın müttefiklerinden toplanmış, çeşitli silahlara ve taktiklere hâkim, Roma vatandaşı olmayan yardımcı birlikler vardı. Ayrıca süvari birliklerinden oluşan bir de kanat bulunurdu. Her lejyonda rütbeli subaylardan oluşan ufak bir kurmay heyeti ile bir dizi taktiksel alt birlik vardı: on müfrezenin her biri (normalin iki katı büyüklükteki birinci müfreze hariç) centurion denilen komutanların idaresindeki 80 askerlik altışar centuria'dan oluşurdu. Lejyonerler arasındaki en küçük organize birlik, aynı çadırda kalan ve sekiz askerden oluşan contubernium'du ve her birine bir decanus komuta ederdi. Bu sistem, yoldaşlığı geliştirmeye ve birlik ve lejyona sadakat duygusunu pekiştirmeye yardımcı olurdu.

Dacia Bugün Romanya olarak bilinen bir doğu Roma vilayeti. Bu toprakları Trajanus fethetmişti. Önemli bir demir cevheri kaynağıydı.

Devlet M.Ö. Dördüncü yüzyılda yaşamış Yunan filozofu Platon'un adalet düşüncesini ve çeşitli yönetim biçimlerini tartıştığı eseri. Filozof-krallar tarafından yönetilen ideal devlet düşüncesini de içerir.

Galya Günümüzde Fransa, İsviçre'nin batısı, İtalya'nın kuzeyi, Belçika, Lüksemburg ve Almanya'nın batısındaki toprakları kapsayan, Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altındaki bir bölge. Fethi, M.Ö. 50'lerde Jül Sezar tarafından tamamlanmıştır. Bölge birkaç Roma vilayetine bölünmüştü ve yüzyıllar sonra imparatorluk yıkılana kadar Roma hâkimiyetinde kaldı.

gladius Lejyonerler tarafından kullanılan, iki kenarı da keskin, sivri uçlu kılıç; daha sonra imparatorluk döneminde yerini daha uzun olan spatha'ya bırakmıştır.

İberya Günümüzde İspanya ve Portekiz'in bulunduğu bu yarımada, Pön Savaşları sırasında Romalılar tarafından fethedilmiş ve M.Ö. 197'de Roma İspanyası olarak çeşitli vilayetlere ayrılmıştır.

imperator Savaştan zaferle dönen roma birliklerinin kendiliğinden komutanlarına yakıştırdıkları bir unvandır; sonrasında roma imparatorlarının unvanlarından biri haline gelmiştir. Aynı zamanda bir Roma yargıcının sahip olduğu imperium veya resmi gücü de ifade eder.

konsül Roma Cumhuriyeti'nin en yüksek sulh hâkimi; her yıl, birbirlerini denetlemek üzere iki konsül seçilirdi.

Latium Roma'nın kurulduğu, İtalya'nın merkezindeki bölge; Latinlerin anavatanıdır.

Lejyoner *Bkz.* **askerî terimler**

pilum (pl. *pila*) Demir uçlu tahta mızrak; her bir Roma lejyoneri savaşta düşmana saldırmak için iki pilum taşırdı.

pleb sınıfı, plebler Soylu olmayan Roma vatandaşları. Başlangıçta haklarından men edilmelerine rağmen M.Ö. 287'de "sınıflar çatışması" sonucunda eşitlik ve siyasi temsil hakkı kazandılar. İki yüzyıl süren bu mücadelenin sonunda taleplerinin kabul edilmemesi halinde Roma'yı toptan terk etmekle tehdit etmişlerdir.

Pön Savaşları Roma ve Kartaca (Kuzey Afrika sahilinde kurulmuş güçlü bir rakip devlet) arasında yaşanan üç yıpratıcı savaştır. M.Ö. Üçüncü ve İkinci yüzyıllarda gerçekleşmiş ve M.Ö. 146'da Kartaca'nın düşüşü ve yağmalanması ile sonuçlanmıştır.

princeps Kabaca "birinci vatandaş" diye tercüme edilebilecek Latince bir sözcük. İmparatoru kast eden bir kelimedir.

principate Roma'nın ilk imparatoru veya princeps'i olan Augustus tarafından getirilen tek kişilik yönetim biçimi.

Saeptimontium Roma'nın "yedi" (septem) veya muhtemelen "takviye edilmiş" (saepti) tepesini (montes) içeren dini bir bayram. Tepelerin seçimi genellikle en önemli kabul edilen yedi tepe biçiminde olmaz.

süvari *Bkz.* **askerî terimler**

Rubicon Nehri Kuzeydoğu İtalya'da ufak bir nehir. Yalnızca M.Ö. Birinci yüzyılda İtalya'nın sınırını oluşturmasıyla meşhurdur: Jül Sezar ordusuyla bu nehri geçerek iç savaş başlatmıştır.

scutum Bir lejyonerin kalkanına denir. Tipik olarak kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen biçimindedir ve ortasında kabartma demir bir koruma ile arkasında taşıma kolları bulunur.

KURULUŞ

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma'nın efsanevi kuruluş öyküsü bir söylencedir ancak arkeolojik kayıtlarla desteklenen tarihî gerçeklerin yankılandığı ve Roma kimliği ile sıkı bir şekilde iç içe geçmiş bir söylencedir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Romalılar bu öykünün değişik biçimlerini anlatagelmişlerdir. Bir tanesinde Romulus'un soyu ta Aeneas'a kadar dayanır. Yağmalanan Truva'dan kaçan bir prens olan Aenas'ın yolu Akdeniz'in etrafında çileli bir yolculuktan sonra nihayet Roma'nın kurulacağı yere kadar gelir. Bu öykü Vergilius'un destansı şiiri Aeneis'in de konusuydu. Roma tarihi hayal gücü bu söylenceleri Roma'nın kayıtlı tarihinin yanına yerleştirmekten memnuniyet duyuyor, bu olayların meydana geldikleri düşünülen şehirdeki kutsal yerleri belirliyordu.

Romulus ve Remus savaş tanrısı Mars'ın fani bir prensesten doğan ikiz oğullarıydı. Mutluluklarını kıskanan erkek bir akraba tarafından nehre bırakılmaya mahkûm edilen ikizler (tıpkı Musa'nın bebekliğinde olduğu gibi), çeşitli mucizelerle hayatta kalmış, bir kurt tarafından emzirilmiş ve iyi yürekli bir çoban ile karısı tarafından kurtarılmıştır. Büyüdükleri zaman kimin soyundan geldiklerini öğrenen kardeşler, yeni bir şehir kurmaya karar verirler. Şehri kuracakları yer konusunda aralarında çıkan tartışmanın sonunda Romulus, Remus'u öldürür ve şehre kendi adını vererek Cumhuriyet döneminin başlangıcına dek sürecek bir krallar hanedanının ilk üyesi olur. Bu rahatsız edici öykünün birçok unsuru, Roma tarihinin ve kimliğinin çeşitli özelliklerini öne çıkarıyordu: askerî dayanıklılık (Mars'ın bir kurt tarafından beslenen oğulları) ve aynı zamanda iç savaş ve şiddet eğilimi (kardeş kavgası). Arkeoloji ise kendi öyküsünü anlatır. Roma şehri Demir Çağı'nın başlarından yerleşim izleri taşır. Roma, M.Ö. Onuncu ve Dokuzuncu yüzyıllarda Etrutria, Latium ve Samnium'daki büyüyen güç odakları arasında bir buluşma yeriydi. Palatine Tepesi'nde bulunan M.Ö. Dokuzuncu yüzyıla ait yerleşim izleri, Romulus'un M.Ö. 753'te şehri burada kurduğu yönündeki geleneksel inanışı daha da besler niteliktedir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
ROMA'NIN KONUMU
sayfa 18

CUMHURİYET DÖNEMİ
sayfa 20

VERGILIUS
sayfa 84

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

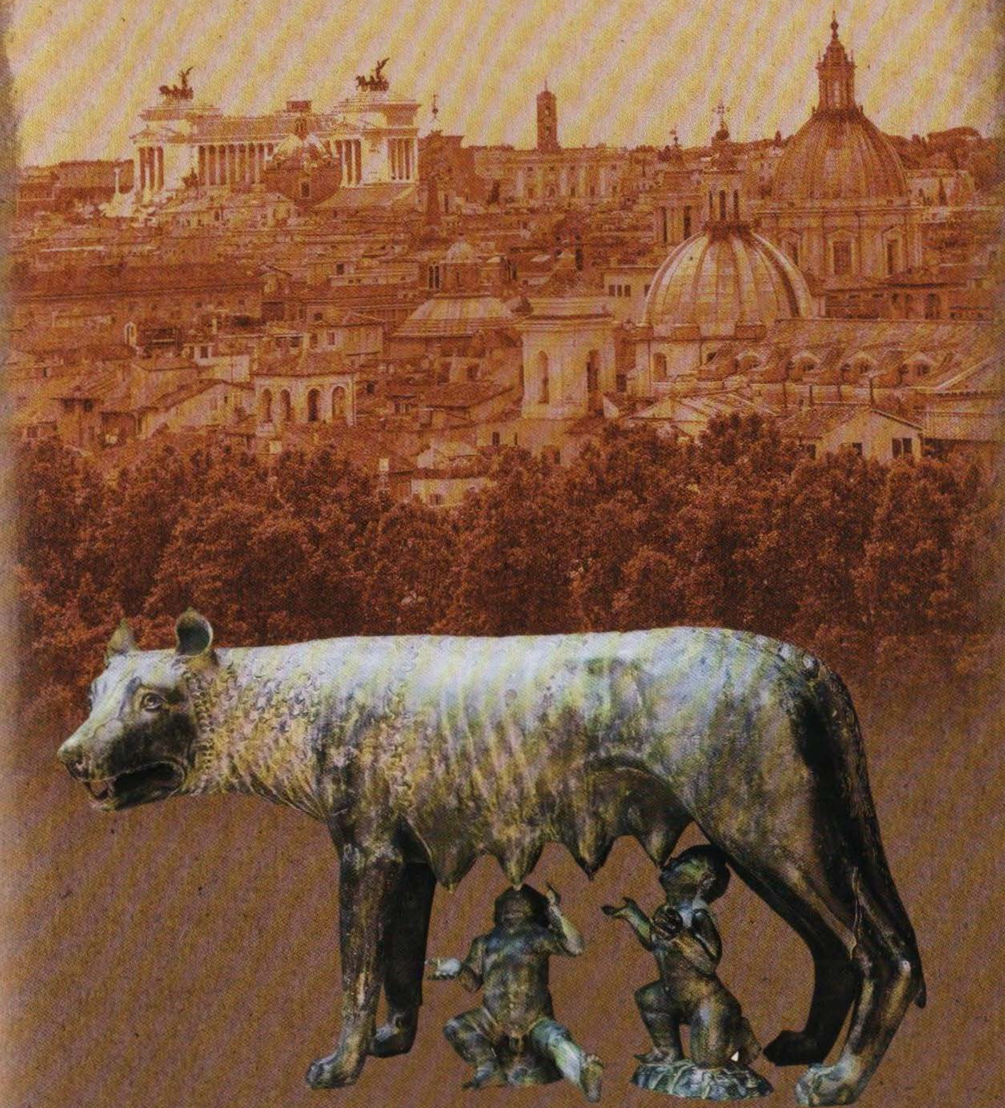
AENEAS
Truva prensi Anchises ile tanrıça Afrodit'in oğlu. Homeros'un İlyada'sında kendisinden uzun uzadıya bahsedilmese de, Roma destanı Aeneis'te baş kahramandır ve İtalya'ya giderek Roma ırkının temellerini atar.

FAUSTULUS
Karısı Acca Larentia ile birlikte terk edilmiş ikizleri bulup yetiştiren çoban

RHEA SILVIA
Roma yakınlarındaki antik bir şehir olan Alba Longa'nın kralı Numitor'un kızı ve Romulus ile Remus'un annesi.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Roma efsanelerinin gerçeklik payı olmamasına rağmen şehir, ismini en meşhur oğlundan alır.

ROMA'NIN KONUMU

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Önemli bir ulaşım ağının ortasında yer alan Roma'nın tepeleri ve vadileri, efsanevi ve tarihî öneme sahip olup, şehrin kaderini şekillendirmişlerdir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Şehrin "saeptimontium" denilen dinî bayramı, Roma'nın yedi tepesine (montes) ilişkin en eski atıflardan biri olabilir, ancak bu bayram sekiz "tepeyi" kapsıyordu ve şehrin en büyük dört tepesi olan Capitoline, Aventine, Quirinal ve Viminal bunların arasında yoktu. İncil'de geçen yedi başlı canavar da yedi tepeli şehre yönelik başka bir atıf olabilir; ayrıca İngiltere'deki Durham ve Torquay'dan, Konstantinopolis, Moskova, Seattle, Kampala ve Hindistan'daki Thiruvananthapuram'a kadar dünyadaki birçok şehir bu karakteristik coğrafyayı paylaştıklarını iddia etmektedir.

Roma yedi tepeli şehir olarak bilinir ancak bu yedi tepenin hangileri olduğu yoruma açıktır. Aslında şehirdeki tepe sayısı on beş civarındadır. Şurası kesindir ki Roma, karakterinin ve zenginliğinin büyük bir kısmını konumuna borçludur. Önemli kara yolları burada kesişir ve Etruria, Latium ve Campania arasında seyahat edenler Tiber Nehri'ni Tiber Adası'ndan geçebilirlerdi. Ayrıca nehir boyunca ilerleyerek 30 km aşağıdaki Ostia'dan denize erişilebilir olması, bu noktayı İtalya içi ve dışı ticaret için çok önemli bir yer haline getiriyordu. Şehrin tepeleri -nehrin kolları olan akarsular tarafından yanları aşındırılmış yükseltiler- şehre güvenlik, yazın temiz hava ve bina yapımında kullanılmak üzere kaya ve taş (kolay kırılan kahverengi süngertaşı) sağlıyordu. İlk zamanlardaki birbirinden ayrı köy yerleşimlerinin temel taşları bunlar olmuştu. Tepelerin ortasındaki vadi, sudan arındırıldığı ve düzgünce işlendiği vakit Roma'nın toplanma ve alışveriş alanları olan forum meydanlarına dönüşmüştü. Roma tepelerinde kurulmuş olan köyler zamanla birleşerek tek bir şehir oluşturduktan sonra, tepelerin her biri kendilerine has özelliklerini ve geleneklerini korumuştur. Roma'nın dinî kalesi olan Capitoline, büyük "Capitoline Üçlemesi" Tapınağı'na ev sahipliği yapıyordu; Palatine aristokratların villalarının bulunduğu tepeyken, Aventine ise uzun bir süre pleblerle özdeşleştirilmiştir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
KURULUŞ
sayfa 16

TİCARET & SANAYİ
sayfa 58

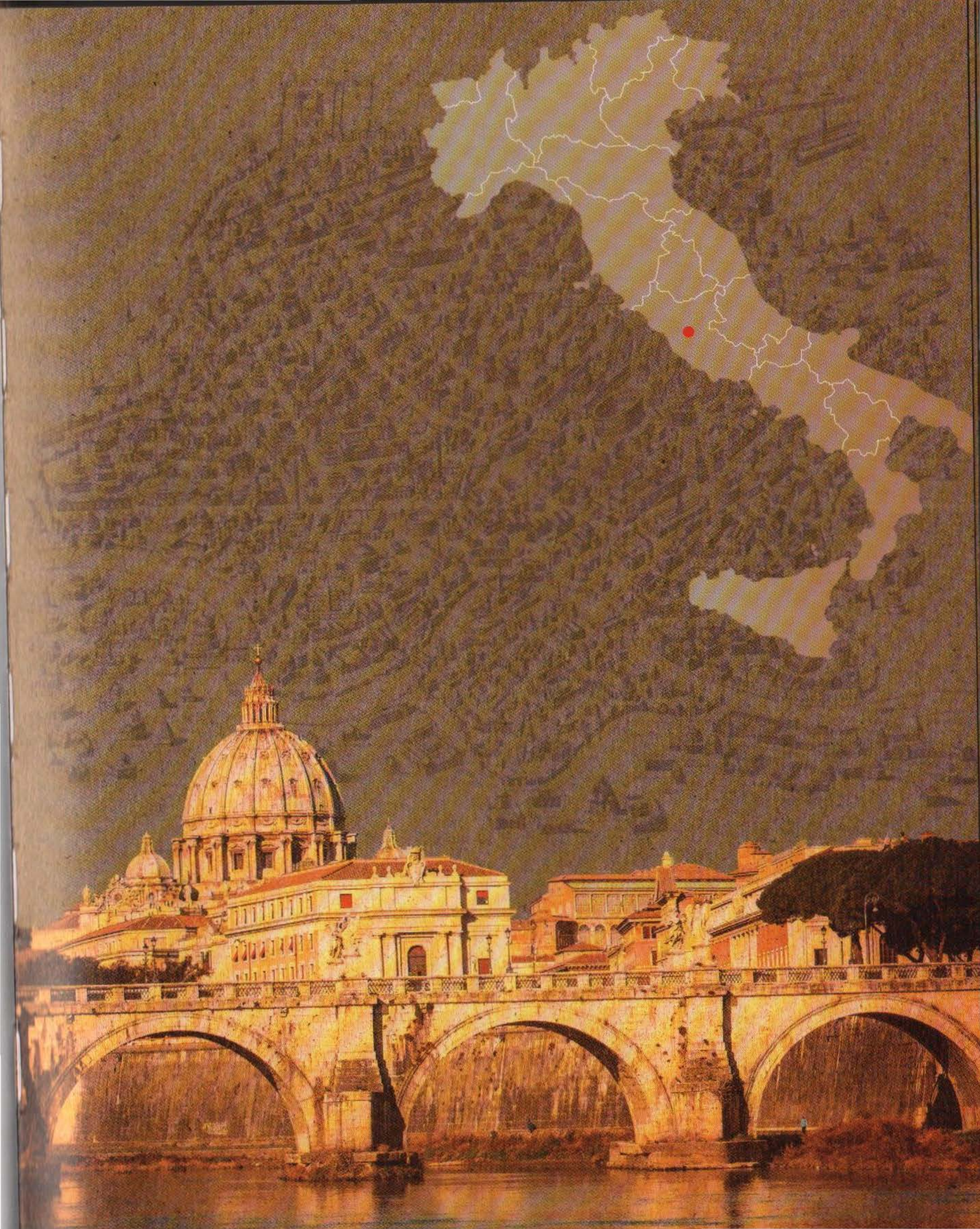
FORUM
sayfa 122

SU KEMERLERİ & KANALİZASYONLAR
sayfa 150

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
TARQUINIUS PRISCUS
M.Ö. 579
Roma'nın efsanevi krallarından beşincisidir. Bataklık olan forum meydanını Roma'nın Büyük Kanalizasyonu Cloaca Maxima ile kurutmasıyla tanınır.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Tiber Nehri'nin ağzına yakın bir yerde bulunan Roma, Akdenizli komşuları ile ticaret yapabilmek için ideal bir konuma sahipti ve çok sayıda tepesi sayesinde kolayca savunulabiliyordu.

CUMHURİYET DÖNEMİ

30 saniyede tarih

Başlangıçta Roma, krallar tarafından yönetiliyordu. Şehrin aristokratları M.Ö. Altıncı yüzyıla gelindiğinde, otoriter bir kibir sahibi olmalarıyla nam salmış Etrüsk krallarından bezmişti. M.Ö. 509'da Tarquinius Superbus'a karşı gerçekleştirilen bir ayaklanma ile monarşi yerini cumhuriyet rejimine bıraktı ve bu yapı da karmaşık bir cumhuriyetçi anayasaya dönüştü. Polybius gibi düşünürler için bu, yönetim biçimlerinin ilgi çekici ve sağlam bir kaynaşmasıydı: en tepede bir çift kralvari baş hâkim -konsüller- vardı ancak yetkileri bu makamı paylaşmak ve sadece bir yıl süreyle görevde kalma şartlarıyla budanmıştı. Aynı zamanda Roma'nın önde gelen ailelerine mensup kişilerce oluşturulan oligarşik bir senato ile konsüllerin seçimle belirlenmesi ve yasama, savaş başlatma gibi güçler bahşedilmiş vatandaş meclisleri gibi demokratik unsurlar da mevcuttu. Bu anayasa yaklaşık beş asır süreyle yürürlükte kaldı ve Romalı pleblerin ülkeyi terk etme tehditleri gibi fikir ayrılıklarını uzlaştırdı, önemli savaşların kazanılması ve Roma sınırlarının büyük çaplı genişlemesi gibi gelişmeleri beraberinde getirdi. Fakat sonunda istikrarını yitirdi: fetihlerden elde edilen ganimetlerle zenginleşen ve yüreklenen başarılı politikacı-generaller, Roma'nın tek bir kişiye vermeye razı olduğundan daha fazla güç talep etmeye başladılar ve genel bir huzursuzluk ülkeyi etkisi altına aldı. Ve bu noktada sahneye Jül Sezar çıktı.

3 SANİYEDE DARALMA
Roma'nın cumhuriyetçi anayasası, ülkenin süper güç konumuna yükselmesini sağlamış ancak M.Ö. Birinci yüzyılda baskılar karşısında etkinliğini yitirmiş ve yürürlükten kalkmıştır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Roma'nın cumhuriyetçi rejimi emsallere ve hukuka saygıyı, yeni sorunlara esnek yaklaşımla birleştirerek ayakta kalmıştır. Şehir ve imparatorluk büyüdükçe, idari gerekliliklerle başa çıkabilmek için yeni hâkimlik mertebeleri oluşturuluyordu. Roma yeni vilayetler fethettikçe, eski sulh hâkimleri buralara vali olarak atanıyordu. Halkın ayaklanma tehditleriyle karşılaşıldığında, onların çıkarlarını gözetmek üzere özel sulh hâkimleri (tribünler) atanıyordu. Kriz dönemlerinde ise belirli bir süreliğine diktatörler başa getirilebiliyordu.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
İMPARATORLUK DÖNEMİ
sayfa 24

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

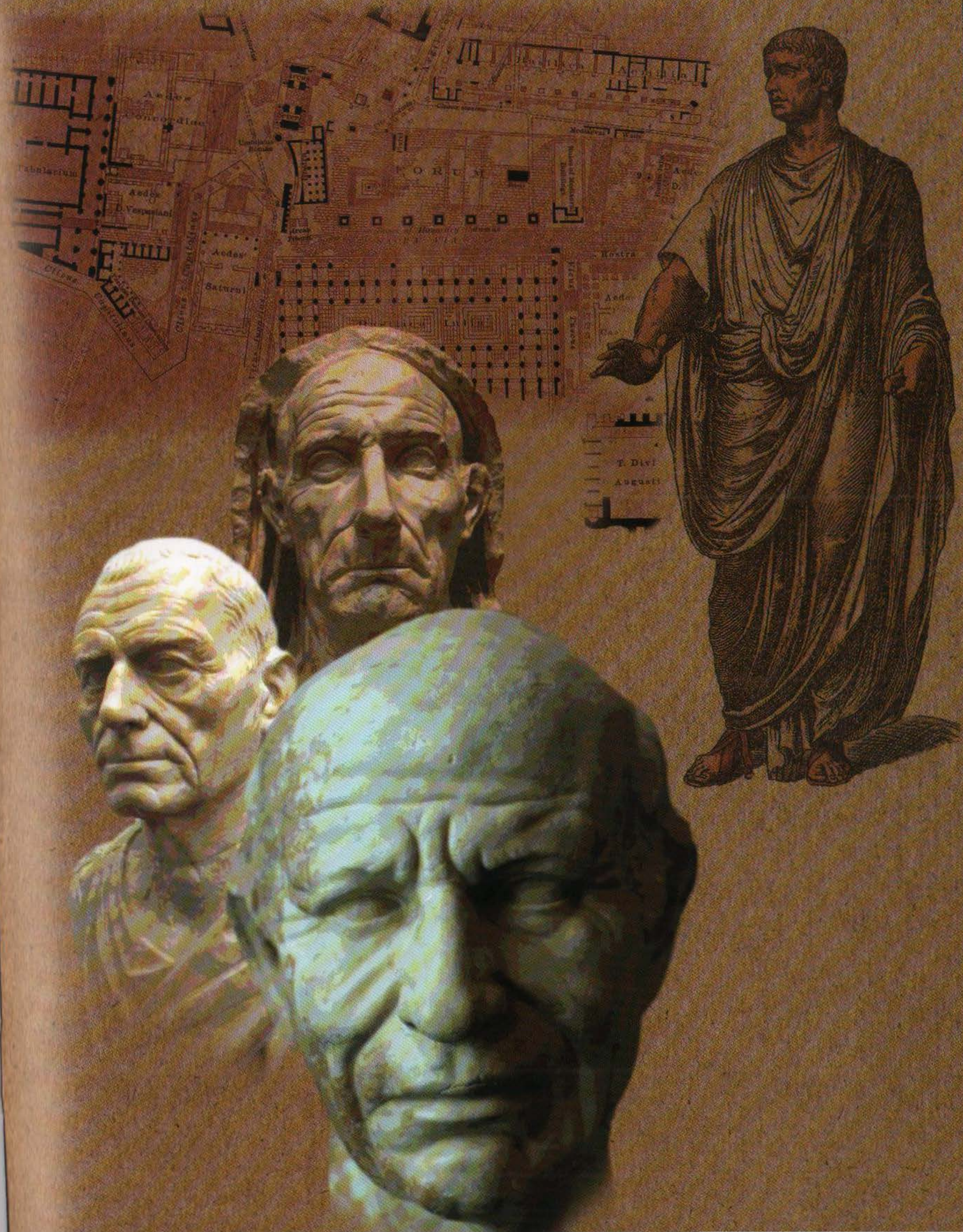
TARQUINIUS SUPERBUS
M.Ö. ~ 535–495
Roma'nın efsanevi yedinci ve sonuncu kralı. Onun devrilmesiyle cumhuriyet kurulmuştur.

LUCRETIA
M.Ö. ~ 510
Tarquinius Superbus'un oğlu Sextus'un tecavüzüne uğramasıyla Roma'da büyük bir öfke dalgasına neden olan ve monarşinin sonunu hazırlayan Romalı soylu kadın

POLYBIUS
M.Ö. ~ 200–118
Saygın bir esir olarak Roma'ya götürülen ve burada Roma ayaklanmasını tarihe geçiren bir Yunanlı

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Cumhuriyetteki artan siyasi istikrarsızlık, Jül Sezar'ın yeni bir dönem başlatmasına zemin hazırlamıştı.

Aedes
Concordiae
Tabularium
Aedes
D.Vespasiani
Aedes
Saturni
FORUM
Rostra
T. Divi
Augusti

M.Ö. 100
Aristokrat Romalı aile Iulii'lerin bir ferdi olarak dünyaya geldi.

M.Ö. 70'ler–60'lar
Siyaset basamaklarını tırmandı. Fetihlerden elde edeceği ganimetlerle ödemek üzere borçlanarak düzenlediği şatafatlı oyunların bunda payı büyüktü.

M.Ö. 62
Roma'da praetor ve İspanya'da vali oldu; askerî bir zafer kazandı fakat en yüksek sulh hâkimliği makamı olan konsüllük uğruna bu görevi boşladığı için kaybetti.

M.Ö. 59
Konsül seçildi. Crassus ve Pompey ile müttefik olarak "Birinci Triumvirlik" yönetiminin bir kolunu oluşturdu.

M.Ö. 58–51
Galya'nın fethi; Sezar kendi şartlarını kabul ettirerek Roma'ya dönmeyi istedi.

M.Ö. 49
Askerleriyle birlikte Rubicon Nehri'ni geçmesi, iç savaşa neden olan bir başkaldırı olarak değerlendirildi.

M.Ö. 48
Artık düşmanı olan Pompey'i mağlup etti ve onu Mısır'a kadar kovalayıp öldürdü. Kleopatra ile müttefik oldu.

M.Ö. 46
Artık kimsenin karşısında duramadığı Sezar, Roma'da muhtelif nişanlarla onurlandırılmıştı ve kurduğu monarşinin daimi olacağının sinyallerini veriyordu.

15 Mart, M.Ö. 44
Umutları tükenmiş komplocular, bir senato toplantısında Sezar'ı bıçaklayarak öldürdüler.

JÜL SEZAR

Jül Sezar, tarihteki en meşhur

isimlerden biridir. Kendisinden sonra "Sezar" unvanı asırlar boyu Roma imparatorları tarafından taşınmış ve dünya çapında despot iktidarlar ile eşanlamlı olmuştur — Rusların "Çar"ı ve Almanların "Kayzer"i Sezar'dan türemiştir.

Sezar'ın kişisel etkileyiciliği, parlak zekâsı ve kendini uyanık bir şekilde pazarlaması onu kitlelerin gözdesi yapmış ve her sene yeniden seçilen ancak birbirlerini sınırlayan sulh hâkimleriyle bireylerin çok fazla güç elde etmesini engellemek üzere tasarlanmış eski cumhuriyetçi anayasanın sınırlarını zorluyordu.

Sezar, gençliğinde fırtınalı günler geçirmişti. Yabancı ülkelere yapılan askerî seferlerde yer almış, hamisi Marius ile diktatör Sulla arasında yaşanan iç savaşta çarpışmış ve korsanlar tarafından kaçırılmıştır (daha sonra peşlerine düşüp hepsini çarmıha germişti). İspanya'da elde ettiği askerî başarılar ve anayurtta yürüttüğü zekice siyasi hamleler, onu M.Ö. 59'da en yüksek hâkimlik mertebesi olan konsüllüğe yükseltti; yandaşları Pompey ve Crassus ile birlikte Roma'nın senatörlere dayalı aristokrasisini tehdit eden popülist bir siyaset anlayışını benimsemişlerdir.

M.Ö. 50'lerde Galya'yı fethetmesi, ona cumhuriyet rejiminin kendisine sunmaya hazır olduğundan daha fazla kişisel güç arayışı imkânını sağladı: silahlarını bırakması emrine karşı gelen Sezar, M.Ö. 49'da ordusuyla — komutanlarına sıkı sıkıya bağlıydılar—Rubicon Nehri'ni geçti ve böylece çok eski zamanlardan beri geçerli olan askerleri İtalya içine sokma yasağını çiğnemiş oldu: Bu, iç savaş başlatan bir hareketti.

Sezar, Mısır'da Kleopatra ile oynaşma dâhil çeşitli badirelerden muzaffer çıkmış ve "ömür boyu diktatör" ilan edilerek çok boyutlu bir siyasi reform hareketine girişmiştir.

Sezar'ın ihtilaflara neden olan hükümranlığı, M.Ö. 44 yılında Mart'ın 15'inde bir grup senatörün suikastına uğramasıyla son bulmuştur. Bunu takip eden yeni bir iç savaşın galibi olan Sezar'ın büyük yeğeni ve varisi Augustus, uzun sürecek bir imparatorlar zincirinin ilk halkası olmuştur.

Sonraki nesillerin Sezar'ı büyük ölçüde olumlu bir şahıs olarak değerlendirmeleri, kısmen yazdığı eserlerin etkisinden kaynaklanır. Muazzam bir yazar ve hatip olan Sezar, Galya seferlerini ve sonrasındaki iç savaşı anlatan, dönemin kamuoyunu ve büyük olasılıkla sonraki nesillerin düşüncelerini etkilemek üzere kaleme alınmış yazılı eserler vermiştir. Galya Savaşları anlatısı günümüzde sade ve duru Latincesinin yanı sıra, heyecan verici konusuyla da öğrencilerin en sevdikleri klasikler arasındadır.

Matthew Nicholls

İMPARATORLUK DÖNEMİ

30 saniyede tarih

Jül Sezar ve sonrasında Augustus, Roma Cumhuriyeti'nin enkazından bugün "imparator" diye adlandırdığımız tek bir otokratın ülkeyi yönetmesi şeklinde yeni bir sistem yaratmışlardır. Fakat (en azından başlangıçta) "imparator" diye anayasal bir statü ya da unvan yoktu. Augustus eski rejimin yerine yenisini getirmiş değil de, onu yeniden düzenlemiş gibi bir kisve altında cumhuriyet döneminin devlet kademelerini ve yetkilerini birleştirerek hüküm sürüyordu - Ve halefleri de aynı usulü takip etmişlerdir. Aslında Augustus neredeyse tamamen rakipsiz bir şekilde hüküm sürmesini ve iktidarını onun soyundan geldiklerini iddia eden bir varisler dizisine devredebilmesini kendi kişisel auctoritas'ına [güç, yetki] ve tüm rakiplerini mağlup etmesine borçluydu. Julio-Claudian Hanedanı'nın Neron ile sona erdiği zamanda imparatorluk sistemi artık kaldırılamayacak kadar kök salmıştı ve son çocuk imparator Romulus Augustulus'un M.S. 476'da devrilmesine dek birbirini izleyen hanedanlar -Flavius, Antonine, Severan- boyunca devam etti. Bu süre zarfında suikastlardan, zorbalıklara, iç savaşlara ve Diocletianus'un imparatorluğu her biri bir üst ve bir de ast imparator tarafından yönetilecek (tetrarşi) doğu ve batı olarak ikiye bölme girişimine kadar çeşitli müdahaleler yaşanmış ancak imparatorlar tarafından yönetilmeye sağlam bir alternatif getirilememiştir.

3 SANİYEDE DARALMA

Ülkenin bir imparator tarafından yönetilmesi, bir kişinin eline örneği görülmemiş derecede büyük bir güç (hem olumlu hem olumsuz anlamda) veriyordu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Roma'nın eskiden beri gelen monarşi korkusunu iyi bilen Augustus, cumhuriyetçi anayasadan miras kalan bir dizi devlet kademesini, yetkiyi ve payeyi -konsül, baş rahip, imperator ve "tribün yetkisi" denilen karmaşık bir sulh hâkimliği imtiyazı- bir arada devam ettirmiştir. Bu özel düzenleme bir imparatordan diğerine aktarılmış ancak cumhuriyetçi devlet kademeleri üzerinden yürütülen otokrat iktidarın sınırlarının belirsizliği, bazı konulara itiraz edilebilmesine imkân vermiştir. İmparatorluk görevi, kan bağı olan bir akrabaya veya evlat edinilen bir varise devredilebileceği gibi, bu konuda itirazlar da söz konusu olabiliyordu.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
CUMHURİYET DÖNEMİ
sayfa 20

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

CALIGULA
M.S. 12–41
Sistemin yanlış ellere sınırsız güçler vermesi durumunda neler olabileceğine örnek teşkil eden imparator (M.S. 37–41)

TRAJANUS
M.S. 53–117
İmparator (M.S. 98–117), askerî lider, adil politikacı, üretken bir inşaatçı: "En iyi imparator" olarak anılır.

ELAGABALUS
M.Ö. 203–222
Dudak uçuklatacak derecede dengesiz ve ahlaksız bir imparator (218–222 ce); Caligula'dan bile beterdi.

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

Batı Roma İmparatorluğu M.S. 5. yüzyılda yıkılsa da, Doğu Roma İmparatorluğu 1453'te Konstantinopolis'in düşüşüne dek ayakta kalmıştır.

Castra Praetoria
Campus Martius
Mausoleum Hadriani
Naumachia Augusti
Circus Maximus
Collis Viminalis
Campus Agrippae
Emporium
Ancône
ADRIATIQUE SUPÉRIEURE
ETRURIE
OMBRIE
ROME
Sabins
Pélignes
Samnium
CAMPANIE
Neapolis
Vesuve
APULIE
Pedicules
Tarente
LUCANIE
Pestum
Métaponte
Sybaris
BRUTTIUM
Hipponium
Rhegium
Messane
Scyllaeum
Pr. Leucopetra
Tauromenium
Naxos
Catane
Mégare l'Hybléenne
Syracuse
Pr. Pachynum
Camarine
Gela
Agrigente
Héraclée
Sélinonte
Thermes Sélinontins
Pr. de Lilybée
Lilybée
Panorme
Halèse
Tyndaris
Etna
Leontini
Henna
Sicanes
SICILE
Is. Egates
Is. Eoliennes
Lipare
Médama
Cossyre
Pr. de Mercure
Carthage
Vélia
G. de Pestum
Crater ou G. de Cumes
Cumes
C. Misène
Pr. de Circé
Minturnes
Antium
Laurentum
Ostie
Tarquinies
Telamon
Ilva
Populonia
Arretium
Cosa
MER TYRRHÉNIENNE INFÉRIEURE
MER D'AFRIQUE
MER INTÉRIEURE
Ligustique

İMPARATORLUK VE GENİŞLEME

30 saniyede tarih

Fetihlerle dolu bin yılın ardından

Roma, tepelere kurulmuş birkaç köyden oluşan bir topluluk olmaktan çıkmış ve İskoçya'dan Nil Deltası'na, İspanya'ya ve Suriye'ye uzanan bir arazinin tek hâkimi olmuştur. Efsane niteliğindeki en eski anlatılar, Roma'nın gücü arttıkça Latinler, Sabinler ve Etrüskler gibi İtalyan komşularıyla çatışmaya başladığını ve bölgedeki üstünlüğünü kısmen fetihlerle, kısmen de rakiplerini anlaşmalarla sindirerek ve kendi bünyesine katarak sağladığını ifade ederler. M.Ö. Beşinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu süreç büyük ölçüde tamamlanmıştı. Kartacalılar Pön Savaşları'nda yenilgiye uğratıldı (M.Ö. Üçüncü ve İkinci yüzyıllarda). Günümüz İspanya, Yunanistan ve Türkiye topraklarının bir kısmı Roma hâkimiyetine girdi ve Roma'ya vergi ödeyen vilayetlere dönüştüler. Jül Sezar, M.Ö. Birinci yüzyılın ortalarında Galya'yı hâkimiyeti altına aldı. Bu dönemde Roma'ya yönelen yağma akını ve orduların yıkıcı mahiyetteki bağlılıkları cumhuriyet yönetimini sarsmaya başlamıştı. Augustus'un ve haleflerinin kurduğu yeni imparatorluk rejimi, fetih politikasını kaldığı yerden sürdürmüştü. İmparatorluk, en geniş sınırlarına Trajanus'un (M.S. 98–117 arasında tahtta kalmıştır) döneminde ulaştı ve fetih hareketi hızını kaybederken bu sınırlar da sabitlendi. M.S. Beşinci yüzyıla gelindiğinde istilalar, ayaklanmalar ve iç savaş, imparatorluğu çökme noktasına getirmişti.

3 SANİYEDE DARALMA

"Fethedilen yerdekilerin canını bağışlamak ancak boyun eğmeyeni dize getirmek." Şair Vergilius'a göre, Roma'nın ilhamını ilahî kaynaklardan alan emperyalist misyonu buydu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Roma'nın yayılması, Romalı eleştirmenlerin dilinden nasibini alıyordu. Tacitus gibi yazarlar sınırlardaki gözüpek, savaşçı kabileleri Roma İmparatorluğu'nun yozlaşması ve çürümesi ile kıyaslamaktan hoşlanıyorlardı. Tacitus, aralarında Britanyalı asi kraliçe Boudicca ve İskoç savaşçı reis Calgacus'un da bulunduğu çeşitli barbar kabile şeflerine ilham verici (ancak kurmaca) Roma karşıtı söylevler vermiştir: Calgacus'un "yağmaya, katliama ve hırsızlığa imparatorluk diye yanlış bir isim takmışlar; yakıp yıktıkları yerlere huzur getirdiklerini iddia ediyorlar" şeklindekirivayeti meşhurdur.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
ROMA VİLAYETLERİNDE YAŞAM
sayfa 48

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

SCIPIO AFRICANUS
M.Ö. 236–183
Roma'nın baş düşmanı Hannibal'i mağlup eden ve Kartaca ile süregiden Pön Savaşları'nı sona erdiren Romalı general

JÜL SEZAR
M.Ö. 100–44
Galya'yı fethederek Roma İmparatorluğu'nun sınırlarını genişleten Romalı general

BÜYÜK KONSTANTİN
M.S. 272–337
Roma'nın ilk Hıristiyan imparatoru. İmparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye bölmüştür.

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

Roma, Avrupa, Asya ve Afrika'ya yayılan geniş sınırları içinde toplumun, kültürün ve mimarinin birçok yönüne damga vurmuştur.

ROMA LEJYONU

30 saniyede tarih

Roma devletinin ordusu ilk zamanlar kendi zırhlarını temin edebilecek varlığa sahip, savaş zamanı evinden kalkıp gelen vatandaş-askerlerden oluşuyordu. Roma'nın sınırları yayıldıkça, daha uzun süreli ve uzak topraklara seferler gerçekleştirebilecek daha büyük ve kalıcı ordulara ihtiyaç duyulur oldu. General ve politikacı Marius'un M.Ö. İkinci yüzyılın sonlarında getirdiği reformlarla hem ücretler arttırıldı hem de varlık sahibi olma şartı kaldırıldı ve böylelikle fakir vatandaşlar için bir meslek seçeneğine dönüşen daimi ordu ortaya çıktı. Bu, sadece lejyonların insan gücünü ve deneyimini arttırmakla kalmadı, aynı zamanda askerlerin ganimet için kendi komutanlarına odaklanmalarını da beraberinde getirdi -Roma'nın M.Ö. Birinci yüzyılda yaşadığı iç savaşların kısmen sebebi olan bir unsurdur bu. M.S. Birinci yüzyılda lejyon, her biri altışar centuria'dan oluşan on müfrezeye bölünmüş 5200 lejyonerlik bir birimdi. Lejyonlar imparatora bağlılık yemini ederdi ve her birinin kendilerine özel isimleri ve numaraları vardı (gurur dolu bir "bölük" geçmişi). Diğer tip bölükler de -hafif piyade, süvari, okçular- müttefik devletlerden ve "takviye" kuvvet olarak alınıyor ve terhis zamanında Roma vatandaşlığıyla ödüllendiriliyorlardı. Savaş meydanında uygulanan taktikler üst düzey disiplin ve eğitimle tamamlanıyor ve karmaşık seferler düzenleyebilen askerî zihniyetli bir devlet tarafından destekleniyordu. Ortaya çıkan sonuç, hayranlık uyandıran bir askerî düzendi.

3 SANİYEDE DARALMA
Ordunun yapısı alt birimlerden oluşmuş ve takviye güçlerle desteklenmiş, talimli lejyonlardan (28'i Augustus'a bağlı) müteşekkildi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Her lejyonun komutanları -legate ve prefect'leri- yüksek sosyal statüye sahip, siyaset kariyeri olan kişilerdi. Ancak centuria'lar ordunun ast rütbelerinden terfi etmiş, uzun süre hizmet veren profesyoneller olabiliyordu. Aynı çadırı paylaşan 8 askerden oluşan takımlardan (contubernia), 80 askerlik century'lere, 6 century'den oluşan müfrezelerden lejyonlara kadar ordunun tamamı esprit de corps'a [birlik ruhu] dayanıyordu. Ordu yapısı, askerlere nakit para ödenmesi, disiplin, tanrılar ve Latince gibi unsurlar orduya denizaşırı vilayetlerden yeni katılan askerlerin Romalılaşmasına yardımcı oluyordu.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
ROMA LEJYONERİ
sayfa 30

VATANDAŞLIK
sayfa 36

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
GAIUS MARIUS
M.Ö. 157-86
Romalı reformist general ve politikacı

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

İmparatorluğun her yerinde kontrolünü ve nüfuzunu sağlamlaştırmak için Roma, başlıca askerî gücü olan lejyonlarının sadakatine ve disiplinine bel bağlamıştı.

ROMA LEJYONERİ

30 saniyede tarih

Roma lejyoneri denince

akla "tipik" iyi donanımlı bir Roma askeri gelir. Gerçekte Roma ordusunun silahları ve taktikleri antik dünyada neredeyse bin yıl boyunca devam eden faaliyetleri boyunca değişiklikler göstermiş ve şartlara uyum sağlamıştır. Romalıların başarısını açıklayan daimi faktörlerden biri disiplin ve talim konusundaki bağlılıktır. Romalı generaller ve yazarlar, ordunun hem barış hem de savaş zamanında hazır durumda olmasının önemine inanıyorlardı. Marius'un reformlarının ardından, lejyonerlerin ekipmanları ve zırhları daha "nizami" bir görünüme kavuşmuştu. Her asker, düşmana kılıçla (gladius veya spatha) saldıracak kadar yaklaşmadan evvel ona saplamak üzere demir uçlu bir mızrak (pila) ve uzun dikdörtgen veya oval bir kalkan (scutum) taşıyordu. Yan yana duran askerler meşhur "kaplumbağa" duruşunda olduğu gibi kalkanlarını birleştirerek bir savunma pozisyonu alabilirdi. Lejyonerlerin miğferleri de zaman içinde gelişerek boyunlarını, yanaklarını, alınlarını koruyacak şekilde tasarlanır olmuştur. Ağır örme zırhlar yerlerini parçalı plakalar şeklinde zırhlara bırakmıştır. Göğsü ve omuzları korumak üzere demir şeritlerden ve halkalardan yapılan, deri iplerle birbirine tutturulan bu zırhlar korunmayı ve esnekliği bir arada sunuyordu. Yirmi beş yıl süreyle görev yapan lejyonerler iyi bir gelir ve statü elde etmelerine ek olarak terhis olduklarında toprak ya da ikramiye de alıyordu.

3 SANİYEDE DARALMA
Roma ordusunun temelini oluşturan askerlerin silahları ve taktikleri asırlar boyunca gelişerek bildiğimiz halini almıştır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
"Roma'nın dünyanın başkenti olması... tanrıların dileğidir; öyleyse bırakın savaş sanatlarında kendilerini geliştirsinler." Augustus döneminde yaşamış büyük tarihçi Livius, devletin başarısının ve kimliğinin ilahi güçler tarafından buyrulmuş olduğu ve savaş alanındaki kahramanlıklarına bağlı olduğu yönündeki yaygın Romalı anlayışını bu sözlerle ifade etmiştir. Vergilius'a göre Roma İmparatorluğu'nun kaderi, "fethedilen yerdekilerin canını bağışlamak ancak boyun eğmeyeni dize getirmekti." Vatandaş-lejyonerler bu ulusal amacın somut bir örneğiydi.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
İMPARATORLUK & BÜYÜME
sayfa 26

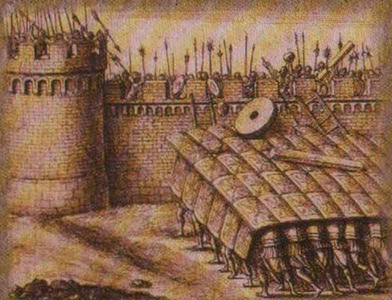
ROMA LEJYONU
sayfa 28

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
GAIUS MARIUS
M.Ö. 157–86
Romalı reformist general ve politikacı

TRAJANUS
M.S. 53–117
Ardında kalıcı izler miras bırakmış olan komutan ve hayırsever imparator

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Roma, zenginliğini ve gücünü askeriyeye borçlu olabilir; hazır bir ordu bulundurmak, Roma'nın antik dünyanın başkenti olduğu iddiasının, başarısının ve devamlılığının temeliydi.

HALK & TOPLUM

azat edilmişler Romalı köleler özgürlüklerini efendilerince bahşedilmiş veya vasiyet edilmiş azat vesikalarıyla (kelime anlamıyla, "elden gönderilme) kazanmayı hayal edebilirlerdi. Azat edilmiş bir erkek veya kadın, vatandaş olma hakkını elde ediyor ancak eski sahibine karşı hâlâ belirli yükümlülükler taşıyordu ve kamu görevlerine getirilemiyordu.

azat vesikası *Bkz.* **azat edilmişler**

censor, census Roma vatandaşlarının listesini (census) tutmak üzere 18 aylığına seçilen bir Roma sulh hâkimi (iki taneden her biri). Yetkileri, vatandaşların ahlaki davranışlarını denetlemeye, senato üyeliğini gözden geçirmeye ve kamu ihalelerini dağıtmaya kadar varabiliyordu. Augustus'la başlayan üç asırlık principate döneminde imparatorlar censor'ların yaptıklarından sorumluydular.

cursus honorum Hırslı bir Romalı senatörün çeşitli hâkimlik basamaklarından (her birinin minimum yaş gereklilikleri vardır) yukarı konsüllüğe ve censor'luğa kadar uzanan kariyerinin tümü.

epigrafik Roma binalarının ve heykellerinin üzerlerinde bulunan binlerce yazıyı tasvir etmek için kullanılan terim.

eques (çoğul: equites) Romalı "şövalyelerden" oluşan sosyal bir sınıf. Özünde cumhuriyet döneminin süvarileridirler ve daha sonra İtalya'nın ve vilayetlerin seçkinler sınıfının başını çeker olmuşlardır. Siyasetçi senatörler sınıfından daha az varlıklı ve güçlü olmalarına rağmen askeriyede, ticaret hayatında ve mahkemelerde nüfuz sahibiydiler. İmparatorlar equites'i çeşitli idari rollerde kullanırlardı.

Latinler Roma'nın kurulduğu, İtalya'nın ortasında bulunan Latium'da ikamet eden topluluk.

paterfamilias, patria potestas Romalı bir ailenin reisi. Karısı, çocukları, hamilik yaptığı kişiler, köleleri ve azat edilmişleri üzerinde farklı derecelerde hukuki ve ahlaki otoritesi (patria potestas) vardı.

patrik Roma cumhuriyetinin ilk dönemlerinde siyasi makamlar ve rahiplikler konusunda tekel oluşturmuş, imtiyazlı bir aristokrat Roma vatandaşları sınıfıdır. Principate döneminde imparatorlar, destekçilerine nesilden nesle aktarılabilen patriklik statüsü bahşederlerdi.

plebler Soylu olmayan Roma vatandaşları. Başlangıçta haklarından men edilmelerine rağmen M.Ö. 287'de "sınıflar çatışması" sonucunda eşitlik ve siyasi temsil hakkı kazandılar. İki yüzyıl süren bu mücadelenin sonunda taleplerinin kabul edilmemesi halinde Roma'yı toptan terk etmekle tehdit etmişlerdir.

pleblerin tribünü Pleblerin çıkarlarını müdafaa etmekle görevli, bu amaç doğrultusunda özel güçler ve imtiyazlar verilmiş sulh hâkimi.

principate Roma'nın ilk imparatoru veya princeps'i (kabaca "ilk vatandaş" olarak tercüme edilebilecek Latince bir sözcük) olan Augustus tarafından getirilen tek kişilik yönetim biçimi.

proscription (yasal haklardam mahrum edilme) Bir kimsenin kamu önünde yasal haklarından mahrum edilmesi ve mülklerine el konulması. Sulla, Marcus Antonius ve Octavianus (geleceğin Augustus'u) tarafından düşmanlardan kurtulmak ve para temin etmek için kullanılmıştır; çok korkulan ve küçük düşürücü bir uygulamaydı.

salutatio Roma vatandaşlarının sabahları kendilerine hamilik eden kişinin evine gidip onu selamladıkları ve muhtemel bir iyilik ya da hediye aldıkları resmi sabah seremonisi.

socii Roma'nın müttefikleri olan topluluklar: İtalya yarımadasında Roma'ya asker ve vergi vermeleri resmi anlaşmalarla karara bağlanmış halklar ve şehir devletleri.

vali Roma İmparatorluğu'nun bir vilayetini yöneten yetkili. Genellikle Roma devletinin eski sulh hâkimlerinden seçilirler.

vatandaşlar, cives Romani Roma vatandaşlığı, ona sahip olan kişiye aralarında ius commercii (hukuki sözleşmeler yapabilme ve mülk sahibi olabilme) ve ius conubii'nin (bir Roma vatandaşıyla evlenme ve vatandaşlığı çocuklarına aktarabilme) de bulunduğu çeşitli haklar ve imtiyazlar sağlayan ayrıcalıklı bir statüydü. En imtiyazlı zümre olan optimo iure, aynı zamanda ius suffragii (Roma meclislerinde oy kullanabilme hakkı) ve ius honorum (siyasi makam sahibi olabilme) gibi hakların da sahibiydi. Kadınların ve azat edilmiş kölelerin daha sınırlı vatandaşlık hakları vardı.

Vesta Bakireleri Roma aile tanrıçası Vesta'nın altı rahibesi. Kendilerine belirli kutsal görevler verilmiş ve 30 yıllık hizmet süreleri sona ermeden evlenmeleri yasaklanmıştı.

yeni adamlar *Novus homo* veya "yeni adam," cumhuriyet döneminin sonlarında Romalı bir ailenin senatoya ve konsüllüğe ulaşan, soyluluğun kapalı dünyasına adım atan ilk erkek ferdini ifade etmek için kullanılan bir terimdi. Marius ile Cicero bunun örnekleridir.

VATANDAŞLIK

30 saniyede tarih

Roma vatandaşları, yani *cives* *Romani*, Roma'yı yöneten kişilerdi: Vatandaşların oy kullanma ve aday olma, başka bir vatandaşı dava etme ve suçlanması halinde yargılanma hakları vardı - bir yandan da vergi ödeme ve ülkeleri için savaşma zorunlulukları vardı. Yine de en önemli unsur onların karar verme yetkileriydi -Roma'nın liderlerini seçme ve geleceğini şekillendirme fırsatı- zira siyasi sistem bu gücü insanların ellerine teslim ediyordu. Şahıslar bağlı bulundukları kavmin bir ferdi olarak oy kullanıyorlar ve onların verdikleri toplu oylar sayılıyordu. Cumhuriyet döneminde tam vatandaşlık hakkı sadece yasal bir evlilikle birleşmiş ve vatandaş olan ebeveynlerden doğan erkeklerle sınırlanmıştı; kadınlar, azat edilmiş köleler ve Latince konuşan yerel kavimlerin fertleri kısıtlı haklara sahipti. Ne var ki M.Ö. 90 yılı Roma vatandaşlığı konusunda bir dönüşüme sahne olmuştur: Roma'nın İtalyan müttefikleri kendileri için vatandaşlık -ve oy kullanma hakkı- elde etmek için savaşa giriştiler. Bu sosyal savaş M.Ö. 88'de, Romalıların hem Latinlere hem de diğer müttefiklere tam vatandaşlık veren bir kanunu kabul etmeleriyle sona erdi. Ne var ki yüzyılın sonunda Roma'nın başında bir imparator vardı ve vatandaşlar hâlen oy kullanıyor olsalar da, etkileri azalmıştı. Vatandaşlık, kökten bir şekilde yeniden tanımlanmıştı..

3 SANİYEDE DARALMA
Romalı vatandaşı belirli haklara sahipti: suffragium - oy kullanma hakkı; commercium - hukuki sözleşmeler yapabilme hakkı; ve conubium - evlenme hakkı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Vatandaşlık hakkına sahip bireylerin fiziksel dokunulmazlıkları vardı: Yasalara göre bir Roma vatandaşı dövülemez ya da öldürülemezdi. Hatip Cicero, M.Ö. 70'te Gaius Verres'i Sicilya valiliği yaptığı sırada zorbalık ve yolsuzluk ile suçlamıştı fakat asıl kendisine yüklendiği husus, Verres'in Roma vatandaşı olduğunu herkesin duyabileceği şekilde haykıran bir adamı yargılamadan infaz ettirmesiydi.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
CUMHURİYET DÖNEMİ
sayfa 20

İMPARATORLUK DÖNEMİ
sayfa 24

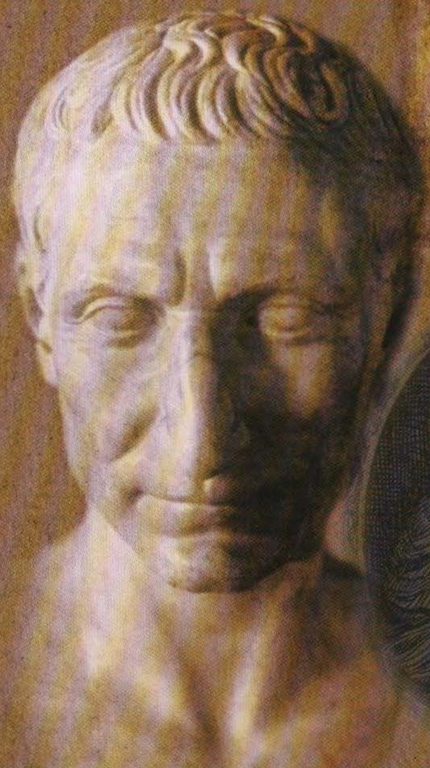
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

GAIUS VERRES
M.Ö. 120–43
Romalı sulh hâkimi ve Sicilya valisi. Yetkilerini kötüye kullanmasıyla tanınmıştır.

MARCUS TULLIUS CICERO
M.Ö. 106–43
Romalı hatip, devlet adamı ve düşünür

30 SANİYEDE METİN
Susanne Turner

Siyasi ve hukuki statü getiren vatandaşlık imtiyazları, hem Romalılar hem de barbarlar tarafından aynı şekilde tercih ediliyordu.

KÖLELİK

30 saniyede tarih

Roma ekonomisi ve yaşam biçimi, kölelerin bedava emeklerine dayanıyordu. Erkek ve kadın köleler vasıflı ve vasıfsız hizmetler sunuyor, sadece tarlalarda ve madenlerde ırgatlık yapmakla kalmıyor, aynı zamanda çocuklara ders veriyor, mali hesapları tutuyor ve kolay cinsel tatmin kaynağı işlevi görüyorlardı. Zengin bir Romalı 500 köle sahibi olabilirdi. İmparatorun sarayında ise bu rakam muhtemelen 20.000'i aşıyordu ve bir köle burada birçok özgür vatandaşın ulaşamayacağı güce ve nüfuza sahip olabilirdi. Köleler, Roma nüfusunun yaklaşık yüzde 25'ini teşkil ediyordu. Bir kölenin yaşamı son derece zor olabilirdi; On binlercesi madenlerde ve taş ocaklarında ölümüne çalıştırılıyordu. Birer mal olarak kabul edilen kölelerin herhangi bir hakları ve seslerini çıkartma şansları yoktu. Birçoğu hayvandan farksız muamele görürken, kimilerine de aileden biriymiş gibi davranılıyordu. Bazıları özgürlüklerini satın alacak ya da azat edilecek kadar şanslıydılar. Azat edilme, vatandaşlık statüsü kazandırıyordu ancak azat edilmiş köleler hiçbir zaman hizmetkârlık kökenlerinden kurtulamıyorlardı. Birinci kuşak azat edilmişlere tam vatandaşlık hakkı verilmemişti ve hamilik ilişkileri sayesinde eski sahipleri onlardan yararlanmaya devam etmişlerdi. Azat edilmiş deneyimli kölelerin ticari girişimleri son derece başarılı olabiliyor ve eski köleleri en zengin Romalıların arasına sokabiliyordu.

3 SANİYEDE DARALMA

Romalı köleler Roma'nın işgücüydü ancak hukuki bir şahsiyetleri yoktu -hakları olan bireyler gibi değil, mal mülk gibi görülüyorlardı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

M.Ö. 73'te, Spartacus'ün başını çektiği bir grup köle Capua'daki bir gladyatör okulundan kaçtı. Kısa sürede daha fazla kaçak kölenin katılımıyla sayıları çoğaldı. Spartacus bu süreçte mükemmel bir taktisyen olduğunu ispatladı ve Crassus ile Pompey lejyonlarını orta İtalya'nın her yerinde peşinden koşturdu. Ordusu en sonunda M.Ö. 71'de yenilgiye uğradı. Yakalanan altı bin köle Appian Yolu boyunca çarmıha gerilirken, Spartacus'ün bedeni hiçbir zaman ele geçirilemedi.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
VATANDAŞLIK
sayfa 36

SOSYAL SINIF & STATÜ
sayfa 40

ERKEKLER & KADINLAR
sayfa 44

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

MARCUS LICINIUS CRASSUS
M.Ö. 115–53
Pompey ve Sezar ile siyasi ortaklığa giren Romalı general ve politikacı

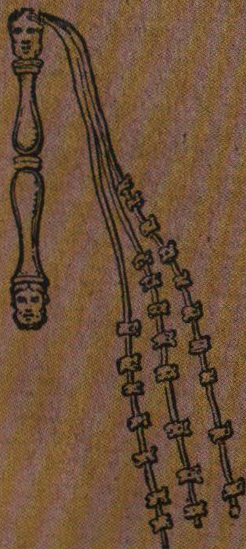
BÜYÜK POMPEY
M.Ö. 106–48
Savaş meydanında üç zafer kazanan fakat iç savaş sırasında kafası kesilerek öldürülen muazzam derecede başarılı Romalı general

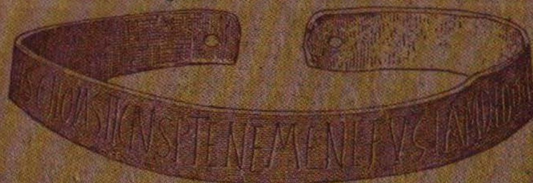
30 SANİYEDE METİN

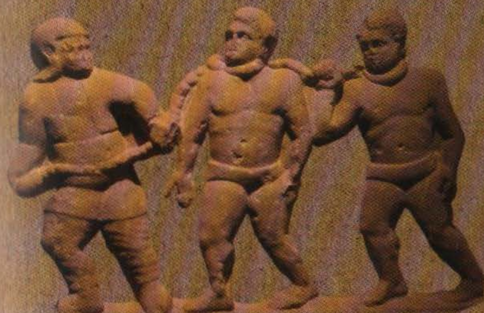
Susanne Turner

Varlıklı Romalılar köleliği imtiyazlı yaşam tarzlarının dayanağı olan bir norm olarak görüyorlardı.

SOSYAL SINIF & STATÜ

30 saniyede tarih

Antik Roma'da yaşayanlar eşit doğmazlardı. Köle olmak, bazen bir tür "sosyal ölüm" olarak nitelenirdi ve zengin olmayı başaran azat edilmiş köleler bile geldikleri aşağı kökenlerin yaftasını üzerlerinden hiçbir zaman atamazlardı. Fakat tüm vatandaşlar aynı mertebeye veya nüfuza sahip değildi: Roma toplumu hiyerarşik bir yapıya sahipti. Vatandaşlar ya soylu ya da pleb olarak doğarlardı. Siyasi ve dinî erk asıl olarak soylulara teslim ediliyordu; sadece pleblerin tribün makamı, onların da siyasi bir sesi olmasını sağlıyordu. Census ayrıca aristokrat sınıfını mal varlıklarına göre senatörler ve eques olarak ikiye ayırıyordu: bir kimsenin eques olarak kabul edilebilmek için 400.000 sesterce değerinde malı olduğunu kanıtlaması gerekirdi; senatör olabilmek içinse mallarının değeri en az 1.000.000 sesterce olmalıydı. Sınıflar arası geçiş imkânsız olmasa da, zordu. Eques sınıfından senatoya yükselmeyi başaranlara "yeni adamlar" denirdi. Soylu erkekler ve daha alt mertebede olan erkekler birbirlerine hamilik bağıyla bağlıydılar. Hamilik edilenler her sabah hamilerinin evlerine gider ve salutatio denilen bir ritüelle bağlılıklarını gösterirlerdi. Hamilik düzeni, iki taraf açısından da faydalıydı: hamilik edilenler mali ve siyasi destek elde ederken, hamiler sadık bir temsilciler ağına sahip olurlardı.

3 SANİYEDE DARALMA

Roma vatandaşları geleneksel olarak soylular ve plebler olarak ikiye ayrılırdı. Pleblerin sayısı daha fazlayken, siyasi erk soyluların elindeydi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Marcus Tullius Cicero, bir novus homo yani "yeni adam"dı. Ailesi eques sınıfına mensuptu ve aile büyükleri içinde hiç senato üyesi yoktu: cursus honorum'a ilk adımını atabilmek için yararlanabileceği nüfuzlu bir soyadı veya bağlantıları da bulunmuyordu. Asker de olmadığı için mahkeme salonlarındaki yeteneklerine bel bağladı. Sözcükler üzerindeki hâkimiyeti onu M.Ö. 63'te 80 yıl içinde konsül olmayı başaran ilk yeni adam yaptı.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
VATANDAŞLIK
sayfa 36

KÖLELİK
sayfa 38

ERKEKLER & KADINLAR
sayfa 44

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

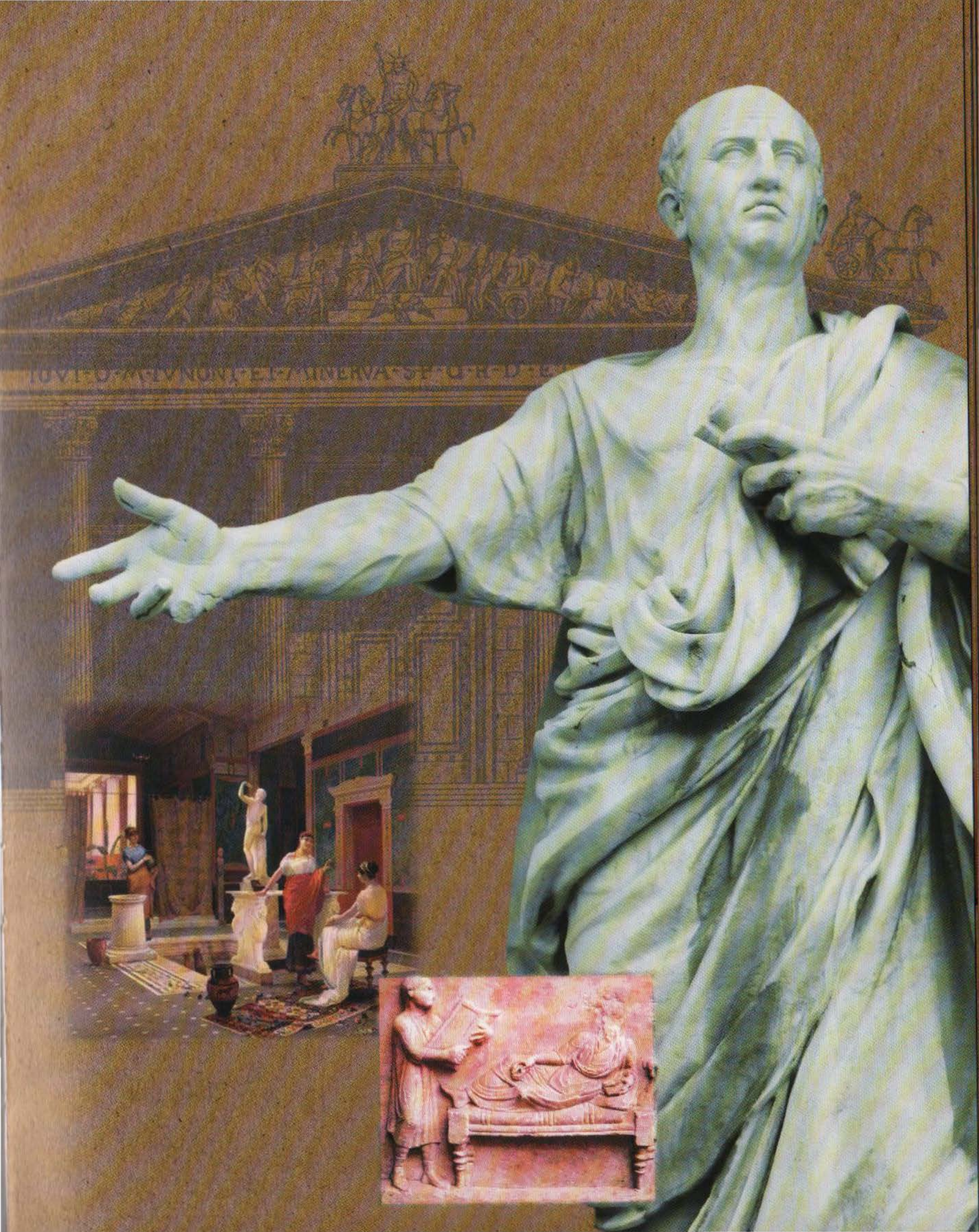
GAIUS MARIUS
M.Ö. 157–83
Romalı general ve yeni adam. Roma ordusundaki reformlarıyla tanınır.

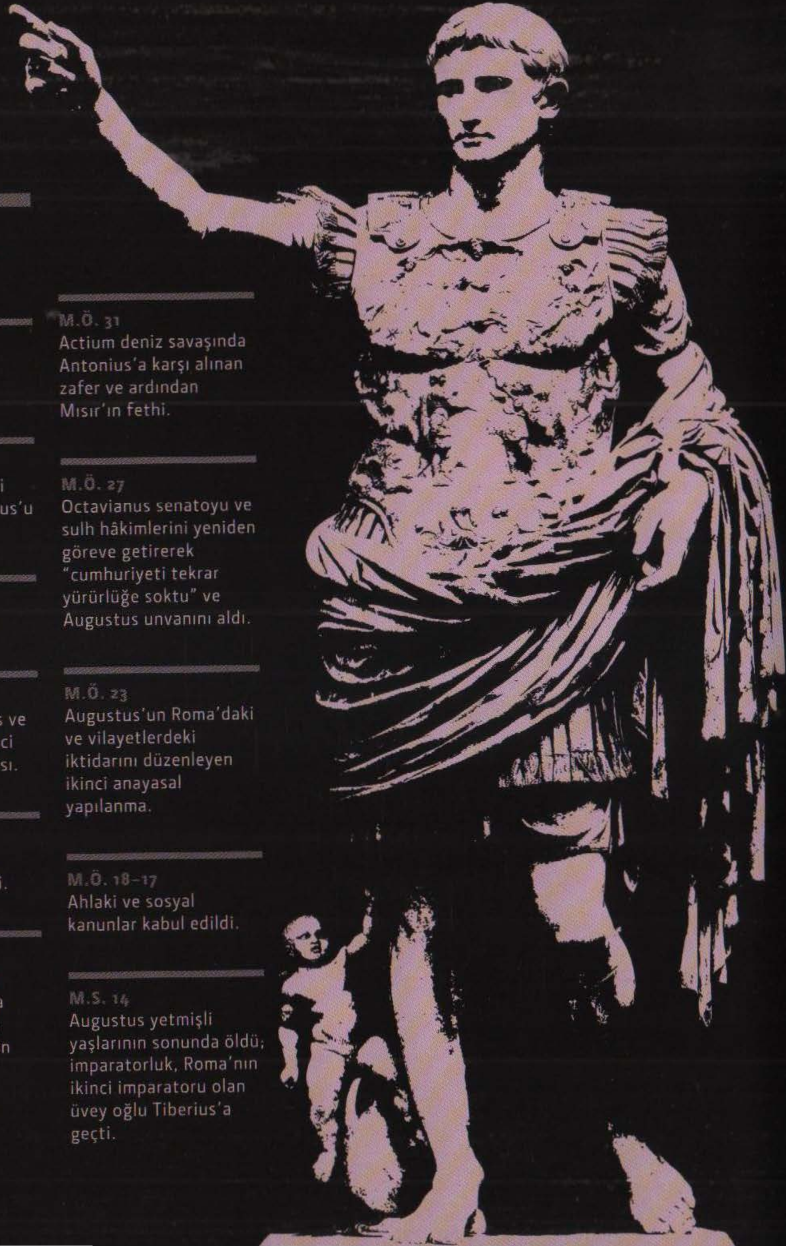
MARCUS TULLIUS CICERO
M.Ö. 106–43
Romalı hatip, devlet adamı, düşünür ve yeni adam

30 SANİYEDE METİN

Susanne Turner

Sınıf, katı bir şekilde belirlenmişti, yasal olarak dayatılırdı, kılık kıyafetle vurgulanırdı. Vatandaşlar gücünü ve sosyal statüsünü ifade etmek toga için giyerlerdi.

M.Ö. 63
Gaius Octavius adıyla doğdu.

M.Ö. 47
Pederlik görevine getirildi.

M.Ö. 13 Eylül, 45
Artık Roma'nın hâkimi olan Jül Sezar, Octavius'u varisi ilan etti.

M.Ö. 15 Mart, 44
Sezar'ın öldürülmesi.

M.Ö. 43
Octavianus, Antonius ve Lepidus arasında ikinci triumvirliğin kurulması.

M.Ö. 39
Octavianus'un Livia Drusilla ile evlenmesi.

M.Ö. 30'lar
Yurt içindeki ve yurt dışındaki düşmanlara karşı alınan zaferler; Antonius ile ilişkilerin bozulması.

M.Ö. 31
Actium deniz savaşında Antonius'a karşı alınan zafer ve ardından Mısır'ın fethi.

M.Ö. 27
Octavianus senatoyu ve sulh hâkimlerini yeniden göreve getirerek "cumhuriyeti tekrar yürürlüğe soktu" ve Augustus unvanını aldı.

M.Ö. 23
Augustus'un Roma'daki ve vilayetlerdeki iktidarını düzenleyen ikinci anayasal yapılanma.

M.Ö. 18–17
Ahlaki ve sosyal kanunlar kabul edildi.

M.S. 14
Augustus yetmişli yaşlarının sonunda öldü; imparatorluk, Roma'nın ikinci imparatoru olan üvey oğlu Tiberius'a geçti.

AUGUSTUS

Augustus, Roma'nın ilk

imparatoruydu. Cumhuriyet döneminin enkazını devralmış ve bütün güçlüklere rağmen kendisinin merkez konumda olduğu bir imparatorluk rejimini uygulamaya sokmayı başarmıştır. Yöntemleri sık sık sertlik gösterse de, iç savaşa bir son vererek kendisinin (ve diğerlerinin) Roma için altın çağ olarak sunduğu bir barış dönemini başlatmıştır.

Gaius Octavius adıyla doğan imparator, "Augustus" (anlamı kabaca "saygıdeğer" veya "kutsal"dır) unvanını M.Ö. 27'de almıştır. Büyük amcası Jül Sezar'ı etkilemiş ve onun varisi olarak evlat edinilmiştir. Sezar M.Ö. 44'te suikasta uğradığında, 17 yaşındaki varisi hemen harekete geçerek Sezar destekçisi kesimin liderliğini üstlenmiştir. Sezar'ın eski ortağı Marcus Antonius ile kurulan huzursuz koalisyonun sonucunda çıkan iç savaş, M.Ö. 30'da Antonius ile Kleopatra'nın ölümleri ve Romalıların Mısır'ı işgaliyle sona erdi.

Artık Roma'nın tartışılmaz lideri olan Augustus, güven verici bir devamlılık sağlamak için kendi kişisel otoritesi ile cumhuriyet dönemi anayasasının kalıntılarını birleştirmeye çalışmıştır. Gerçekte ise en yüksek makamların kadrolarını sürekli yenilemesi ve senato ile diğer makamlara yapılan atamaların mutlak kontrolünü elinde bulundurması, ona daha önce örneği görülmemiş bir güç vermişti.

Augustus bu konumunu tebaasına kısmen yürüttüğü kültürel hamilikle mazur gösteriyordu: Aralarında Horace ve Vergilius'un da bulunduğu bir şairler kuşağını desteklemiş ve Roma'nın dört bir yanına muhteşem kamu binaları yaptırmıştı (zamanla kendisinin "Roma'yı tuğladan bir şehir olarak bulduğu ve mermerden bir şehir olarak bıraktığı" şeklinde böbürlenmeye başlayacaktı). Augustus aynı zamanda başarılı bir savaşçıydı ve imparatorluğun büyüklüğünü iki katına çıkararak Roma'nın hâkimiyetinin tanrıların buyruğu olduğu yönündeki inanışı güçlendirmiştir.

Augustus, evlilikle ve çocuk doğurmayla ilgili sosyal yasalar yoluyla kendisini bir baba figürü, ailesini de Romalılardan beklenen düzgün davranışlar için bir model gibi sunuyordu. Bu durum bazı sorunlara neden olsa da (Augustus zina yaptıkları gerekçesiyle kendi kızını ve torununu sürgüne göndermek zorunda kalmıştı) bir hanedanlık sisteminin temellerini atmasına imkân sağlamıştı. Uzun ömrü boyunca saray politikalarının kaçınılmaz entrikalarının da etkisiyle birkaç halef gelip gitmiş ve en sonunda huysuz üvey oğlu Tiberius'ta karar kılmıştır ancak kurduğu kişisel imparatorluk rejimi üç asır boyunca devam etti. Tıpkı Jül Sezar gibi o da ölümünden sonra kendi meşruiyetleri için onun mirasına bel bağlayan halefleri tarafından ilahlaştırılmıştır.

Matthew Nicholls

ERKEKLER & KADINLAR

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Siyasi ve hane içi iktidar, erkeklerin elindeydi ancak kadınlar da bazen şaşırtıcı derecede bir özgürlüğe sahiplerdi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Boşanma, Roma dünyasında görülmeyen bir durum değildi ancak İmparator Augustus karı/koca değiştirmenin ve bekarlığın önüne geçmeye çalışmış, senatör sınıfının evliliğe ve üremeye bağlılık göstermesini hedeflemiştir. Çok sayıda çocuk sahibi olmayı ödüllendiren ve bekar yaşamayı sürdüren genç erkekleri cezalandıran kanunlar getirdi. Hatta zin yapanları sürgüne göndererek cezalandırmış ve maalesef M.Ö. 2 yılında öz kızını bu suçtan dolayı sürgüne göndermek zorunda kalmıştır.

Roma'nın geleneksel tarihi, birçok bakımdan, erkeklerin tarihidir. Romalı erkekler hem evde hem de dışarıda tek hâkimdiler. Kamusal arenada savaşa giden, devlet görevlerine ve rahipliğe getirilen, imparator olarak hükmeden ve tarihi yazanlar erkeklerdi. Evde ise ailenin başı paterfamilias'tı ve patria potestas'ı -ailesi içim ölüm kalım kararları verme yetkisinin yanı sıra, evin geçimi ve atalardan beri inanılan tanrılara tapınılması gibi daha sıradan seçimler yapma- elinde bulundururdu. Erkek ve kız çocuklar, evlendikten sonra bile babalarının ömrü boyunca paterfamilias'ın patria potestas'ı altında kalırlardı. İmparatorluk döneminin ilk zamanları itibariyle, kadınlar babalarının patria potestas'ı altındaydı ve kocalarının üzerlerinde hiçbir hukuki kontrolü yoktu; evlilik, bir bakıma, bir güç kazanma kaynağıydı ve kadınlar belirli sınırlarda özgürlüğün tadını çıkarıyordu. Kadınlar mülk sahibi olup miras edinebilir, vasiyet yazabilir ve iş sahibi olabilirlerdi. Ancak asla tam vatandaşlık hakkına sahip olamazlardı; oy kullanma hakları yoktu ve kamu görevlerine getirilemezlerdi. Sadece çocukluklarından itibaren soylu aileleri tarafından iffetli ve dinî bir hayata yönlendirilen Vesta Rahibeleri belirli bir özerklik ve resmi imtiyazlardan yararlanırlardı. Çoğu kadın için hayatın tüm alanlarında, fırsatlar erkekler tarafından tanımlandığı ölçüde vardı.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
VATANDAŞLIK
sayfa 36

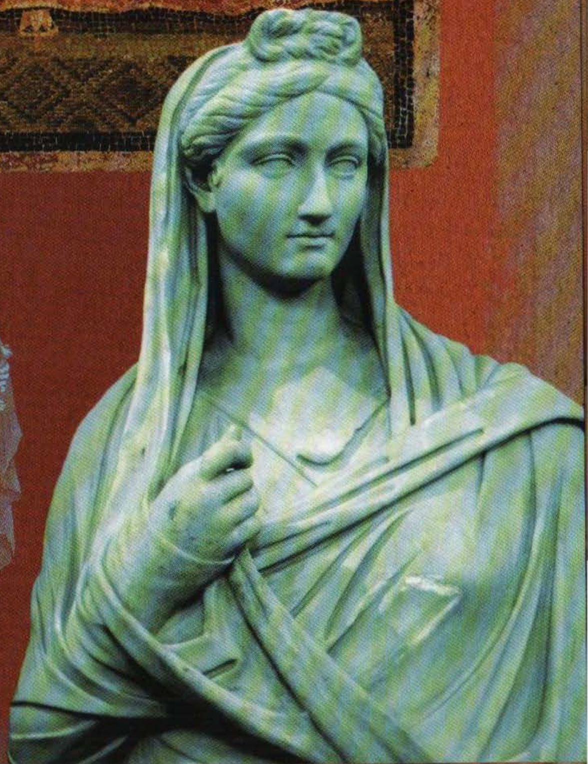
CİNSELLİK
sayfa 46

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
AUGUSTUS
M.Ö. 63 – M.S. 14
İlk Roma imparatoru. Çıkardığı ahlak kanunlarıyla vatandaşların özel hayatları devlet meselesine dönüşmüştür.

YAŞLI JULIA
M.Ö 39 – M.Ö. 14
Augustus'un tek kızı. Küçük bir adada sürgünde öldü.

30 SANİYEDE METİN
Susanne Turner

Antik Roma ataerkil bir toplumdu. Kadınların rolü ve statüsü babaları veya kocaları tarafından tanımlanırdı.

CİNSELLİK

30 saniyede tarih

Göründüğü kadarıyla Roma dünyasında seks bolca mevcuttu: İmparatorların çok sayıda partneri vardı (her iki cinsiyetten de), şairler metreslerinden ilham alıyor, ev sahipleri duvarlarını erotik imgelerle süslüyorlardı (en akılda kalıcı olanlardan biri tanrı Priapus'un kendi kallavi organını elinde tuttuğu bir imge idi); sokaklarda bile duvarlar penis resimleriyle doluydu. Fakat bunlar, Roma'nın tamamen grup seks partileri, eş değiştirme ve cinsel hezeyandan ibaret olduğu anlamına gelmiyordu: Bu hikâyeler şüphesiz gerçek olmaktan ziyade fanteziydi. Pudor (utanma, haya) kanunda yüceltilmişti ve censor'lar cinsel suçlardan dolayı senatörleri ihraç edebiliyorlardı. Kadınlardan her zaman gereken pudicitia'yı (edep, iffet) göstermeleri bekleniyordu. Pudicitia soylu kadınlar için mutlaka çok daha kolay sergilenen bir şeydi; bir fahişenin veya her istendiğinde sahibine karşı cinsel olarak hazır bulunan bir kölenin cinsel sınırlarını kontrol etmesi neredeyse imkânsız bir şeydi; hem erkekler hem de kadınlar için cinsel roller sosyal statüye göre kodlanmıştı. Bu noktada küçük bir uyarıda bulunmakta yarar var: Romalıların cinsellik anlayışı bizimkine tam olarak uymuyordu. Romalıların "hetero-" veya "eşcinsel" gibi kimlikleri ifade eden sözcükleri yoktu ve cinsel kimliklerden ziyade cinsel eylemlerle -kimin aktif, kimin pasif rol üstlendiği- daha çok ilgileniyor gibi görünüyorlardı.

3 SANİYEDE DARALMA
Roma dünyasında seks daha göz önünde olabilir ancak normlara ve kontrollere bugün olduğundan daha az tabi değildi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Romalı yazarlar, *cinaedus* -aşırı cinsellik düşkünü, kendini kontrol edemeyen bir adam- diye adlandırdıkları, diğer erkeklerle birlikteyken pasif bir cinsel rol üstlenebilen ancak diğer adamların karıları söz konusu olduğunda güvenilemeyecek bir erkek tipini özel olarak ayıplarlardı. *Cinaedi* seksi fazla severdi ve bu nedenle düzgün bir Romalı olmayı başaramazdı -kendilerini kontrol edememeleri efemine yürüyüş biçimleri, konuşmaları ve yüz ifadelerinde görülüyordu.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
VATANDAŞLIK
sayfa 36

SOSYAL SINIF & STATÜ
sayfa 40

ERKEKLER & KADINLAR
sayfa 44

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
MESSALINA
M.S. ~ 22–48
Claudius'un üçüncü karısı ve meşhur bir nemfomanyak

ELAGABALUS
M.S. 205–222
Genç imparator (M.S. 218–222). Yaptığı işlerden ziyade cinsel sapkınlıklarıyla tanınmıştır.

30 SANİYEDE METİN
Susanne Turner

Erotizm, Antik Roma edebiyatında ve sanatında etkileyici bir biçimde temsil edilir ancak gerçekte cinsel eylemler güç, statü ve sosyal normlara sıkı sıkıya bağlıydı.

ROMA VİLAYETLERİNDE YAŞAM

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma İmparatorluğu'nun vilayetlerinde yaşam, zamana ve mekâna bağlı olarak ciddi biçimde farklılık gösteriyordu; Roma etkisi bazen ağır basan, bazen de üstü kapalı olarak kendini hissettiren bir olguydu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Elimizdeki kanıtlar eksik olmasına ve dönemine, yerine göre farklılık göstermesine rağmen "pax Romana"nın vilayetlerde verimlilik ve ticaret, aynı şekilde mimari ve medeni yaşamın rahatlıkları gibi konularda muazzam bir yükselişi beraberinde getirdiği sonucuna varmamak elde değildir. Galya veya Britanya gibi başlangıçta Roma istilasına direnen vilayetler zaman içinde Roma vilayet yaşamının en zengin ifadelerinden bazılarını sergilemişlerdir ancak Roma barışının bu getirilerinin toplumun ne kadar derinine nüfuz ettiğini bilmek güçtür.

Coğrafi olarak geniş bir alana yayılan ve demografik olarak da büyük bir çeşitlilik gösteren Roma İmparatorluğu, imparator ve vilayetlerde görevli valiler ya da uysal "vekil krallar" tarafından yönetilirdi ve huzur, lejyonlar tarafından sağlanırdı. Ancak gerçekte bu güçler ince bir çizgiyle ayrılıyor, çoğunlukla sorunlu noktalarda yoğunlaşıyor ve yavaş iletişim kanalları nedeniyle baltalanıyordu. Roma İmparatorluğu'nun büyük kısmı, Roma'yı gayet uzak bir varlık olarak biliyor ve Roma'nın gücüyle kanunlar, vergiler, census ve paralar (İsa'nın "Sezar'ın hakkı Sezar'a" sözüyle ifade ettiği gibi) yoluyla ilişkide bulunuyordu. Roma etkisi taşrada hissedilebiliyordu zira büyük çiftlikler ve verimli çiftçilik yöntemleri uzak Roma pazarlarını doyuruyordu ancak özellikle kentlerde ve kasabalarda kendine has mimari formlar Roma yaşam biçimini örnekliyordu: sokakları dolduran forumlar, hamamlar, tiyatrolar ve amfitiyatrolar. Ne var ki bunu hangi dereceye kadar "Romalılaşma" olarak niteleyebileceğimiz konusu hâlen hararetli bir biçimde tartışılmaktadır; Roma yerel kültürlere nadiren saygısızlık ediyor, daha ziyade yerli grupları ortak hareket etmeye ve ödüllendirmeye meylediyordu. Başarılı soylular -edebi ve epigrafik kaynaklarımızı yazan kişiler- buna heyecanla karşılık vermiş, Roma yaşam tarzlarının benimsenmesinde başı çekmişlerdi fakat birçok zengin yerel çeşitlilikleri de beraberinde yaşattılar.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
İMPARATORLUK DÖNEMİ
sayfa 24

İMPARATORLUK & GENİŞLEME
sayfda 26

TİCARET & SANAYİ
sayfa 58

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

AELIUS ARISTIDES
M.S. 117–181
İmparatorluk dönemi Roma'sına övgüler yağdıran Yunanlı hatip

BOUDICCA
M.S. 61
İceni kavminin simge haline gelmiş kraliçesi. Romalı kolonicilerin tacizine uğramasının ardından kendi ölümünü de beraberinde getiren bir ayaklanma başlatmıştır.

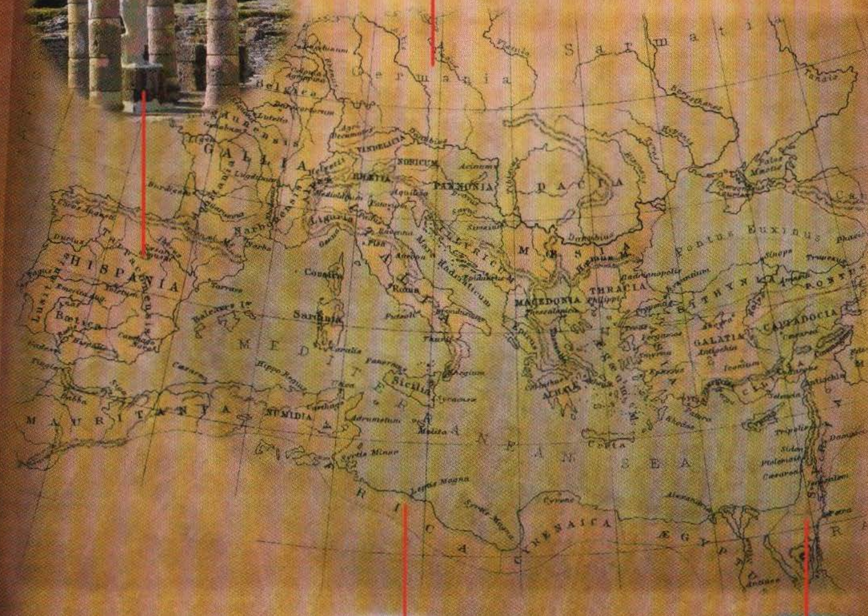
GENÇ PLİNİUS
M.S. 61–112
Bitinya-Pontus vilayetinin Romalı valisi (109–111); mektupları vilayet yaşamını anlatır.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Mimari kalıntılar vilayetlerin tamamen "Romalılaştırıldığı" yönündeki görüşümüzü çarpıtabilir.

Germania
GALLIA
HISPANIA
DACIA
MŒSIA
Pontus Euxinus
MACEDONIA
THRACIA
GALATIA
CAPPADOCIA
Corsica
Sardinia
Roma
Sicilia
Melita
Creta
NUMIDIA
MAURITANIA
MEDITERRANEAN SEA
CYRENAICA
Leptis Magna

ROMA HUKUKU

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Bir su kemeri ya da amfitiyatro kadar gözle görülür olmasa da, Roma hukuku imparatorluğun yapısı ve devamı için en az bunlar kadar hayatiydi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
"Adalet, herkese hakkını verme yönündeki daimi ve kalıcı arzudur." Ulpianus işte böyle yazmıştı. Çoğunlukla imparatorun danışmanı olan bahsi geçen tahsilli jüri üyeleri, yazma ve öğretme yoluyla hukuku bir meslek olarak yerleştirmişlerdir ve böylelikle hukukun Roma toplumunun derinlerine nüfuz etmesine yardımcı olmuşlardır. Roma hukukunun etkisi, Bizans İmparatorluğu ve Avrupa'nın ulus devletleri üzerinde sürmüştür. Ayrıca günümüzde birçok öğrenci tarafından alınan Roma hukuku dersleriyle de bu etkisini devam ettirmektedir.

Hukukun üstünlüğü, Roma'nın gücünün yayılmasının ve mirasının hayati bir parçasıydı. Hükümetin faaliyetlerini dile getirmede ve sosyo-ekonomik ilişkileri yürütmede büyük önem arz eden Roma'nın hayranlık uyandıran hukuki geleneği, giderek büyüyen ve birbiriyle hiç benzeşmeyen parçalardan oluşan imparatorluk için ortak bir temel sağlamıştır. Roma, en eski zamanlarından beri yazılı kanunlarla yönetilmiştir: Roma forumunda bulunan Lapis Niger ("kara taş"), M.Ö. Altıncı yüzyıl gibi eski bir tarihe dayanan kutsal bir kanun içeriyordu. Rejim cumhuriyete dönüşüp de ilk denizaşırı topraklar ele geçirilince, açık ve tutarlı yasalara ve sulh hâkimlerine olan ihtiyaç arttı. M.Ö. yaklaşık 450 yılına ait "On İki Levha Kanunları"ndan Justinianus'un M.S. Altıncı yüzyıldaki yasaları derleme hareketine kadar, Roma çeşitli özellikleri bünyesinde barındıran bin yıllık bir hukuk bütününü bir araya toplamıştır. Roma devletinde siyasi erk, çoğunlukla mahkeme salonundaki mükemmel avukatlık yetileriyle elde ediliyordu; aralarında valilerin de bulunduğu birçok Romalı politikacı sulh hâkimi olarak davalarda karar da verirdi. Cumhuriyet döneminin sonlarında ve imparatorluk döneminde, tahsilli "jüri üyeleri" hukuki görüşlerde, fermanlarda imparatora ve sulh hâkimlerine yardımcı oluyor, birliği ve tutarlılığı sağlamak adına kanunlar bütününü inceleyip, değişiklikler yapıyorlardı.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
CUMHURİYET DÖNEMİ
sayfa 20

İMPARATORLUK DÖNEMİ
sayfa 24

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
ULPIAN
M.S. 170–228
M.S. Üçüncü yüzyılın başlarında imparatorlara danışmanlık yapan Romalı hukukçu

I. JUSTINIANUS
M.S. ~ 482–565
Bizans İmparatoru (M.S. 527–565)

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Hukuk ve adalet ilkesi, Roma'nın en büyük başarılarındandır ve hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde devam etmenin yanı sıra, Ortaçağ'da ve sonrasında Avrupa'nın hukuk sistemlerine etki etmiştir.

ROMA'DA YAŞAM

de Agri cultura Elimize ulaşan en eski Latince düz yazı eseri, Yaşlı Cato tarafından kaleme alınan tarım hakkında bir inceleme. M.Ö. 160 civarında yazılan eser, kölelerin çalıştırıldığı bir çiftlikten nasıl para kazanılacağını anlatır.

amfitiyatro Gladyatör dövüşleri ve diğer eğlence etkinlikleri için özel olarak inşa edilmiş, elips şeklindeki arena. Tiyatro ile karıştırılmamalıdır.

amfora Şarap, sıvı yağ ve diğer malları taşımak için kullanılan büyük bir çömlek kap. Amforalar eski çağlardaki ticaret yolları bakımından önemli bir delil kaynağı oluşturur.

annona Roma'da yaşayan vatandaşlara önceleri indirimli, daha sonra ücretsiz olarak verilen tahıl. İmparatorlar tarafından dağıtılan "ekmek ve eğlence"nin önemli bir parçasıdır.

Dacia Bugünkü Romanya'da bulunan doğudaki Roma vilayetlerinden biri, sonunda Trajanus tarafından fethedilmiştir. Önemli bir demir cevheri kaynağıdır.

De Medicina Aslında Aulus Cornelius Celsus tarafından M.Ö. Birinci yüzyılda yazılmış daha büyük bir ansiklopedinin parçası olan, tıp hakkındaki sekiz ciltlik Latince inceleme.

denarius (çoğulu: denarii) Roma madeni para sistemindeki en önemli gümüş para; temel bir para birimidir.

diyetetik Sağlığa kavuşmak ya da sağlığı korumak amacıyla, beslenme ve yaşam biçimi kurallarının dikkatle izlenmesi.

"ekmek ve eğlence" *Panem et circenses*, M.S. İkinci yüzyılda yaşamış hiciv ustası Juvenal tarafından, imparatorların Roma'da yaşayan şehirli nüfusa ucuz gıda ve ücretsiz eğlence sağlamak suretiyle gösterdiği bonkörlüğü ifade etmek için ortaya atılan alaycı deyiş.

Galya Günümüzde Fransa, İsviçre'nin batısı, İtalya'nın kuzeyi, Belçika, Lüksemburg ve Almanya'nın batısındaki toprakları kapsayan, Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altındaki bir bölge. Fethi, M.Ö. 50'lerde Jül Sezar tarafından tamamlanmıştır. Bölge birkaç Roma vilayetine bölünmüştü ve yüzyıllar sonra imparatorluk yıkılına kadar Roma hâkimiyetinde kaldı.

garum Tuzlanmış, fermente edilmiş balık bağırsaklarından yapılan, Romalılar tarafından çok sevilen bir balık sosu. Yemeklere yoğun tuzlu bir tat veren garum, imparatorluk çapında üretilen ve ticareti yapılan önemli bir yiyecekti (günümüzdeki en benzer çeşni muhtemelen Tay balık sosudur). Keskin kokulu bir macun olan allec gibi yan ürünleri de çeşni vermek için kullanılıyordu.

konsül Roma cumhuriyetinin en yüksek sulh hâkimi; her yıl, birbirlerini denetlemek üzere iki konsül seçilirdi.

İberya Günümüzde İspanya ve Portekiz'in bulunduğu bu yarımada, Pön Savaşları sırasında Romalılar tarafından fethedilmiş ve M.Ö. 197'de Roma İspanyası olarak çeşitli vilayetlere ayrılmıştır.

methiye Övgü içeren resmi, gösterişli bir konuşma.

obelisk Eski Mısırlılar tarafından granitten oyulan, uzun, giderek incelen, dört kenarlı bir anıt; birçoğu etkileyici fetih ganimetleri olarak Roma'ya getirilmişti.

oleokültür Yağ üretmek için zeytin yetiştirilmesi.

ortogonal Izgaraya benzer kareli düzen; Romalıların tarlalar ya da şehirde sokaklar oluşturmak için kullandığı tipik bir arazi bölme yöntemi.

pandomim Sözcükler, mimikler, şarkılar ve danslar içeren, son derece popüler bir Roma tiyatro eğlencesi.

pleblerin tribünü Geleneksel olarak soylu olmayan halkın (pleblerin) çıkarlarını korumaktan sorumlu, Roma devletinin seçilmiş bir görevlisi.

Pön Savaşları Roma ve Kartaca (Kuzey Afrika sahilinde kurulmuş güçlü bir rakip devlet) arasında yaşanan üç yıpratıcı savaş. M.Ö. Üçüncü ve İkinci yüzyıllarda yapılmış ve M.Ö. 146'da Kartaca'nın düşüşü ve yağmalanması ile sonuçlanmıştır.

sestertius (çoğulu: sestertii) Adi metallerden yapılmış, yaygın bir Roma sikkesi. Bir gümüş denarius'un dörtte biri (yaklaşık bir günlük yevmiye) ya da altın bir aureus'un yüzde 1'i değerindeydi.

tetrarşi İmparator Diokletianus'un MS 293 yılında yürürlüğe koyduğu, dört imparatorun bulunduğu sistemin modern adı (İdari olarak doğu ve batı şeklinde iki kısma ayrılan imparatorluğun her bir kısmında bir kıdemli "Augustus", bir de onun astı olan "Sezar" bulunuyordu.) .

tiyatro Oyunlar ve pantomimler için inşa edilmiş, bir sahnesi ve oturma yerleri olan yarım daire şeklindeki bina. Amfitiyatrodan farklıdır.

vali Roma İmparatorluğu'nun bir vilayetini yöneten yetkili. Genellikle Roma devletinin eski sulh hâkimlerinden seçilirlerdi.

vitikültür Şarap üretmek için asma yetiştirilmesi.

TARIM

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma, M.Ö. 146'da Kartaca'yı yok ettiğinde, Kartaca kültürünün Roma senatosu tarafından kurtarılmaya değer görülen tek ifadesi, Mago'nun tarıma ilişkin incelemesi olmuştur.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Roma dönemindeki kırsal bölgelerin çoğunda yoğun bir nüfus vardı ve tarımsal faaliyetler ön plandaydı. Araziler, çiftlikler ve villalarla doluydu ve düzenli tarlalar oluşturan ortogonal ızgaralarla karakterize edilen Roma çiftlik sistemi, günümüzde bazı bölgelerdeki arazilerde hâlen görülebilir. Cumhuriyet döneminde İtalya şarap ihraç ederken -bir amfora şarap, Kelt kabilelerinde bir köleyle takas edilirdi- daha sonraları bir milyon vatandaşını destekleyebilmek için büyük miktarda tahıl, şarap ve yağ Roma'ya ithal edilmeye başlanmıştır.

Tarım, Roma dünyasında temel bir rol oynuyordu. Hem cumhuriyet hem de imparatorluk döneminde, sosyal statü ve siyasi organizasyon toprak varlığına dayanıyordu. Seçkin sınıf üyelerinin çoğu, arazilerinin nasıl yönetileceği ve hangi ürünlerin yetiştirileceği ile doğrudan ilgileniyordu; bazıları tarım hakkında incelemeler bile yazmıştır. Para getiren temel ürünler tahıllar, üzüm ve zeytindi ("Akdeniz üçlüsü"). Yetiştiricilik, İtalya'nın büyük kısmında daha sonraki çağlarda değil, Roma döneminde başlamıştır ve Puglia gibi bölgelerde günümüzde yetişen zeytin ağaçları Romalılar tarafından dikilen ağaçların soyundan geliyor olabilir. İmparatorluğun diğer yerlerine yerleşen Romalılar, yoğun vitikültür ve oleokültürü de beraberlerinde getirmiştir; birkaç nesil boyunca, bu bölgeler (örneğin, Galya ve İspanya) kendi ürettikleri şarabı ve yağı birçok yere satıyordu. Kapsamlı sulama sistemlerini de içeren mühendislik projeleri, çöl üstü Kuzey Afrika'nın büyük kısmı gibi yaşanması zor bölgelerde yetiştiriciliğin gelişmesini sağlamıştır. Sıklıkla, eski çağlarda teknolojik bir durgunluk olduğu varsayılır, ancak arkeolojik araştırmalar Arşimet burgusunu da içeren sulamaya ve tarım ürünlerinin işlenmesine (tahıl değirmenleri, su değirmenleri ve şarap ve zeytinyağı presleri) ilişkin yeniliklerin Roma imparatorluğunun büyük kısmına götürüldüğünü göstermiştir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
CUMHURİYET DÖNEMİ
sayfa 20

VATANDAŞLIK
sayfa 36

SOSYAL SINIF & STATÜ
sayfa 40

TİCARET & ENDÜSTRİ
sayfa 58

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
LUCIUS QUINCTIUS CINCINNATUS
M.Ö. 519-430
Erken dönem Roma'da devlet adamı ve önemli kişilik; askerî diktatör olarak Roma'yı koruma çağrısını aldığında mütevazı tarlasını sürmekle meşguldü.

MARCUS PORCIUS CATO
M.Ö. 234-149
Devlet adamı ve tamamı günümüze ulaşan tarım hakkındaki en eski Latince incelemenin (de Agri cultura) yazarı.

30 SANİYEDE METİN
Annalisa Marzano

Romalılar döneminde tarımda, geçimlik üretimden talebe bağlı üretime geçildi.

TİCARET & SANAYİ

30 saniyede tarih

Roma dünyasında ticaretin rolü büyüktü; taş ocakları, maden ocakları, çömlek ve cam yapımından gıda işlemeye ve dokumacılığa kadar birçok çıkarma ve üretim etkinliği ticaretle bağlantılıydı. Roma kasabalarında dükkânlar ve atölyeler vardı: bazen tüm sokaklar belirli ürünlerin üretimi ve satışı konusunda uzmanlaşıyordu. Çömlekçilik ve tuzlanmış balık, geniş ölçekli üretim ve ticaret konusundaki ilgi çekici örneklerdendir. M.Ö. Birinci yüzyıldan itibaren Arretin yemek takımları (Toscana'daki eski Arezzo'dan) Roma dünyasında çok popüler hale gelmiş, İtalya dışında şube atölyeler açılmıştı. La Graufesenque'de (Fransa), atölyeler arasındaki işbirliği etkileyici sonuçlara neden olmuştur; 24 akrelik (10 hektar) yerleşim yerinde 50 ocak ve 200 civarında işçi, her mevsim bir milyon kalem mal üretiyordu. Roma mutfağında çeşni olarak kullanılan balık soslarının (garum, allec) üretimi birçok sahil bölgesinde, geniş ölçekli olarak yürütülüyordu. İspanya'nın güneyinde, Kuzey Afrika'da, Sicilya'da, Normandiya'da ve Karadeniz çevresinde, sıra sıra taş işi tuzlama fıçıları bulunduran balık tuzlama fabrikaları mevcuttu. Buralarda üretilen ürünler amforalarda paketlenip kuzeyde Hadrianus Duvarı'na ve Güney Sahra'daki Garamant yerleşim yerlerine kadar imparatorluğun her yerine ihraç ediliyordu.

3 SANİYEDE DARALMA
Roma dünyasının her yerinde işgücünün standardizasyonu ve paylaşılması birçok sektörde hem üretimi hem de dağıtımı iyileştirmiştir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Uzun mesafeli ticaret, imparatorluğun sınırlarını aşarken alınan yüzde 25 oranındaki gümrük vergisi ile vilayet sınırlarında alınan yüzde 5'lik vergi, devletin gelirlerine katkıda bulunuyordu. Strabo'ya göre her yıl Kızıldeniz'den Hindistan'a 120 geminin gittiği ve elimizdeki belgelere göre her biri milyonlarca sesterce eden son derece değerli kargoların taşındığı dikkate alındığında, bu gibi ticaret vergilerinin devlet hazinesine önemli bir katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
KÖLELİK
sayfa 38

TARIM
sayfa 56

SİKKELER & PARA BİRİMİ
sayfa 60

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

DOMITIAN
M.S. 51-96
Muhtemelen İtalyan şarabının ihracatını desteklemek amacıyla vilayetlerdeki asma bahçelerinin sayısını azaltmaya yönelik bir kanun koyan imparator (M.S. 81-96)

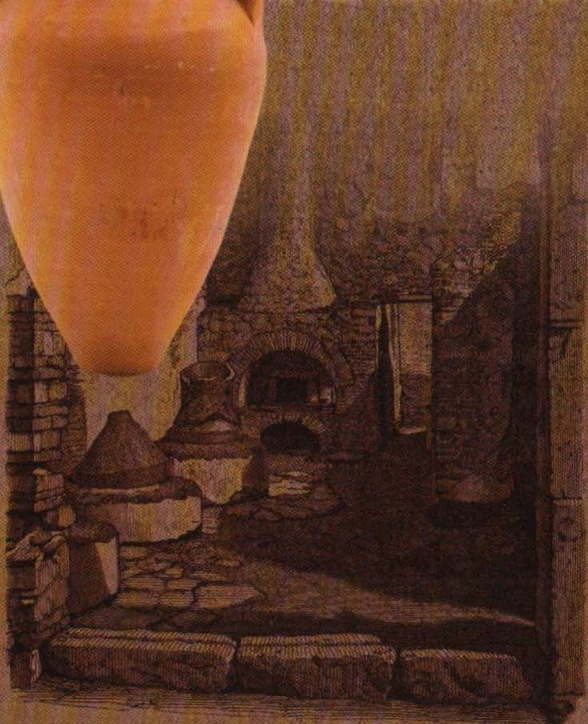
AULUS UMBRICIUS SCAURUS
faal. M.S. 60'lar/70'ler
Pompeii'de başarılı bir garum üretim işletmesine sahip, ürünleri birçok yere ihraç edilen Pompeii'li işadamı

30 SANİYEDE METİN
Annalisa Marzano

Arkeolojik bulgular, imparatorluğun içerisinde ve ötesinde son derece uzak mesafelerde malların alınıp satıldığını göstermektedir.

SİKKELER & PARA BİRİMİ

30 saniyede tarih

M.Ö. Üçüncü yüzyıla kadar Roma, resmi ödemelerini darp edilmemiş bronz parçaları (aes rude) ve dökme bronz külçeleri (aes signatum) kullanarak yapıyordu. Roma, sikke basmaya başladığında yakındaki Yunan şehri Neapolis'in (Napoli) sikkelerini model aldı ve bu şehrin darphanesini kullandı. M.Ö. 211 itibarıyla Roma kendi darphanesine, yüzyıllarca Roma para sisteminin en önemli birimi olarak kalacak, kendi darp edilmiş gümüş denarius'una ve daha küçük bronz para birimlerine sahipti. Daha sonraları Augustus, değeri denarius'a bağlı altın bir sikke (aureus) bastırdı. Ancak Yunan dünyası denarius'a değil, gümüş drahmaya dayanan kendi para sistemini korudu ve vilayet darphaneleri yerel dolaşım için kendi bronz sikkelerini basmaya devam etti; her büyük şehirde farklı para birimlerini birbirine dönüştüren para değiştiriciler vardı. M.S. Üçüncü yüzyılda Roma sikkelerinin ağırlığı ve metal içeriği ciddi biçimde azaldı, bu azalma Konstantin'in altın solidus'u bastırarak bir parasal sistem reformu yapmasına kadar sürdü. İmparatorluğun erken dönemlerindeki aurei ile denarii'nin kalitesi ve metal içeriği, bunların bir değiş-tokuş aracı olarak geniş bölgelerde kabul edilmesine neden olmuştur: Akdeniz'e baharat ve inci getiren uzun mesafe ticaretin meyveleri olarak Hindistan'da Roma sikkesi gömüleri bulunmuştur.

3 SANİYEDE DARALMA

Latince "bronz" anlamına gelen "aes" sözcüğünün, günlük dilde para anlamına gelmesi bronzun Roma para sisteminde her zaman önemini koruduğunu göstermektedir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Ticari değiş-tokuş aracı olmasının yanı sıra, Roma sikkeleri, taşıdıkları imgeler ve yazılar vasıtasıyla halka mesaj yayma konusunda da önemli bir rol oynuyordu: askerî zaferleri, imparatorluğun inşaat projelerini duyuruyor ya da iktidardaki imparatorun resmini tanıtıyordu. Jül Sezar, önceki geleneğin aksine, sikkeler üzerinde atalarından birinin portresini değil, kendi portresini kullanan ilk imparatorlardan biridir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
TİCARET & SANAYİ
sayfa 58

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

IUNO MONETA
Tanrıça; tapınağındaki Roma darphanesi İngilizceye "money" (para) ve "mint" (darphane) sözcüklerini kazandırmıştır.

CARACALLA
M.S. 188–217
Denarius'un değerini önemli ölçüde düşüren ve nominal olarak iki denarius değerindeki antoninianus'u bastıran imparator

DIOKLETIANUS
M.S. 244–311
İmparator, tetrarşinin kurucusu, para sisteminde reform yaparak gümüş argenteus ile bronz follis'ten oluşan iki yeni sikke bastırmıştır.

30 SANİYEDE METİN

Annalisa Marzano

Roma'nın yaptığı birçok askerî fetih, sikkeler için gerekli kilit cevher kaynaklarını kontrol etme ihtiyacından kaynaklanmıştır.

YEME & İÇME

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Eski Roma'da yeme ve içme; zengin ziyafetleri ve seks partilerini akla getirse de, şehir sakinlerinin çoğu evlerinde yemek yapma imkânına sahip değildi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
İmparatorluk döneminde Roma'nın gıda kaynağı siyasi açıdan hayati öneme sahipti (aç insanlar isyan edebilir). Cumhuriyet döneminden itibaren siyasetçiler oy kazanmak için aylık tahıl dağıtımı (annona) tesis ettiler. Bu sistemde dağıtılanlar hiçbir zaman en fakir insanlara ulaşmıyordu. Daha sonra buna şarap ve tuzlanmış domuz eti de eklenmiştir. Ayrıca devlet, tamamen yağ amforalarından oluşmuş 33 metre yükseklikte yapay bir tepe olan Roma'daki Monte Testaccio'nun da gösterdiği gibi, dışarıdan zeytinyağı alımını da destekliyordu.

Romalılar günde üç öğün yemek yerdi ancak bu öğünlerin içeriği kişinin maddi durumuna göre değişirdi. Yeme ve içme, dinsel törenler ile önde gelen vatandaşlar tarafından halka dağıtılan gıdalara damgasını vurmuştur. Roma'da devlet destekli bir tahıl dağıtım sistemi bile vardı (annona). Hem kişisel hem de halka açık şölenlerde, yemek önemli bir toplumsal role sahipti; bu tür yemekler, "karada ve denizde, nehirlerde ve havadaki tüm ürünlerin" sunulduğu, uzun ve ayrıntılı ziyafetler olabiliyordu. Kişi ne kadar zenginse, konuklarını geniş bir yelpazede pahalı ve ender bulunan gıdalar sunmak ya da günlük gıdaları olağandışı şekillerde hazırlamak suretiyle o kadar etkilemeye çalışıyordu. Aynı zamanda konukların sosyal konumuna göre farklı kalitede yiyecekler ve şarapların sunulduğu şölenler, sosyal hiyerarşiyi güçlendirmeye de yarıyordu. Ancak sıradan Romalılar pişmiş gıdalar için hanlardan ve sokak satıcılarından yararlanıyordu çünkü şehirlerdeki konutların çoğunda mutfak yoktu. Temel yiyecekler zeytinyağı, şarap ve ekmek ya da lapa şeklinde tüketilen tahıllar ile bunlara ilave edilen bakliyat, sebze, peynir, yumurta ve bazen de et ve balıktan oluşuyordu. Ancak kıyı yerleşimlerindeki seçenekler biraz daha fazlaydı: M.S. 79 yılında (Pompeii gibi) Vezüv tarafından yok edilen bir şehir olan Herculaneum'da yapılan kazılarda, şehir sakinlerinin çeşitli deniz mahsullerini tükettiği anlaşılmıştır.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
SOSYAL SINIF & STATÜ
sayfa 40

TARIM
sayfa 56

TİCARET & SANAYİ
sayfa 58

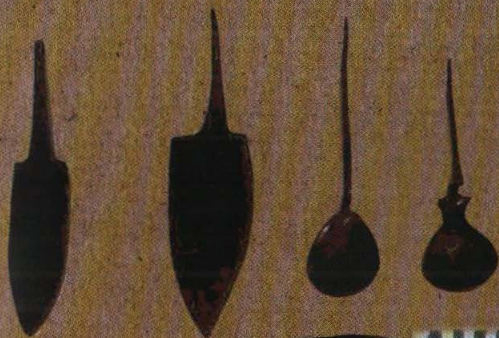
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

L. LICINIUS LUCULLUS
M.Ö. 1. yüzyıl
Verdiği zengin ziyafetlerle ünlü Romalı imparator; İngilizcedeki "Lucullan" (müsrif) sıfatı, bu imparatorun adından gelmektedir.

NERON
M.S. 37-68
Hanların ve misafirhanelerin yalnızca haşlanmış sebze satılabilmesine yönelik bir kanun çıkarmıştır.

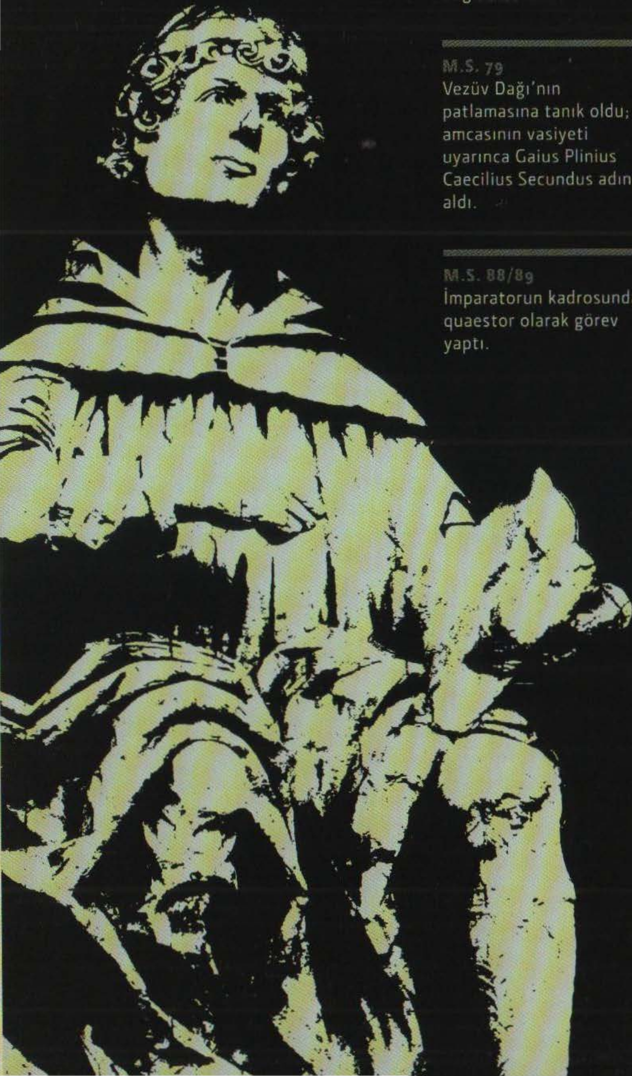
30 SANİYEDE METİN
Annalisa Marzano

Romalıların beslenme alışkanlıkları sanattan ve M.S. Üçüncü ya da Dördüncü yüzyılda Caelius Apicus tarafından yazılmış olduğuna inanılan bir yemek kitabından anlaşılabilir.

IVNIVS

M.S. yaklaşık 61
Kuzey İtalya'daki Comum'da (şimdiki Como) Gaius Caecilius Cilo adıyla doğdu.

M.S. 79
Vezüv Dağı'nın patlamasına tanık oldu; amcasının vasiyeti uyarınca Gaius Plinius Caecilius Secundus adını aldı.

M.S. 88/89
İmparatorun kadrosunda quaestor olarak görev yaptı.

M.S. 91
Pleblerin tribünü olarak görev yaptı.

M.S. 93
Praetor olarak görev yaptı.

M.S. 100
Eylül ile Ekim arasında konsül olarak görev yaptı; imparator Trajanus'a methiye yazdı.

M.S. 110
İmparator Trajanus tarafından Bitinya-Pontus vilayeti valiliğine atandı.

1471
Plinius'un mektupları ilk kez basılı olarak Venedik'te yayımlandı.

yaklaşık 1500
Fra Giovanni Giocondo, Paris'te Plinius'un mektuplarının onuncu cildini (Trajanus ile yazışmalarını) içeren bir el yazması buldu.

GENÇ PLINIUS

Roma uygarlığının fiziksel kalıntıları, bize Antik Roma'daki günlük yaşama ilişkin birçok şey anlatabilir ama insanların nasıl yaşadığına ilişkin elimizdeki kanıtlar bunlardan ibaret değildir; bazen, dönemin edebi kaynaklarının tanıklığı da bu kalıntılardan elde edilen bilgileri destekleyebilmektedir. Bu açıdan özellikle değerli bir eser, yazışmaları M.S. İkinci yüzyılın başlarında Roma'da ve vilayetlerindeki yaşama büyüleyici bir şekilde ışık tutan Genç Plinius'nin mektuplarıdır. Neron'nun hükümranlığı döneminde doğmuş olan Plinius, ünlü hatip Quintilian ile birlikte çalışmış ve soylu bir Romalı'nın siyasi kariyerindeki geleneksel aşamalardan geçtikten sonra, M.S. 100 yılında konsül olmuştur. Daha sonra imparator Trajanus tarafından Bitinya-Pontus valiliğine atanmıştır. Mektuplarının son cildi, Plinius'nin yönettiği vilayetin idari işlerine ilişkin olarak imparator ile yaptığı, baş belası yeni bir mezhep olan Hıristiyanların üstesinden gelmeye yönelik uygun yöntemler hakkında fikir alışverişlerini de içeren yazışmaları kapsamaktadır.

O dönemki Roma hayatına, iş dünyasına ve adetlerine ilişkin (savaş arabası yarışları, edebi eserlerin okunuşu ve kölelere yapılan muamele de dâhil) birçok ayrıntının yanı sıra, Plinius'nin mektupları, Vezüv Dağı'nın M.S. 79 yılındaki Pompeii ve Herculaneum kasabalarını yok eden patlamasına ilişkin elimizdeki en kapsamlı anlatımı da içermektedir. Plinius, amcası yazar Yaşlı Plinius'un öldüğü bu felakete şahsen tanık olmuştur ve tarihçi Tacitus'a yazdığı iki mektupta patlamanın farklı aşamaları ile felakete yakalananların boğucu volkanik kül bulutundan kaçmaya çalışırken yaşadığı paniği dramatik biçimde tarif etmiştir. Aynı zamanda, Plinius'un mülkleri, villalarının yerleri ve planları, ilgilendiği hukuki davalar hakkında da birçok şey öğreniyoruz; yazar, dokunaklı bir şekilde yanında olmayan karısı için hissettiği sevgiden bahseder.

Bir siyasi ve toplumsal tarih kaynağı olarak taşıdıkları tüm değere rağmen Plinius'un mektupları kesinlikle yazarın yaşamının ve döneminin tamamen nesnel bir kaydı değildir; mektuplar yayımlanmak amacıyla kaleme alınmıştır ve yazar dürüst bir idareci, kültürlü ve çok yönlü bir edebiyatçı ve sadık ve sempatik bir dost imajı yansıtmaya çalışmaktadır. Ancak bu özenle oluşturulmuş özsunum da tarihçi için yararlıdır çünkü o dönemde senatör sınıfı içerisinde geçerli tutumlara, değerlere ve beklentilere ilişkin önemli bir delil sağlamaktadır.

Luke Houghton

ZAMAN & TAKVİM

30 saniyede tarih

Roma yılı (M.Ö. 153 yılına kadar mart ayında başlıyordu, daha sonra ilk ay ocak olmuştur) kamu işleri için uygun olan ve olmayan günleri, dinî bayramları ve diğer etkinlikleri işaretleyen takvimler aracılığıyla yönetiliyordu. Ayrıca, yazılı resmî takvimlerde A'dan H'ye kadar harflerle gösterilen sekiz günden oluşan bir haftalık döngü vardı. Yıllar içerisinde bu medeni takvim ile doğal güneş yılı arasında ciddi farklar oluşmaya başladı. Jül Sezar, M.Ö. 46 yılını 445 gün yapıp daha sonra da sağlam gökbilimsel hesaplamalara dayanan ve Ortodoks kiliseleri tarafından hâlen kullanılmakta olan Jülyen takvimi uygulamaya sokarak bu sorunu çözmüştür. Yunanlılar gibi Romalılar da etkinliklerin tarihini sulh hâkimlerinin, yani konsüllerin görev yıllarına göre belirliyordu. Geleneksel olarak M.Ö. 753 yılında gerçekleştiği kabul edilen Roma şehrinin kurulmasından sonraki yılları sayarak mutlak bir rakamsal tarih vermek de mümkündü. Zamanı belirtirken gece ve gündüz 12 eşit saate bölünüyordu. Gün ışığı tarihe ve enleme göre değiştiğinden, saatler mevsimden mevsime ya da farklı yerlerde eşit uzunlukta olmuyordu ama bu pek de önemli değildi . Zira çoğu pratik amaç için göreli bir zaman ölçütü yeterliydi ve güneş saatleri de güneşli Akdeniz çevresinde zamanı tutmak için güvenilir araçlardı.

3 SANİYEDE DARALMA

Roma takvimi, Jülyen takvimi ile değiştirilmesine kadar bir yılın 355 gün çektiği on iki aylık yılın resmî ve dinsel çerçevesini oluşturmuştur.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Sezar'ın Jülyen takvimi Yunan dünyasının matematiksel ve gökbilimsel uzmanlığına dayanıyordu. Yunanlılar da Mısır ve Babil modellerinden birçok şey öğrenmişti. Sezar'ın halefi Augustus, Roma'da ibre olarak bir Mısır obeliskini kullanan, kamuya açık devasa bir güneş saati inşa ederek bu geniş bilgi birikimini göz önüne sermiştir. Burada, Romalıların Doğu gökbilimine duyduğu hayranlık, Augustus'un hükümdarlığının göklerin devrinde yazılı olduğu önerisi ile birleştirilmiştir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
İMPARATORLUK & GENİŞLEME
sayfa 26

ROMA VİLAYETLERİNDE YAŞAM
sayfa 48

TARIM
sayfa 56

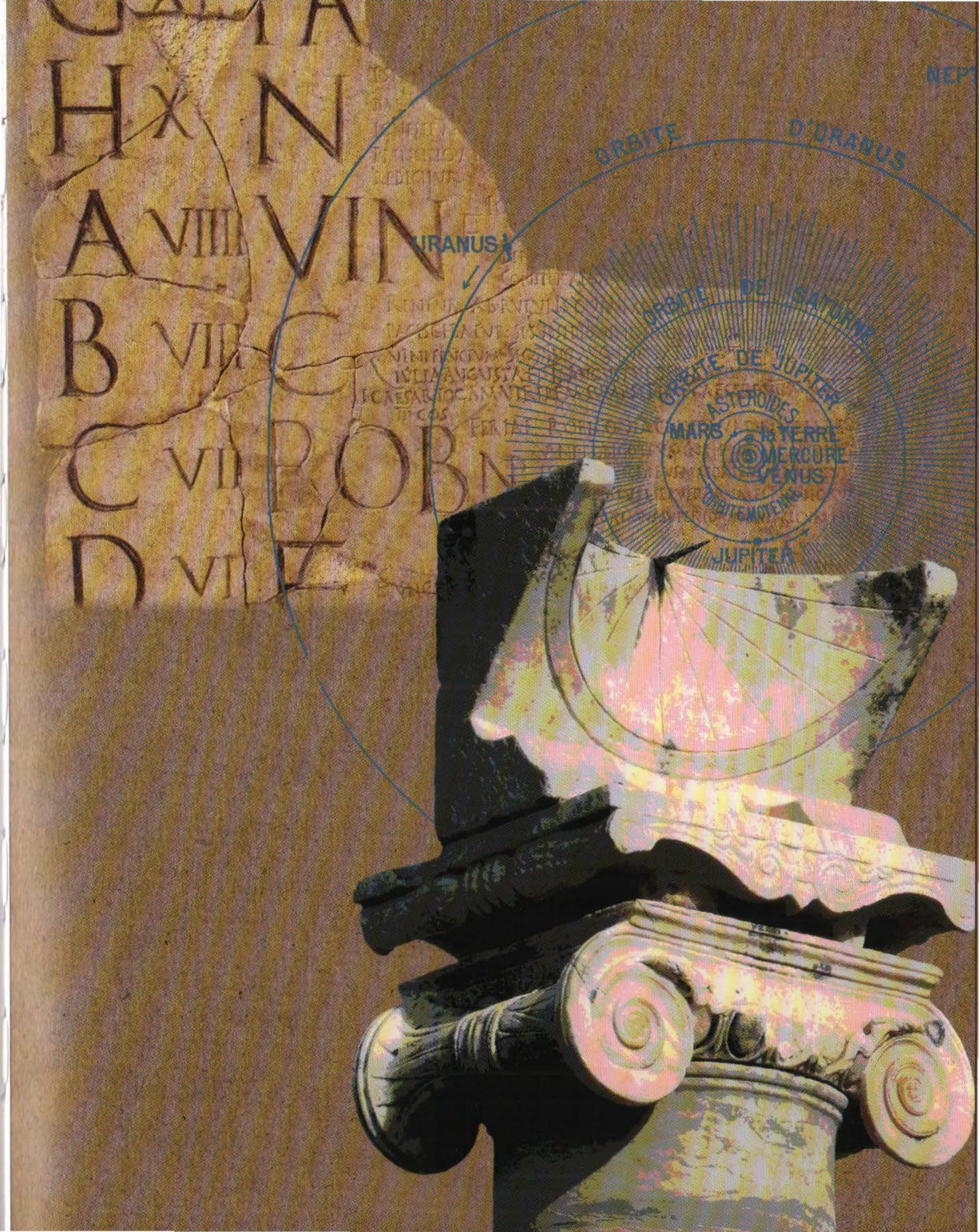
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

JÜL SEZAR
M.Ö. ~100–44
Romalı general, diktatör ve Jülyen takviminin yaratıcısı

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

Augustus'un hükümranlığının, göklerin devrince desteklendiği fikrini kuvvetlendirmek için Quintilis ve Sextilis aylarının adları "July" (Temmuz) ve "August" (Ağustos) olarak değiştirilmişti (Julius ve Augustus'tan).

ORBITE D'URANUS
URANUS
ORBITE DE SATURNE
ORBITE DE JUPITER
ASTEROIDES
MARS
la TERRE
MERCURE
VENUS
JUPITER

EĞLENCE & SPOR

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma İmparatorluğu'nun her yerindeki şehirler, pantomimden gladyatör dövüşlerine ve halka açık infazlara kadar birçok büyük çaplı halk eğlencesine ev sahipliği yapıyordu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Karmaşıklıkları ve ölçekleri büyüdükçe halka açık gösteriler tüm Roma dünyasının minyatür bir yansıması haline geldiler. Muhteşem mimari, "ekmek ve eğlence" siyaseti ile bağlantılar, kimin nerede oturabileceğine ilişkin kurallar ve suçluların cezalandırılması birlikte ele alındığında, oyunlarda geçirilen bir gün, izleyiciyi eğlendirirken ona Roma dünyasındaki yerini de hatırlatan bir deneyim yaşamasını sağlıyordu.

Colosseum'daki gladyatör dövüşleri, eski Roma'yı tanımlayan resimlerden biridir. Romalıların geniş çaplı halk eğlencelerini çok sevdikleri kesindir ancak bu eğlencelerin hepsi kan akıtmayı gerektirmiyordu. Her tür oyun, siyasi görevlere adaylıklarını koyan kişiler tarafından düzenlenen eğlencelerden (gladyatör oyunları için ise ölümüne dövüşlerden) zamanla evrimleşerek, başarısı bir imparatorun ün kazanmasına ya da kaybetmesine neden olan, son derece karmaşık ve pahalı bonkörlük gösterilerine dönüştü. Her tür tiyatro gösterisi -tragedya, komedya, mimik, dans, resitaller- önceleri ahşaptan daha sonra da taştan inşa edilen yarım daire şeklindeki tiyatrolarda düzenleniyordu. Yunan dünyasından alınan atletizm yarışmaları arasında boks, güreş ve Romalılar tarafından çok sevilen savaş arabası yarışları vardı. Bunlar herhangi bir açık alanda yapılabilirdi ama özellikle bu amaçla inşa edilen bir meydan, şehrin zenginliğini ve kültürünü sergiliyordu. İtalya'da ve imparatorluğun batısında, önceleri halka açık meydanlarda, daha sonra ise özel eliptik amfitiyatrolarda düzenlenen dövüş gösterileri özellikle popülerdi ve farklı tipte savaşçılar arasındaki gladyatör dövüşlerini de içeriyordu. Büyük masraflarla eğitilen ve silahlandırılan gladyatörler, başarılı olmaları halinde muazzam ün ve servet kazanabiliyordu: Bir rivayete göre bir savaş arabası yarışçısı olan Diocles, insanlık tarihindeki en yüksek ücreti kazanan sporcudur.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
VATANDAŞLIK
sayfa 36

KÖLELİK
sayfa 38

COLOSSEUM & CIRCUS MAXIMUS
sayfa 118

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

PRISCUS & VERUS
faal. M.S. 1. yüzyıl
Colosseum'da dövüşen ilk gladyatörler.

GAIUS APPIUS DIOCLES
M.S. ~130-210
Başarılı bir savaş arabası yarışçısı olarak bir servet kazanan İspanyol asıllı Romalı.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Dövüşler, vahşi hayvan avları ve suçluların bazen efsaneleri yeniden canlandırmaya zorlanarak infaz edilmeleri ölüm arenasındaki etkinlikler arasındaydı.

TIP

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Romalı hekimler diyetten, ilaçlardan ve cerrahiden faydalanarak farklı Yunan tıp bilgisi ekolleri üzerine eklemeler yapmışlardır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Hekimler için evrensel bir eğitim ya da benimsenmiş bir yeterlilik sistemi bulunmuyordu. Rakip düşünce ekolleri ün kazanmak ve iş yapabilmek için rekabet ediyordu ve hekimlerin entelektüel temeli bugün tıp dışı olarak kabul edeceğimiz bilim dallarındaydı. Galen, bir gladyatör hekimi olarak çalışmaya başlamıştı (iyi bir pratik anatomi ve cerrahi eğitimi); hayvanlar üzerinde incelemeler yaparak ve genellikle deneyler ile mantığa dayanarak bir doktor ve araştırmacı olarak büyük başarı kazanmıştı. Ancak aynı zamanda retorik ile felsefe alanlarında da eğitim sahibiydi ve dil, dilbilgisi ve edebiyat alanında birçok eser kaleme almıştı.

Eski çağlarda tıp, doktorlar tarafından uygulanan akılcı, bilimsellik yolundaki tedaviler ile cerrahlar ve ebelerin pratik yardımlarından muskalara, büyülere ve kocakarı ilaçlarına kadar uzanan çok geniş bir sağaltıcı seçenek yelpazesinin bir parçasını oluşturuyordu. Bu yelpazenin büyük kısmı geride pek az iz bırakmıştır; eski çağlardaki tıbba ilişkin kavrayışımız, arkeolojik bulgular ile elimize ulaşan edebi kayıtlara dayanmaktadır. Birçok alanda olduğu gibi, tıp alanında da Roma, bilgi birikiminin çoğunu Yunanistan'dan almıştır; Aristo'nun bilimsel yöntemi ile Yunanlı hekim Hipokrat'a atfedilen dört vücut 'sıvısından' bahseden (kan, balgam, sarı safra ve kara safra) eserler özellikle etkiliydi. Romalı hekimler bu gelenek uyarınca eğitim görüp aynı geleneğe eklemelerde bulunmuşlardır. Celsus, tıbbın yaşam biçimi ("diyetetik"), farmakoloji ve cerrahi olarak bölümlere ayrılması hakkında yazmıştır. İmparatorların hekimi olarak Roma'ya gelen bir Yunanlı olan Galen, anatomi, tıbbi yöntemler, fizyoloji ve farmakoloji hakkında Batı tıbbının tüm tarihi boyunca etkili olacak geniş bir eserler bütünü bırakmıştır (bunlar içerisinden yaklaşık 3 milyon sözcük elimize ulaşmıştır). Arkeolojik bulgular da resmi tamamlamaktadır. Doktor çantaları; basit neşterlerden forsepslere, delgilere, sondalara ve spekulumlara kadar çeşitli bronz cerrahi araçlar içerirdi. Anestezi ise o zamanlar mevcut değildi.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
CİNSELLİK
sayfa 46

YEME & İÇME
sayfa 62

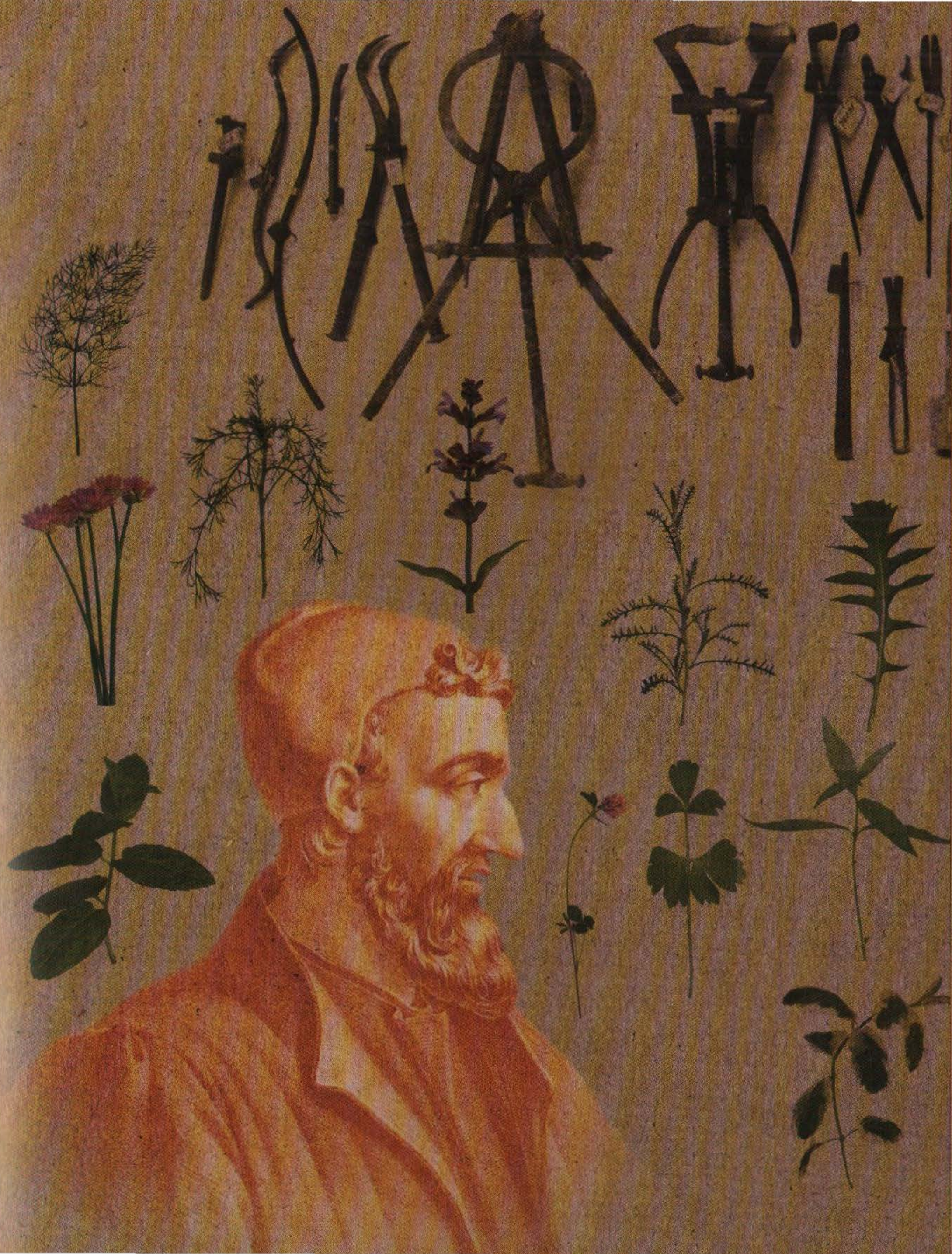
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

[AULUS] CORNELIUS CELSUS
faal. M.S. 1. yüzyıl
Kilit öneme sahip tıp tarihi De Medicina'nın yazarı

BERGAMALI GALEN
M.S. ~ 130–210
Hipokrat'ın ve diğerlerinin uygulamalarını Roma'ya getiren Yunanlı hekim ve cerrah

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Eski hekimler bir miktar bilimsel bilgiye ve tedavi yeteneğine sahiptiler ancak dualar, kurbanlar ve tanrılara adanan adaklar iyileşmeyi umanlar için önemlerini koruyordu.

DİL & EDEBİYAT

balmumu tabletler Balmumu ile doldurulup çiftler veya gruplar halinde birbirine bağlanan ahşap yazı tabletleri çok önemli olmayan listeler, mektuplar, sözleşmeler ve alıştırmalar için tercih edilen, silinebilir bir yazı alanı oluşturuyordu Daha prestijli edebi yazılar kâğıda benzeyen papirüs üzerine yazılıyordu.

controversia Bir öğrencinin farazi bir hukuk davasında her iki tarafı da savunduğu bir retorik alıştırması.

Doğa Tarihi M.S. 70'lerde Yaşlı Plinius tarafından yazılan devasa Latince ansiklopedi. Sanattan, zoolojiye ve teknolojiye kadar birçok alanı kapsar.

epik Kahramanlık öykülerinin belirgin bir nazım ölçüsünde yazılmış mısralardan oluşan uzun eserler aracılığıyla anlatıldığı eski bir şiir türü.

Etrüsk(ler) Romalıların birçok kültürel, sivil ve dini uygulamalarını aldıkları Roma'ya komşu bir uygarlık.

grammaticus Üst sınıftaki Romalıların erkek çocuklarına, eğitimlerinin ilk aşamalarında dil, dilbilgisi ve edebiyat dersleri veren profesyonel öğretmen.

işlek yazı Roma dünyasında genellikle duvar resimlerinde ve balmumu tabletlerde görülen bir el yazısı türü.

kitap Roma dünyasında kitaplar, genellikle kâğıda benzer papirüs (Mısır bataklıklarında yetişen bir bitkinin kökü) sayfalarının birbirine yapıştırılmasından oluşmaktaydı. Metin, okuyucu tarafından açılması gereken tomarın daha kısa yönünde, sütunlar halinde mürekkeple yazılıyordu. Günümüzde kullanılan, yaprakların birbirine dikildiği "kodeks" formatındaki kitaplar Roma dünyasında bilinmiyor değildi ama daha çok not almak için veya ilginç bir yenilik olarak kullanılıyorlardı; bu tür kitaplar ancak İncil'in yayılması ile kullanılmaya başlanmıştır. Roma stilindeki bir kitap, tek bir Yunan oyunu ya da Homer veya Vergilius'un birkaç kitabına yetecek, yaklaşık 1500 satır yazı alabiliyordu.

lirik Önce Yunancada, daha sonra da Latincede örneklerine rastlanan bir şiir türü; çeşitli ölçülerde yazılabilen lirik şiirler aşk ve kaybedilenler gibi kişisel konulara odaklanırdı.

Metamorphoses (Dönüşümler) Ovidius'un Roma ve Yunan mitolojisindeki dönüşümler hakkındaki, 200'den fazla öyküyü içeren 15 ciltlik sevilen şiiri.

ölçü Farklı türdeki Latince şiirlere sahip oldukları stili ve sesi veren, uzun ve kısa hecelerden oluşan tekrarlanan yapı.

Odes İlk imparator Augustus döneminde faaliyet gösteren bir şair olan Horace'ın Roma, yaşam ve aşk hakkındaki lirik şiirlerinden oluşan dört ciltlik koleksiyonu.

pedagog Zengin bir ailenin çocuklarını denetleyerek temel okuma-yazma eğitimlerini veren bir köle "dadı."

retor 15 yaşında veya daha büyük Romalı erkek çocuklara retorik dersi veren bir öğretmen.

Sibylline Kehanetleri Rivayete göre bir Sibyl'in (kâhin) bulunduğu ve Roma'nın son kralı tarafından toplanan Yunanca kehanetler koleksiyonu. Ulusal kriz dönemlerinde, çağlar boyunca korunan (ve yenilenen) bu kehanetlere danışılırdı.

suasoria Bir öğrencinin tarihten ya da mitolojiden/edebiyattan bir kişiye yönelik öğüt verme amaçlı bir konuşma yaptığı bir retorik alıştırması.

sententiae (tekili: sententia) Bir sententia, medeni hukuk davasındaki nihai karardı; sözcüğün çoğul biçimi olan sententiae, aynı zamanda kısa ve özlü, alıntı yapmaya değer bir deyiş anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

Satyrica M.S. Birinci yüzyılda yaşamış yazar Petronius'un pikaresk, roman benzeri kurgu eseri; eserin kahramanı Encolpius'un başından geçen, kaba saba milyoner Trimalchio ile yediği akşam yemeği de dâhil (kötü) maceraları anlatır.

On İki Levha Patriklerin yasal tekelini sona erdirerek Roma hukukunun gelişimini başlatan, cumhuriyetin erken döneminden (M.Ö. Beşinci yüzyılın ortaları) kalan bir dizi yazılı kanun.

tiyatro Oyunlar ve pantomimler için inşa edilmiş, bir sahnesi ve oturma yerleri olan yarım daire şeklindeki bina.

toga Mahkemedeki hatipler ile yönetim işlerinde çalışan diğer Roma vatandaşları tarafından giyilen resmî kıyafet. Uzun bir yünlü kumaştan yapılır ve vücudun etrafına belirli bir şekilde sarılırdı.

vakayiname Roma'daki sivil ve dinsel kurumlara ait basit yıllık kayıtlar. Zamanla daha karmaşık tarihsel anlatımlar haline dönüşmüşlerdir.

vernaküler Günlük konuşma dili.

LATİNCE

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Aslen İtalyan anakarasında konuşulan birçok dilden biri olan Latince, dünyadaki en yaygın dillerden biri halini alarak Roman dillerinin kaynağını oluşturdu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Geniş, iyi kanıtlara sahip bir geleneğe rağmen, Latin dilinin ayrıntılarına ilişkin bilgilerimizde eksiklikler vardır. Aynı zamanda, yazılan Latince dilinin aksine (kullandığı sesler de dâhil olmak üzere), konuşulan Latinceye ya da ikisinin arasındaki farklara dair elimizde güvenilir bir kanıt da bulunmamaktadır. Latinceden elimize ulaşan kalıntılar çarpık bir resim sunmaktadır; yeni metinlerin bulunması yalnızca eski çağ tarihçilerini değil, Latin dili tarihçilerini de heyecanlandırmaktadır.

Romalılar ve Roma İmparatorluğu ile en yaygın biçimde ilişkilendirilen dil Latincedir. Ne var ki Latince, Roma İmparatorluğu'nda diğer birçok vernaküler ve şive ile birlikte, genellikle çift, hatta çok dilli ortamlarda kullanılan pek çok dilden biriydi. Latince, İtalik dillerin Latino-Faliskan grubuna ait bir Hint-Avrupa dilidir. "Latin" teriminin kendisi, Roma çevresindeki bölge olan Latium'da yaşayan Latini kabilesinin adından gelmektedir. Roma'nın genişlemesinin ardından Latince, İtalyan yarımadasındaki (ve sonunda da Roma dünyasının batı yarıküresindeki) en yaygın dil haline gelmiştir. M.Ö. Birinci yüzyıldaki "klasik dönemde" yazıldığı şekliyle Latince yüksek edebiyat ve resmî yazışmalar için fosilleşmiş biçimde de olsa yaygınlığını sürdürmüş olmasına rağmen, imparatorluğun her yanından elde edilen belgesel kanıtlar (özel mektuplar, duvar resimleri ve diğer resmi olmayan duvar yazıları) dilbilimsel gerçekliğin aslında ne kadar değiştiğini göstermektedir. Bu gelişme, konuşulan ya da "kaba" Latince aracılığıyla, meşru yavrusu olarak Roman dillerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Latince uzun süre akademinin ortak dili olarak kaldı ve Ortaçağ'dan erken modern döneme uzanan kesintisiz bir gelenek olarak Roma Katolik kilisesindeki rolünü sürdürdü.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
EĞİTİM & OKURYAZARLIK
sayfa 78

RETORİK
sayfa 82

DUVAR YAZILARI & RESİMLERİ
sayfa 90

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
LIVIUS ANDRONICUS
M.Ö. 283-200
Latince eserler kaleme alan adını bildiğimiz ilk yazar ve Roma dramasının kurucusu olduğu iddia edilen kişi.

VARRO
M.Ö. 116-27
Latin dilinin Romalı tarihçisi

MARCUS TULLIUS CICERO
M.Ö. 100-43
Jül Sezar gibi ideal klasik Latincenin savunucularından

30 SANİYEDE METİN
Peter Kruschwitz

Latince metinler hâlen akademi çevrelerinde, tıpta, taksonomide, hukukta ve kilise ayinlerinde birincil öneme sahiptir.

AVGVSTO SACR
A·A·LVCILI·A·FILI·MEN·
PROCVLVS ET IVLIANVS·
P S
DEDICATIONE DECVRIONIBVS ET
AVGVSTALIBVS CENAM DEDERVNT·

EĞİTİM & OKURYAZARLIK

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma'da eğitim, özellikle de okuryazarlık, siyasette ve askerî kadrolarda kademe atlamanın kapısını açıyordu ama sürekli bir harcama gerektirdiğinden sosyal ve ekonomik farklılıkları kuvvetlendiriyordu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Yazı, çoğunlukla balmumu tabletler üzerine sivri uçlu bir kalemle yazılıyordu; kalemin düzleştirilmiş ucu hataları silmek için kullanılıyordu. Öğrenme ezbere dayanıyordu, fiziksel cezalar rutindi. Son yapılan hesaplamalar, okuryazarlık oranının İtalya'da yüzde 30, Batı vilayetlerinde yüzde 10 olduğunu saptamıştır; kadınlar için bu oran çok daha düşüktü. Ancak yazılı metinlerin yaygınlığı dikkate alındığında, muhtemelen yetecek kadar "okuma bilmek" olağandı.

Roma'da eğitim genellikle evde sürdürülürdü, bölgesel ya da ulusal bir eğitim hiçbir zaman olmamıştır. Süregelen Yunan etkisi altında, doğrudan babaların gözetimi altında verilen eğitim, zamanla profesyonel öğretmenlerden de yararlanmaya başladı. M.Ö. Yedinci yüzyılda uyarlanmış bir Yunan alfabesinin benimsenmesine karşın, üç yüzyıl boyunca önemli metinler -rahiplerin vakayinameleri, "On İki Levha" (kanunlar) ve "Sibylline Kehanetleri"- kutsal ve devlet mülkiyetindeki belgeler olarak kaldı. M.Ö. Üçüncü yüzyılın ardından sömürgelerin artması ve askerî genişleme, yazı yazmayı lojistik açıdan önemli bir hale getirdi ve öğrenim statüyü tanımlamaya başladı. Yunanlı özel öğretmenler ortaya çıktı. Pedagog, alfabe ve temel okuma-yazma, daha sonra grammaticus da edebiyat ve gramer dersleri veriyordu; retor ise hitabet sanatını öğretiyordu. Latin edebiyatı, (çift dilli) seçkinler arasında okuryazarlığın artması ile ilerledi. Belgeler, özellikle de cumhuriyetin son dönemlerinden itibaren imparatorluğun can damarı haline geldi: lejyonlar ve vilayetler bültenler, mali kayıtlar ve nüfus sayımları aracılığıyla yönetiliyordu; Cato'nun toprak sahipleri için yazdığı kılavuz, gözetmen kölelerin okuryazar olduğunu kabul eder; askerler andıçlardan faydalanıyordu; senato kararları Roma'da halka açık yerlere asılıyordu; mezar taşları ve anıtlarda yazıtlar bulunuyordu.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
RETORİK
sayfa 82

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
YAŞLI CATO
M.Ö. 234-149
Muhafazakâr devlet adamı ve tarım yazarı

HORACE
M.Ö. 65-8
Augustus dönemi şairi

30 SANİYEDE METİN
Dunstan Lowe

Roma'da eğitim yedi yaş civarında başlıyordu. Kızlar 12 yaşına gelince eğitimleri son buluyordu, erkekler ise yirmili yaşlarına kadar eğitimlerine devam edip bazen özellikle Atina'da bulunan dünyaca ünlü eğitmenlerden ders alarak eğitimlerini tamamlıyordu.

M·AGRIPPA·L·F·COS·TERTIVM·FECIT

TİYATRO

30 saniyede tarih

Roma İmparatorluğu'nun dört bir yanında etkileyici tiyatro binalarının harabeleri bulunmuştur. Öte yandan, Roma şehri, M.Ö. Birinci yüzyılda Pompey Tiyatrosu'nun açılmasına kadar kalıcı bir tiyatro binasına sahip değildi. Bu gecikme, Roma asillerinin insanları şaşaalı (ama eğreti) binalarla etkileme arzusu ile Romalıların dramatik performansların siyasi niteliğinden aldığı zevk arasındaki gerilimden kaynaklanmıştır. Çok sayıda insanı bir festivalde toplayıp sonra kontrolü bir oyun yazarına ya da oyuncu grubuna bırakmak tehlikeli bir hamledir. Romalıların büyük komedyenlerinden olan Plautus ile Terence alt tabakaların üyelerini temsil ediyordu ve oyunları Roma'nın aristokrat, erkek egemen toplumuna meydan okuyordu. Plautus'un düşüp-kalkmalı espri anlayışı ile Terence'in komedya-gerilimi ve zorunlu çifte konuyu ortaya koyması Avrupa dramasını kökten değiştirmiştir. Tragedyanın da Roma sahnelerinde bir yeri vardı. Ancak Roma'nın en ünlü tragedya yazarı olan Neron'un öğretmeni Seneca, oyunlarının şatafatlı tiyatrolardan birinde oynandığını görememiş olabilir; belki de sahnelenemeyecek kadar karmaşıktılar ya da baltalayıcı bir niteliğe sahiptiler. Elbette daha kaygısız eğlenceler de vardı: pandomimciler günümüzdeki stand-up performanslarına eşdeğer bir gösteri sunuyordu.

3 SANİYEDE DARALMA

Dramayı Yunanlılar bulmuş olabilir ama mükemmelleştiren Romalılardır: dramatik gerilim, çifte konu ve trajik hüzün hep Roma buluşlarıdır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Drama, "hareket" anlamına gelen Yunanca bir kelimedir. Romalılar oyunları için, "hikâyeler" anlamına gelen "fabulae" sözcüğünü kullanıyorlardı. Birçok İngilizce kelime, kendileri de komşu kültürlerden ödünç alınmış Roma tiyatro terimlerinden gelmektedir. Bunlar arasında "person" (bir oyundaki karakter, Etrüsk kökenli persona sözcüğünden), "scene" (aktörlerin kostümlerini değiştirdiği bir yer, "çadır" anlamına gelen Yunanca skene sözcüğünden) ve "histrionic" (aktör, Etrüsk dilindeki ister sözcüğünden) sayılabilir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
NESİR YAZIMI
sayfa 86

ŞİİR
sayfa 88

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

PLAUTUS
M.Ö. 254–184
Romalı komedya yazarı

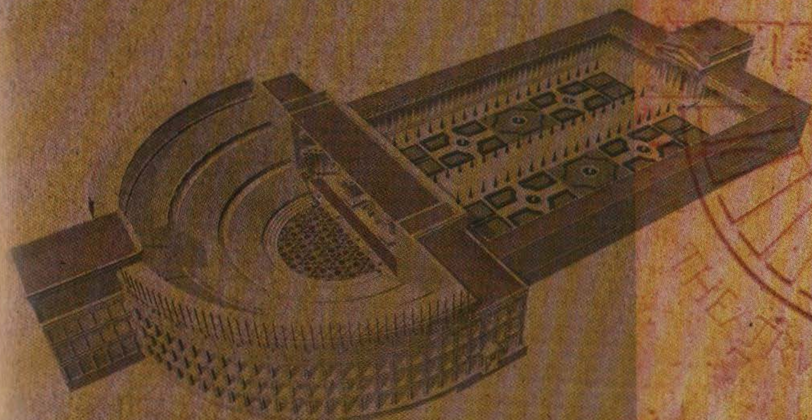
TERENCE
M.Ö. 195–159
Romalı komedya yazarı; Shakespeare ve Molière de dâhil olmak üzere daha sonraki oyun yazarları üzerinde büyük etkisi olmuştur.

SENECA
M.Ö. 4–M.S. 65
Romalı Stoacı filozof, devlet adamı, genç İmparator Neron'un danışmanı ve tragedya yazarı

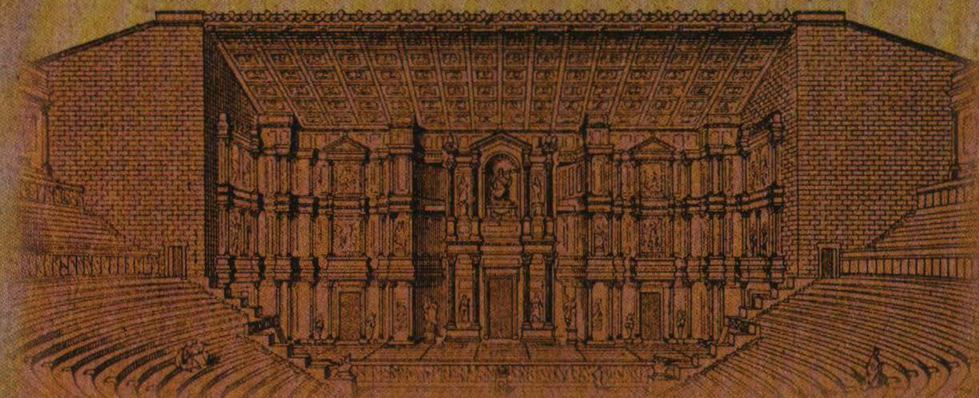
30 SANİYEDE METİN

Peter Kruschwitz

Tiyatro, Roma yaşamının bir parçasıydı. Her yıl kutlanan 200 dinî bayramın çoğunda oyunlar sahnelenirdi.

RETORİK

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Cumhuriyet döneminde iyi yazılmış ve iyi yapılan konuşmalar ulusun kaderini belirliyordu. Ancak imparatorların Senato'nun yetkilerini devralmasından sonra retoriğe daha çok bir sanat dalı olarak değer verilmiştir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Eski Roma'daki hitabete ilişkin tartışmalar, beden dilinin önemini vurgular. Hatipler (aktörlerin aksine) yüksek sosyal statüye sahipti ve kontrolsüz veya efemine kabul edilen jestler ya da ses tonlarından kaçınırlardı. Yüz mimikleri ve el hareketleri vurgu yapmak açısından temel öneme sahipti ve bazı hatipler diğerlerinden daha hararetli bir şekilde konuşurdu ama çok azı kollarını omuz hizalarının üzerine kaldırır ya da fikirlerini el-kol hareketleri ile anlatmaya çalışırlardı.

Yunanca bir sözcük ve kavram olan retorik, Romalı seçkinlerin temel entelektüel eğitim aracı haline gelmiştir. Retor, yeteneğini göstermek ve öğrenci yetiştirmek için geleneksel alıştırmalardan yararlanan bir teknisyendi. Bu eğitim biçimi, ilk olarak M.Ö. Beşinci yüzyılda, Gorgias ve Antiphon gibi tanınmış Yunanlı tartışmacıların bir ikna etme aracı olarak mantıktan ve anlambilimden yararlanmasıyla ortaya çıktı. Mimikler ve tonlama gibi performans unsurları da dikkatle inceleniyordu. Romalılar halka hitaba değer veriyordu; M.Ö. Üçüncü ve İkinci yüzyıllarda diğer Yunan kültürel hazinelerinin yanı sıra retorikçiler de ithal ettiler. Hâlen evrimleşmekte olan iki tür alıştırma konuşması Roma'da standart haline geldi. Felsefi veya siyasi tartışmaları andıran suasoria efsanevi ya da tarihî bir kişiye tavsiyelerde bulunuyordu. Agamemnon kızını kurban etmeli midir? Cicero canını kurtarmak için eserlerini yakmalı mıdır? Daha zorlayıcı bir alıştırma olan controversia, farazi kanunların söz konusu olduğu karmaşık bir davaya ilişkin bir rol yapma konuşmasıydı. Örneğin, tecavüze uğrayan kadınları kendilerine saldıran kişiyle çeyizsiz evlenmek ile o kişiyi idam etmek arasında seçim yapmaya zorlayan bir kanun olsun. Biri iki kıza tecavüz etmiş olsun ve kurbanlar farklı seçimler yapsın. Adam evlendirilmeli mi yoksa idam mı edilmeli? Sententiae'yi –alıntı yapmaya değer, özlü söz benzeri deyişleri– de içeren bu gibi özenli alıştırmalar ve teknikler seçkin yazarların ve şairlerin yazma biçimini etkilemiştir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
EĞİTİM & OKURYAZARLIK
sayfa 78

NESİR YAZIMI
sayfa 86

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

APULEIUS
M.S. 125–180
Gözde hatip ve Latince nesir yazarı

MARCUS TULLIUS CICERO
M.S. 106–43
Romalı hatip, siyasetçi, kuramcı ve Latince retoriğin en büyük savunucusu

TACITUS
M.Ö. 56–117
Hitabet alanında bir çalışma kaleme alan senatör ve tarihçi

30 SANİYEDE METİN
Dunstan Lowe

Heykeller, konuşmacıları avuçlarını yukarı kaldırmış veya parmakları ile işaret ederken ve her zaman ağırbaşlı devlet adamının togasını giymiş bir şekilde temsil eder.

M.Ö. 70
Söylentiye göre Mantua yakınlarındaki bir köy olan Andes'te doğdu.

M.Ö. yaklaşık 37
On pastoral şiirden oluşan bir koleksiyon olan Eclogues'i tamamladı.

M.Ö. yaklaşık 36–29
Roma çiftçiliğine ilişkin dört ciltlik didaktik bir şiir olan Georgics'i yazdı.

M.Ö. yaklaşık 29–19
Aeneis üzerinde çalıştı ancak eser şairin ölümü nedeniyle yarım kaldı.

M.Ö. 19
Eski biyografilere göre tamamlanmamış Aeneis'in yakılmasına yönelik talimatlar bırakarak Brundisium'da (şimdiki Brindisi) öldü; Napoli'de defnedildi.

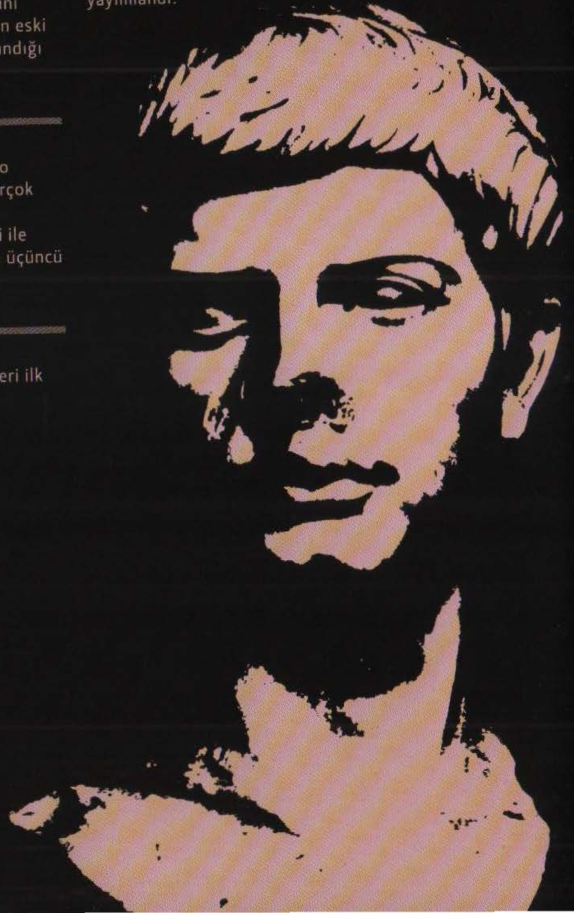
M.S. 4. yüzyıl
Vergilius'un şiirlerini içeren elimizdeki en eski el yazmasının dayandığı tarih.

1427
İtalyan şair Maffeo Vegio, Aeneis'e birçok erken baskıda Vergilius'un metni ile birlikte basılan on üçüncü bir cilt ekledi.

1469
Vergilius'un eserleri ilk kez basıldı.

1513
Gavin Douglas, Aeneis'in İskoç İngilizcesine çevirisini tamamladı (1553'te basılmıştır).

1697
Aeneis'in John Dryden tarafından yapılan etkileyici İngilizce çevirisi yayımlandı.

VERGILIUS

Publius Vergilius Maro

(İngilizce'de Virgil veya Vergil adıyla bilinir) Roma'daki iç savaşlar döneminde yaşadı ve imparator olduğunda Augustus adını alan, Jül Sezar'ın ikinci kuşaktan yeğeni Octavianus'un iktidara gelişine tanık oldu. Vergilius'un daha önceki eserlerinin etkili olmasına rağmen (Eclogues Avrupa'daki pastoral şiir geleneğinde önemli bir rol oynamıştır, Georgics Yunan şiir modellerinin süregelen etkisini ve Octavianus'un maiyetinde kültürden sorumlu Maecenas'a ithaf edilmeleri sayesinde de Vergilius'un gelecek imparatorun çevresinde yazarlar grubuna dâhil oluşunu göstermektedir) ancak şöhreti temel olarak Batı uygarlığının sanatı ve edebiyatı üzerinde derin ve kalıcı etki bırakan epik eser Aeneis'e dayanır.

Homeros'un Yunanca kahramanlık destanları olan İlyada ve Odysseia'ya (bu eserlerin konuları Aeneis'in ilk kelimeleri olan "Silahlar ve adam" ile özetlenmiştir) Roma'nın yanıtı olarak tasarlanan bu 12 ciltlik anlatı şiiri, antik dünyanın en yüce edebi türünü Roma tarihi ve siyaseti kapsamına sokar. Şiirin içerisine serpiştirilen geleceğe ilişkin pasajlar, Roma ırkının efsanevi babası Truvalı Aeneas'a ilişkin mitolojik anlatıyı bir kenara bırakarak daha çağdaş olaylara değinir, Aeneas'ın soyundan geldiğini iddia eden Augustus'un zaferlerini müjdeler. Ancak Vergilius'un Roma'nın şanlı kaderine ilişkin kutlamaları yalnızca imparatorluğun fetihlerinin zaferle selamlanmasından ibaret değildir; şiir, aynı zamanda, Aeneas'ın kutsal misyonu peşinde sevgilisi Dido'yu (Roma'nın tarihî düşmanı Kartaca kraliçesi) terk edişi de dahil imparatorluğun insani ve kişisel bedelini de gözler önüne serer. Aeneas'ın babası Anchises'in hayaletinin Roma'nın misyonunu akılda kalıcı bir şekilde "fethedilenin canını bağışlamak ancak boyun eğmeyeni dize getirmek" olarak tanımlamasına rağmen, Aeneis, Aeneas'ın yendiği düşmanı Turnus'u hırsla katletmesiyle aniden sona erer.

Bahse değer kısımlar, 2. ciltteki "hediye getiren Yunanlılara" ilişkin orijinal uyarıyı (burada Yunan savaşçılarının içerisinde gizlendiği Truva atına ilişkindir) içeren Aeneas'ın Truva'nın düşüşünü hikâye edişini, 4. ciltteki, Purcell ve Berlioz'un ünlü operalarının konusunu oluşturan Dido ve Aeneas'ın trajedisini ve 6. ciltteki Dante'nin Inferno'suna (daha sonra Vergilius şahsen şairin rehberi olarak sahne alır) ve Milton'un Kayıp Cennet'ine ilham veren Aeneas'ın ölüler diyarına yaptığı ziyareti içerir. Kısa sürede Roma'nın en üstün ulusal epiği olarak kabul gören Aeneis, geniş Roma epik şiir geleneğinin kaynağını oluşturmuştur; bu şiirler arasında, tamamı (özellikle de Metamorphoses'taki mitolojik hikâyeler) daha sonraki okurlar, yazarlar ve sanatçılar arasında son derece popüler olan Ovidius'un Metamorphoses'ı, Lucan'ın İç Savaş'ı ve Statius'un Thebaid'i bulunur.

Matthew Nicholls

NESİR YAZIMI

30 saniyede tarih

Latin dili net ve somut bir dil olduğundan, Roma nesir yazımı bilgi ve savları iletmeye yönelik etkili ve zarif bir araç haline gelmiştir. Roma şiirinin büyük ölçüde Yunan modellerine dayanmasına ve kısmen çeviriler aracılığıyla gelişmesine karşın, nesir yazımının yerel kökenleri vardı. Okuryazarlık yaygınlaştıkça -senato veya mahkemede temel öneme sahip olan ve seçkinlerin eğitiminde merkezi rol oynayan- ikna edici konuşma, ritmik düzenini ve retorik süslemelerini diğer yazı biçimlerine ödünç verdi. Tarihin yanı sıra kişisel başarı kutlamaları da kısa, sivil "vakayinamelerden" evrimleşti: generallerin bültenleri, anılar ve cenazelerde yapılan övgü konuşmaları. Tarihçeler duygusal tepkiler yaratan, konuşmalarla süslü, incelikli anlatılar haline geldi. Aralarında Suetonius'un ünlü on iki imparatorun yaşamının da bulunduğu biyografiler, tarihçelerin yakın akrabasıydı. Antik çağda roman küçük, mütevazı bir türdü; Latincede yalnızca melodramatik Yunan romanslarından daha kaba bir dili olan Petronius'un Satyrica'sı ile Apuleius'un Metamorphoses'ı elimize ulaşabilmiştir. Söz sanatlarının daha az belirgin olduğu teknik çalışmalar endüstriler ile bilimleri bir sisteme oturtmuştur: Vitruvius'un Mimari Üzerine ve özellikle de Yaşlı Plinius'nin ansiklopedik Doğa Tarihi adlı çalışmaları, Ortaçağ'a ve Rönesans dönemine kadar değerli kaynak eserler olarak kalmıştır.

3 SANİYEDE DARALMA

Roma'da nesir yazımının ortaya çıkışı iki güdüye dayanır: kutlama ve ikna edici konuşma. Retorik üslubu tarihler, mektuplar ve romanlar da dâhil tüm anlatı biçimlerinin sanatsal niteliğini etkilemiştir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Romalılar nesri, hızlı dikte gerektiren metinlerde kullanıyordu: hem Livy'nin tarihi hem de Cicero'nun toplu mektupları çoğu epikten çok daha uzundur. Siyaset, savaşlar ve önemli şahsiyetler ahlaki açıdan ders verici konular olarak kabul edildiğinden, tarih yazımı nispeten saygıdeğer bir uğraştı. Felsefi eserler ile pratik değeri olan çalışmalar da değerliydi. Romanları ya da Seneca'nın Claudius hakkındaki taşlaması gibi esprili ya da müstehcen nesir eserlerini beğendiğini kabul eden bir eleştirmen bulunmasa da, bunların okuyucu bulduğu açıktır.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
RETORİK
sayfa 82

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

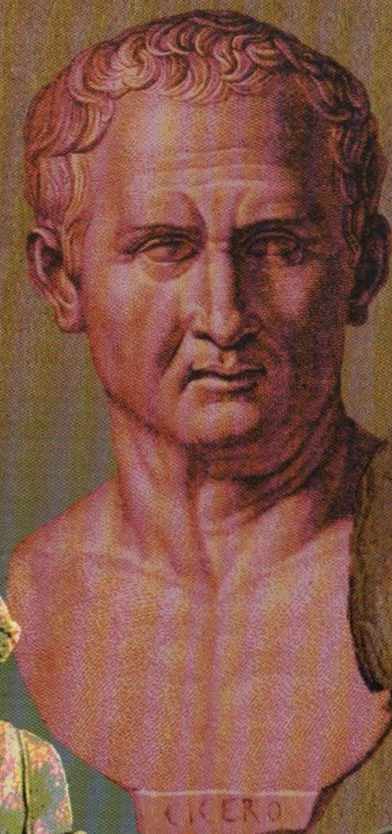
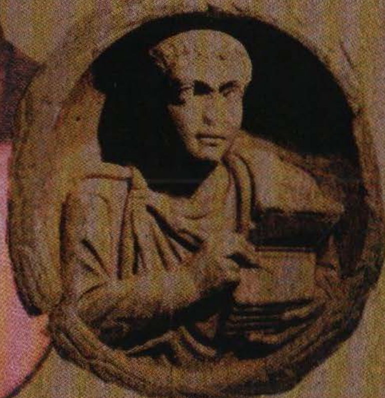
MARCUS TUILLIUS CICERO
M.Ö. 106-43
Hatip, devlet adamı ve filozof

YAŞLI PLINIUS
M.S. 23-79
Bilgin ve üretken yazar

30 SANİYEDE METİN

Dunstan Lowe

Cicero'nun o dönemde en iyi Latince nesir üslubuna sahip kişi olduğu kabul ediliyordu. Hâlen de böyledir: konuşmaları, felsefi çalışmaları, hatta özel mektupları bile yayımlanmış ve zevkle okunmuştur.

CICERO

LATİN LİRİK ŞİİRİ

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Catallus ile Horace'ın lirik şiirleri, yazıldıkları günden beri yüzyıllardır sayısız Latin âşığa (ve başkalarına) "günü yakalama" ilhamı vermiştir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Roma lirik şiiri kalıcı bir popülerlik sahibi olmuştur. İngiliz şiirinde Catallus bağlantısı Andrew Marvell'in, Thomas Campion'un ve Robert Herrick'in eserlerinde görülebilir. Sör Ronald Storrs'un Ad Pyrrham'ı (1959) Horace'ın tek bir şiirine ait (derleyicinin bildiği 451 çeviri arasından) 144 çeviriyi toplamaktadır; bunlardan biri, John Milton tarafından yapılmış ünlü bir çeviridir. Daha yakın dönemde Horace'ın en iyi bilinen alıntısı carpe diem, Ölü Ozanlar Derneği ve Clueless adlı filmlerde kullanılmıştır.

Yollar, köprüler, su kemerleri ve kanalizasyonlar Romalıların pratik yönüne ilişkin yeterli delil oluşturmaktadır fakat Romalılar aynı zamanda yoğun duygusallık ve hatta -daha eski öğretilerce inkar edilse de- tutkulu bir romantizm de sergileyebiliyorlardı. Bu, yalnızca Romalıların evlerinin duvarlarında yaptıkları muhteşem mitolojik sahneleri betimleyen resimlerden değil, başta Catullus ve Horace tarafından temsil edilen, etkileyici Latince lirik şiir bütününden de anlaşılmaktadır. Catullus'un kaprisli, karşı konulamaz ve sadakatsiz metresi Lesbia'ya (isim Yunanlı lirik şair Lesboslu Sappho'yu çağrıştırmaktadır) yazdığı aşk şiirlerinin tonu zariften acıklıya ve ağır hakaretlere kadar değişmektedir. En ünlüleri arasında, şairin kız arkadaşının ölen serçesi için yazdığı ağıt ile hâlâ yapabilecekken aşkın tadına varmaları için Catullus'un Lesbia'ya yaşamın kısalığını hatırlattığı "öpücük" şiirleri olarak bilinen eserleri bulunmaktadır. Bu hedonistik felsefe, daha sonra en büyük Romalı lirik şair olan Horace tarafından, o günden bu yana anın tadını çıkarmaya çalışanların düsturu haline gelen carpe diem ("günü yakala") sözleri ile özetlenmiştir. Erotik içeriklerinin yanı sıra, Horace'ın Odes'i siyasi şiirler, içki şiirleri ve zamanın akıp gidişi ile şiirin ölümsüzlüğüne ilişkin düşünceler de içerir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
NESİR YAZIMI
sayfa 86

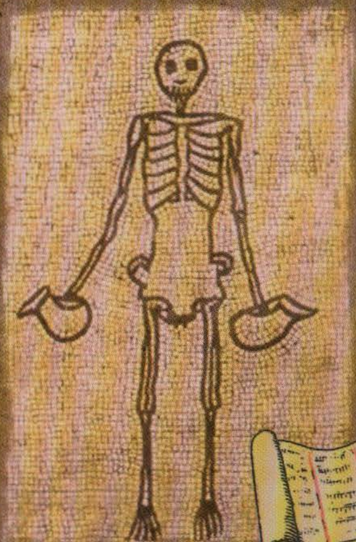
ÖLÜM & ÖLÜMDEN SONRA YAŞAM
sayfa 110

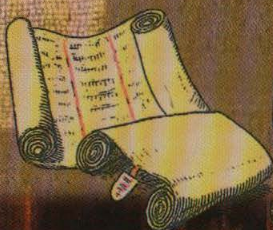
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
GAIUS VALERIUS CATULLUS
M.Ö. ~84–54
Tutku ve hakaretin genç şairi

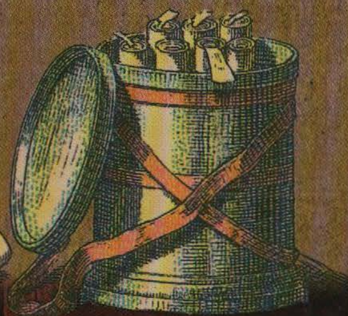
HORACE
M.Ö. 65-8
Odes, Satirler ve diğer şiirlerin yazarı

30 SANİYEDE METİN
Luke Houghton

Önceleri, lirik şiir müzik eşliğinde okunmak üzere yazılırdı; daha uzun şiirlerin koro tarafından icra edilmek üzere yazılmış olması mümkündür.

DUVAR YAZILARI & RESİMLERİ

30 saniyede tarih

Romalılar okuma biliyor muydu?

Araştırmacıların Roma İmparatorluğu'ndaki okuryazarlık düzeylerine ilişkin görüşleri karamsardır. Her halükârda, ürettikleri kalıcı edebi eserler, mektuplar ve sözleşmeler gibi günlük özel belgelerden birçok Romalının yazmayı bildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, Roma dünyasında, ilk dönemlerinden Antik çağ'ın sonuna kadar duvar yazılarına ağırlık verilmiştir. Duvar yazıları Panteon, Roma'daki ünlü zafer takları, heykel kaideleri, sunaklar ve menzil taşları gibi inşa edilmiş yapı ve anıtları süslüyordu. Senato'nun yasaları ve kararları bronza işlenip halka açık yerlere konuluyordu ve askerî diplomalar –Romalıların pasaportları– için tercih edilen malzeme de metaldi. Mezar taşları ve cenaze anıtları üzerindeki yazılar Romalıların atalarının yaşamlarını ve başarılarını hatırlayıp kutlamasına yardımcı oluyordu. Duvar resimleri ya da siyasi kampanyalar ya da oyunlara yönelik boyanmış reklamlar söz konusu olduğunda yazı, hakikaten, duvarda oluyordu. Ayrıca yazı yerde (mozaikler ile) ve çatıların tepesindeydi de. İşin daha karanlık bir yönü de vardı: Büyülerin tutması için bazen bir tavuk kemiğine sarılan yazılar toprağa gömülüyordu. İster anıtlar için ister özel amaçlı olsun, ister kalıcı değeri bulunsun ister hızlı kullanıma yönelik olsun, kamusal alanda yazılar Roma dünyasının her yerindeydi.

3 SANİYEDE DARALMA

Duvar yazıları pahalıdır, yani iletiyi kısa ve öz tutmak önemlidir. Bu nedenle "duvar yazısı" anlamına gelen Yunanca sözcük bu kavramı özetlemektedir: epigram.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Duvar resimlerinde, balmumu tabletlerde ve benzeri yerlerde görüldüğü şekliyle Roma el yazısının ("işlek yazı") konunun yabancısı kişiler tarafından okunması son derece zordur. Ancak Romalıların anıtlarda kullandığı harfler, okunma kolaylığı nedeniyle kalıcı başarı kazanmıştır. Bu durum, özellikle Augustus hükümranlığı döneminde geliştirilen capitalis quadrata ("köşeli büyük harf") ve fırça darbelerini andıran bir anıt fontu olan actuaria ("hızlı") için geçerlidir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
LATİNCE
sayfa 76

ZAFER TAKLARI
sayfa 126

30 SANİYEDE METİN

Peter Kruschwitz

Romalıların köşeli ya da duvar resminde kullanılan büyük harfleri, Titus Kemeri, Trajan Sütunu ve Panteon da dâhil olmak üzere kilit Roma anıtlarının yazıtlarında tercih edilen yazı tipiydi.

L · CAECILI · Q · F
METEL · COS
CXIX
ROMA[1]

VALERIA
ALLAGE·ANN·LX·H·S·E·S
T·T·L
C·SVLPICIVS·C·F·GAL·SVPERSTES
ANN·XXXVIII·IIVIR·ITI·METELLINENSIM
HVIC·COL·EMERITENSIS·ET·COL·METELLI
D·D·LOCVM·SEPVLTVRAE·ET·FVNERIS·INPEN
DECREVERVNT · H·S·E·S·T·T·L

DÜŞÜNCE & İNANÇ

ateizm Hiçbir tanrıya inanmama.

Devlet M.Ö. Dördüncü yüzyılda Yunan filozof Platon tarafından yazılan, adalet kavramını ve farklı yönetim biçimlerini ele alan, filozof krallar tarafından yönetilen ideal bir devlet fikrini ortaya atan eserdir.

divi filius Tanrılaştırılmış üvey babası Jül Sezar'a atfen İmparator Augustus tarafından benimsenen, daha sonraları çok sayıda imparatora da verilen ve "tanrılaştırılmış varlığın oğlu" anlamına gelen unvan.

Epikürcülük Felsefenin gerçek amacının mutlu bir hayat sürmek olduğunu öğreten Epikür'ün öğretisi (M.Ö. Üçüncü-Dördüncü yüzyıllar) doğrultusunda gelişen bir Yunan felsefesi dalı.

gizem kültü Zaman zaman ölümün ve doğumun canlandırıldığı ürkütücü ritüellerle inananlarına kozmosun sırlarını ifşa etmeyi taahhüt eden ve gizli "sırları" öğreten bir tür Roma dini. Bu tür kültler yoğun bir gizlilik ortamında geliştikleri için ritüellerinde tam olarak ne yapıldığının ayrıntıları az bilinmektedir.

henoteizm Tek bir tanrıya inanıp iman ederken diğer yandan başka tanrıların da olabileceğini kabul etmek.

hipodrom Meydanlar için kullanılan, aynı zamanda savaş arabası yarışlarının yapıldığı arena anlamına gelen Yunanca terim.

hükümdar kültü Romalılar, hayatta olan hükümdarlar da dâhil olmak üzere insanlara kurbanlar ve ilahi payeler sunma fikrini Yunanlılardan almışlardır. İmparatorlar zamanında bu uygulama iyice yayılmıştır. "İyi" imparatorlar, imparatorluk merkezinde ilahî payeler kullanmaktan kaçınmış, yalnızca kendi "numen'leri" veya "genius'larına" kurban sunulmasını teşvik etmiştir. Diğer taraftan taşralılar ve hatta bütün insanlar ölümleri ve tanrılaştırılmalarının ardından onlara açıkça tapınmıştır.

Kehanet Üzerine M.Ö. 44 yılında Cicero tarafından yazılan, rüyaların, kehanetlerin, işaretlerin ve alametlerin yorumlanmasına dair açıklamalar içeren, iki ciltlik felsefi eserdir.

kurban Antik dünyada çok yaygın olan, çoğunlukla karşılığında bir lütuf görmek umuduyla bir tanrıya bir şey sunma geleneği. Boğa gibi en pahalı kurbanlar, zenginliğin ve tanrıya duyulan saygının önemli bir ifadesiydi ve büyük bir et ziyafeti yapılmasını sağlayabilirdi. Diğer taraftan daha önemsiz tanrılara pasta veya çiçek gibi daha mütevazı şeyler de sunulabilirdi.

kült Ritüeller, sunular, kurban ve ibadet aracılığıyla bir tanrıya gösterilen, bire bir anlamıyla "ilgi."

lectisternium Yemek yerken uzanılan kanepelerin yukarısına imgeleri yerleştirilmiş tanrıları memnun etmek için yapılan bir ziyafet.

monoteizm Tek bir tanrıya inanıp iman ederken başka bir tanrının varlığını reddetmek.

numen Bir tanrının veya kendisi tanrı olmayan ama ilahî bir kudrete sahip olan imparatorun "ortaya koyduğu iradesi." Hayattaki bir imparatorun numen'i veya genius'una (ilahi yapısına) tapınmak, Romalılar için hükümdar kültünün tuhaf yönlerini dengelemenin incelikli bir yoluydu. Yine de zamanla o etkiler azaldı ve imparatorluğun büyük kısmında bir daha güç kazanamadı.

politeizm (çoktanrıcılık) Birden çok tanrıya inanmak ve tapınmak.

principatus Roma'nın ilk imparatoru veya princeps'i (kabaca "birinci vatandaş" anlamına gelen Latince bir sözcük) Augustus tarafından kurulan, tek kişilik hükümranlık sistemi.

senkretizm Ortak özellikleri olduğu düşünülen farklı tanrıların (örneğin Roma tanrıları ve yerel tanrıların) birleştirilmesi. Buna örnek olarak İngiltere'nin Bath kentindeki Sulis-Minerva verilebilir. Dinsel bütünleşmenin önemli bir unsurudur.

Stoacılık Yunan felsefesinin bir kolu (aslen M.Ö. 334 – M.Ö. 262 yılları arasında Atina'da bir filozof olan Zenon tarafından bir "stoada" veya sıra sütunların arasında öğretilmiştir). Zenon'un yalın ve katı etik öğretileri, erdemin ve öz disiplinin önemini vurgular.

tanrılar Muazzam Olimpos panteonundan ev sunakları ve yol ayrımlarına kadar Roma dünyasının her yerinde mevcut olan sayısız tanrı.

tapınak Bir veya birden çok tanrıya ithaf edilen, bir kült, sunu ve kurban yeri olarak kullanılan bir yapı.

tetrarşi İmparator Diokletianus'un MS 293 yılında yürürlüğe koyduğu, dört imparatorun bulunduğu sistemin modern adı (İdari olarak doğu ve batı şeklinde iki kısma ayrılan imparatorluğun her bir kısmında bir kıdemli "Augustus", bir de onun astı olan "Sezar" bulunuyordu.)

ROMA PANTEONU

30 saniyede tarih

Panteon, "bütün tanrılar" anlamına gelen Yunanca bir kelimedir ve genellikle 12 Olimposlu adıyla anılan tanrılara atfen kullanılır. Roma panteonunun bu 12 tanrının Roma "versiyonu" olduğu düşünülebilir. Örneğin, Roma tanrıçası Venüs, Yunan tanrıçası Afrodit'in karşılığıdır. Bu 12 tanrı, Titus Livius'un M.Ö. 217'de söz konusu tanrılar onuruna düzenlenen bir lectisternium'a, yani tanrıların heykelleri önünde gerçekleştirilen ayin niteliğindeki bir ziyafete dair anlatısında grup olarak ele alınır. Tanrılar bir erkek-bir kadın olacak şekilde eşleşerek otururlar: Jüpiter ve Juno, Neptün ve Minerva, Mars ve Venüs, Apollon ve Diana, Vulcan ve Vesta, Merkür ve Ceres. Roma panteonu ifadesi aynı zamanda "bütün Roma tanrıları" anlamına da gelir ki bu tanrıların sayısı hayal edilemeyecek kadar çoktur. Gerek tanrılaştırılmış imparatorlar, gerekse Romalılar tarafından benimsenen "yabancı" tanrılar bu sayının artmasına katkıda bulunmuştur. Birden fazla tanrıya inanan Romalılar ayrıca belirli durumlara özgü çok sayıda tanrıya da tapınmışlardır. Umudun vücut bulmuş hali olan Spes, doğum tanrıçası Lucina ve gübre tanrısı Sterculius böylesi tanrılardır. Panteon aynı zamanda meşhur bir Roma tapınağının adıdır; bu tapınak Augustus döneminde ve muhtemelen "bütün tanrıları" onurlandırmak için inşa edilmiştir.

3 SANİYEDE DARALMA
Roma panteonunda yalnızca Jüpiter ve Venüs gibi ünlü tanrılar değil, gübre ve dışkı tanrısı Sterculius gibi pek de hoş olmadıkları düşünülebilecek tanrılar da benimsenmiştir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Roma panteonuna yönelik olarak bilhassa felsefeciler arasında yaygın olan bir diğer yaklaşım, en üstün olduğu düşünülen (ve Jüpiter olarak adlandırılabilecek) bir tanrının varlığında ısrarcı olmak, ancak ikincil öneme sahip (eski Yunancadan hareketle daimon veya türüm olarak adlandırılabilecek) başka tanrıların da varlığını kabul etmek şeklindedir. Bu tür bir inanca çoğunlukla Yunanca tek tanrıya inanmak anlamına gelen henoteizm adı verilir. Henoteizm, yine Yunancada sadece ve sadece tek bir tanrıya inanmak anlamına gelen monoteizmden farklı tutulmuştur.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
İTHAL TANRILAR
sayfa 98

İMPARATOR KÜLTÜ
sayfa 104

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

LİVİUS
M.Ö. 59 – M.S. 17
Kuruluşundan kendi çağına kadar Roma'nın bütün tarihini yazan tarihçi

AUGUSTUS
M.Ö. 63 – M.S. 14
M.Ö. 31'de principate dönemini başlatan, Roma'nın ilk imparatoru

30 SANİYEDE METİN
Ailsa Hunt

Romalılar, Jüpiter'in başını çektiği ana Roma tanrılarına topluca hitap etmek için Yunancadaki sözcüğü benimsediler. Aynı adla anılan tapınak, "bütün tanrılara" adanmış olabilir.

İTHAL TANRILAR

30 saniyede tarih

Roma dünyasında o kadar çok tanrı vardır ki Roma'da yazılmış bir romandaki Quartilla adlı karakter "yolda yürürken bir tanrıya çarpma ihtimaliniz, bir insana çarpma ihtimalinizle aynıdır" diye bir espri yapar. Fetihlerle topraklarını büyüten devletlerin çoğunun aksine Romalılar karşılaştıkları yabancı kültleri ve tanrıları, bu kültler ve tanrılar "Romalı olmakla" hiç bağdaşmasa bile yıkıp geçmek yerine kendi tanrıları gibi benimsedikleri için Quartilla'nın nereli olduğunu anlamak hiç de zor değil. Doğu'dan ithal edilen bir tanrı olan Mithras, mermer rölyeflerde tepesi sivrice bir Frig şapkası takmış biçimde betimlenir. Kibele ise ithal edilmiş önemli bir tanrıçadır; onun adına hadım edilmiş rahiplerin tef eşliğinde ağır ağır yürüyüp kendilerinden geçerek gerçekleştirdikleri geçit töreni, Romalı pek çok izleyiciyi şoka uğratmıştır. Diğer tanrılar Roma kültürüne yabancı bir tanrıyla Romalı bir tanrının bütünleşmesi anlamına gelen senkretizm süreci aracılığıyla girmiştir. İngiltere'nin Bath kentinde tapınılan Sulis Minerva, Kelt tanrısı Sul ile Roma tanrıçası Minerva'nın birleşimidir. Bu şekilde vücut bulmuş olan bir diğer tanrı Hermanubis, Romalıların muhayyilesinde daha büyük zorluklar yaratmıştır. Bu tanrının gövdesi, haberci tanrı Hermes'in gövdesiyken başı, çakal başlı Mısır tanrısı Anubis'in başıdır. Romalıları yeni tanrılar benimsemekten alıkoyan çok az şey vardı ama tapınanları, diğer tanrılara karşı hoşgörüsüz olan Yahudi ve Hıristiyan tanrıları gibi tanrılara düşmanca davranılabiliyordu.

3 SANİYEDE DARALMA
Romalılar, imparatorlukları büyürken keşfettikleri yeni tanrıları da alenen benimsediler. Ne kadar çok tanrıları olursa o kadar iyi olduğu inancındaydılar.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Yabancı tanrıları benimsemeleri, Romalı çoktanrıcıları dinî açıdan şaşırtıcı biçimde hoşgörülü gibi gösterebilir ancak yeni tanrılara açık olmalarından devletin faydalandığını düşünmek de mümkündür. Romalıların Antikçağ'da dünyaya hükmetmesinin nedeninin tüm tanrılara tapınan tek devlet olmaları olduğu da zaman zaman dile getirilir. Örneğin Kibele, siyasi rakibi Kartaca'ya karşı Roma'ya avantaj sağlayabileceğini iddia eden bir dini metne başvurulmasından sonra bugünkü Türkiye'den M.Ö. 204'te ithal edilmiştir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
İMPARATORLUK VE BÜYÜME
sayfa 26

ROMA PANTEONU
sayfa 96

HIRİSTİYANLIK
sayfa 100

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

OVİDİUS
M.Ö. 43 – M.S. ~18
Eserleri birer klasik mitoloji kaynağı olarak son derece etkili olan Romalı şair

TİYANALI APOLLON
M.S. 1. yüzyıl
Küçük Asya'daki Roma vilayeti Kapadokya'dan bir hatip ve filozof

TİTUS FLAVİUS JOSEPHUS
M.S. 37–100
Romalı Yahudi bilgin, tarihçi ve azizlerin biyografilerini yazan bir biyografi yazarı

30 SANİYEDE METİN
Ailsa Hunt

Romalıların farklı tanrıları aynı varlığın farklı formları olarak görmeleri onları bir arada tutan unsurlardan biri olmuştur.

HIRİSTİYANLIK

30 saniyede tarih

Roma İmparatorluğu'ndaki Hıristiyanları, arenada aç aslanlara yem edilmek gibi korkunç bir sona sürükleyen neydi? Hıristiyanlar, dinî vecibelerini ilk başta kiliselerde değil, kendi evlerinde yerine getiren, azınlıktaki bir dinî grup olarak ürkütücü söylentilerin yayılmasına karşı savunmasızlardı. Örneğin, İsa'nın "kanını" ve "etini" yeme ayini olan komünyon, yamyamlık olarak yorumlanmıştır. Daha da ilginci, Hıristiyanlar çoğu kez ateist olarak görülmüştür. Yalnızca tek bir tanrıya inanmakta ve ibadet etmekte ısrar etmeleri nedeniyle Hıristiyanlar, ilahi gazaplarını devlete yöneltebilecek tanrıları tehlikeli bir biçimde küçümseyen kişiler olarak değerlendiriliyorlardı. Yine de Hıristiyanlık, pek çok kişi için fazlasıyla ilgi çekiciydi. M.S. 312'de Roma dünyasına Hıristiyan bir imparator olan Konstantin hükmetmiş, onun döneminde Hıristiyanlık hızla yayılmıştır. Hıristiyanlık inancını benimseyenlerin ölümden sonra dirileceği vaadinin elbette bunda büyük etkisi olmuştur. Roma'da Hıristiyan mezarlarının duvarlarındaki imgelerin, örneğin bir balinanın karnından kurtarılan Yunus tasvirinin bu vaadi temsil ettiği düşünülmektedir. Hıristiyanlık, Roma'daki köleler ve kadınlar gibi "mazlum" gruplara ideolojik olarak çekici gelmiş olabilir. Pavlus'un bir mektubundaki meşhur bir pasajda kölelerle hürler, kadınlarla erkekler arasında hiçbir fark olmadığı savunulur ki bu ifadeler çok tartışılmıştır.

3 SANİYEDE DARALMA

İlk başta hor görülen bir azınlık olan Hıristiyanlar o günlerde üç yüz yıl sonra bir Hıristiyanın Roma dünyasına hükmedeceğini akıllarının ucundan bile geçiremezlerdi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Romalı Paganlar doğal olarak ilk başta Hıristiyanlığın, Yahudiliğin bir mezhebi olduğunu düşündü. Romalılar kısmen Yahudilerin yalnızca tek bir tanrıya iman etmekte ısrarcı olmaları nedeniyle uzun süredir Yahudiliğe düşmandı ve Yahudilikle ilgili önyargılarını Hıristiyanlığa da yansıttılar. Örneğin, Romalı Paganlar Yahudileri Kudüs'teki tapınakta bir eşeğe tapınmakla suçlardı. Bu hakaret bir Hıristiyanın çarmıha gerilmiş bir eşeğe tapınmasını gösteren çarpıcı bir Roma duvar resminde de yinelenmişti.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
KONSTANTİN
sayfa 102

ÖLÜM VE ÖLÜMDEN SONRAKİ YAŞAM
sayfa 110

MEZARLAR
sayfa 132

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

PAVLUS (ASLEN ŞAUL)
M.S. 1. yüzyıl
Yahudi iken Hıristiyan olup Akdeniz dünyasında vaazlar vermek suretiyle misyonerlik yapmıştır.

30 SANİYEDE METİN

Ailsa Hunt

Hıristiyanlar Romalılardan düşmanlık görüyordu ve onları aslanlara yem etmek, Romalılar için (o zamanlar) bir eğlence şekliydi.

yaklaşık M.S. 272
Flavius Valerius Konstantius ve Helena'nın oğlu olarak doğdu.

M.S. 306
Babasının ölümü üzerine York'taki ordu tarafından imparator ilan edildi.

M.S. 312
Roma'nın kuzeyindeki Milvian Köprüsü Savaşı'nda rakibi Maxentius'u yendi. Maxentius, Tiber Nehri'nde boğuldu.

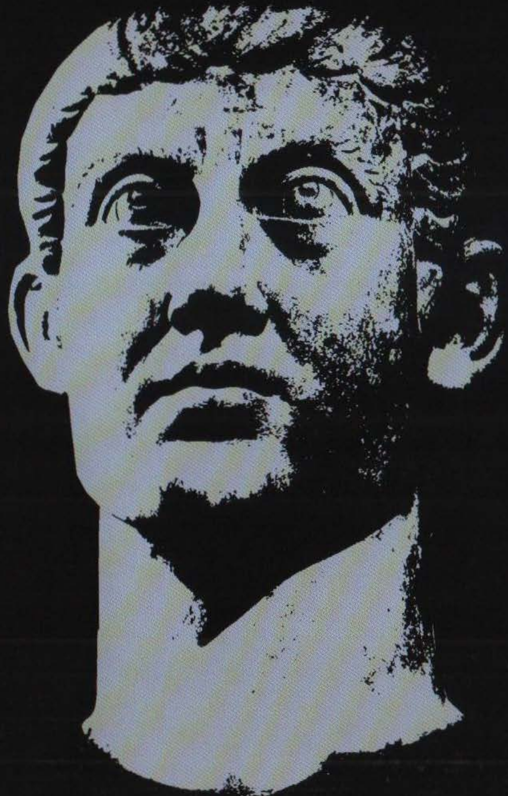
M.S. 313
O dönemdeki müttefiki ve mevkidaşı Licinius ile birlikte imparatorluk sathında dini hoşgörü ortamını tesis eden Milano Fermanı'nı ilan etti.

M.S. 324
Tek imparator olması yolundaki son rakibi Licinius'u bugünkü Türkiye'de bulunan Bitinya'da, Chrysopolis (Üsküdar) Savaşı'nda mağlup etti.

M.S. 325
Birinci İznik Konsili'ni topladı.

M.S. 330
Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti olarak Konstantinopolis'i resmen kurdu.

M.S. 22 Mayıs 337
Hastalanarak öldü ve Konstantinopolis'teki Havariyyun Kilisesi'ne gömüldü.

KONSTANTİN

York Katedrali'nin önünde tahtına oturmuş bir adamın tunç heykeli vardır. Bu, zannettiğiniz gibi meşhur bir başpiskoposun değil, Büyük Konstantin'in heykelidir. Konstantin'in heykelinin bu önemli noktaya dikilmesini sağlayan olay, kendisinin M.S. 306'da Eboracum (bugün İngiltere'de bulunan York şehri) isimli Roma şehrinde imparator ilan edilmesidir. Konstantin'in bütün diğer icraatlarından ziyade Roma'nın ilk Hıristiyan imparatoru olarak nam salmış olması, heykelin uygun bir yere dikildiğinin bir diğer kanıtıdır. Konstantin'in M.S. 312'deki önemli bir savaştan önceki akşam güneş batarken tecrübe ettiği bir görü nedeniyle din değiştirdiği iddia edilir. Konstantin yavaş yavaş batmakta olan güneşe baktığında hemen üzerinde parıldayan bir haç ve Yunanca "Fetihlerini bu işaretin gölgesinde yap" ifadesini görmüştür.

Konstantin o günden sonra erken dönem Hıristiyan kilisesini şekillendirmeye devam etti. Yalnızca bir yıl sonra, siyasi bir anlaşma sayılan ve imparatorluk topraklarında uzun zamandır zulüm gören Hıristiyanlar tarafından büyük bir nimet olarak değerlendirilecek şekilde dinî hoşgörü ortamını tesis eden Milano Fermanı'nın imzalanmasını sağladı. Konstantin ayrıca Kudüs'teki meşhur Kutsal Kabir Kilisesi'nin inşa edilmesini emretti ve bugün hâlâ muteber olan Hıristiyanlık inancı bildirgesini (İznik Konsili Kararları) beyan eden Birinci İznik Konsili'ni topladı. Dahası Konstantin, Ortodoks Hıristiyanlar tarafından bir aziz olarak görülür.

Ne var ki Konstantin'in Hıristiyanlık inancının "saflığı" çokça tartışılagelmiştir. Hüküm sürdüğü dönemde, Hıristiyan olmasından önceki yıllarda en ön planda tuttuğu tanrılardan olan güneş tanrısı Apollon'un imgeleri kullanılmaya devam etmiş ancak söz konusu imgeler Hıristiyan ikonografisiyle birleştirilmiştir. Acaba Konstantin yalnızca İsa Mesih'e mi iman ediyordu, yoksa hem Apollon'a hem de İsa Mesih'e mi?

Konstantin bir tetrarşi çerçevesinde tahta oturmuş ancak uzun süren iç savaşlar neticesinde diğer tetrarkları saf dışı ederek M.S. 324'te Roma dünyasının tek imparatoru olmuştur. Kişisel hırsı ve imparatorlukla ilgili vizyonu, imar projelerinde kendini açıkça göstermektedir. Konstantin, bugünkü Türkiye toprakları içerisinde, Bizans Devleti'nin kurulu bulunduğu alanda yeni bir şehir kurmuş ve bu şehre büyük bir cesaret örneği olarak "Yeni Roma" adını vermiştir. Ancak bu isim pek tutulmamış, şehir kısa süre sonra Konstantinopolis (ve daha sonra İstanbul) olarak anılmaya başlanmıştır. Konstantinopolis'teki 80.000 izleyici kapasiteli hipodrom ve hiçbir masraftan kaçınılmadan inşa edilen imparatorluk sarayı, Konstantin'in gücünün göstergesidir. Ayrıca Konstantin'in şehre provokatif bir şekilde "Yeni Roma" ismini vermesine rağmen eski Roma'nın göz ardı edildiği pek söylenemez. Konstantin Arkı bugün ziyaretçileri büyülerken meşhur Aziz Petrus Bazilikası, Konstantin'in inşa ettirdiği bir kilisenin alanında yükselmektedir.

Ailsa Hunt

İMPARATOR KÜLTÜ

30 saniyede tarih

M.Ö. 44'te Jül Sezar onuruna yapılan cenaze oyunlarında bir kuyrukluyıldız gökyüzünü uçtan uca kat edince birçok kişi bunu, ölen diktatörün tanrılık mertebesine eriştiği şeklinde yorumladı. Çok geçmeden, Sezar'ın evlatlığı ve Roma'nın ilk imparatoru Augustus, bastırdığı paralarda kendini "tanrının oğlu" (divi filius) olarak sunmaya başladı. Augustus'un tebaası, kendisiyle siyasi ittifak içerisinde olduklarını imparatora göstermek ve onun eşsiz siyasi iradesine biat etmek konusunda pek hevesliydi. Bunu yapmanın yollarından biri de bir şekilde imparatorun kutsallığına vurgu yapacak biçimde dinî söylemlerden ve eylemlerden faydalanmaktı. Bu bağlamda önceki iki yüzyılda Yunan krallarına atfedilen hükümdar kültü, işe yarar bir model olarak ön plana çıkıyordu. Yine de Augustus'un ilahî statüsünün ne olacağı konusunda tereddütler vardı. Bugünkü Fransa'da bulunan Narbo şehrinde yaşayanlar, doğrudan Augustus'un şahsı için değil, "ilahî ruhu" (numen) için bir sunak yaptılar. Ne var ki Augustus'tan sonra bu ihtiyatlılık büyük ölçüde ortadan kalktı ve imparatorluk ailesinin giderek artan sayıda üyesine çok daha sık bir şekilde kurban sunulmaya veya tapınılmaya başlandı. Örneğin, Neron'un karısı Poppaea doğum yapınca rahipler sağlıklı doğum için şükürlerini sunmak üzere kurbanlar kestiler; bebek dört aylıkken ölünce ise tanrılaştırıldı ve adına bir tapınak inşa ettirilip o tapınağa rahipler atandı.

3 SANİYEDE DARALMA
Roma İmparatoru, benzersiz bir güce ve makama sahipti. İmparator kültü, onu bu denli farklı kılan ve bir şekilde "bir ölümlüden fazlası" haline getiren sebepleri açıklamanın bir yolu oldu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Bir imparatoru görüp ona dokunan pek çok kişinin, onun tanrı olamayacağı konusunda ikna olduğunu düşünmemiz mümkündür. Ne var ki Romalılar, imparatorun "halihazırda tanrı" olduğuna pozitif anlamda vurgu yapıyorlardı. Apollon gibi geçmişte kalmış bir tanrıdansa, Augustus gibi "göz önünde" bir tanrıya tapınmak onlara daha anlamlı geliyordu. İmparatorlar içinse durum muhtemelen farklıydı. Vespasian'ın ölüm döşeğinde, "Ah hayır, sanırım tanrı oluyorum," diye espri yaptığı rivayet edilir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
JÜL SEZAR
sayfa 22

İMPARATORLUK DÖNEMİ
sayfa 24

SİKKELER & PARA BİRİMİ
sayfa 60

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

JÜL SEZAR
M.Ö. 100 – M.Ö. 44
Romalı siyasetçi ve diktatör

AUGUSTUS
M.Ö. 63 – M.S. 14
Roma principatus'unu kurdu ve Roma'nın ilk imparatoru oldu.

NERON
M.S. 37–68
Roma'nın beşinci imparatoru. Deliliği ve zalimliğiyle hatırlanır.

30 SANİYEDE METİN
Ailsa Hunt

İmparator kültü, insanların imparatorlara siyasi ve dinî olarak bağlanmasını sağlıyordu ve imparatorluğun birleştirici faktörüydü.

DIVVS IVLIV

ASTROLOJİ & KEHANET

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma dünyasında uzaktaki yıldızlar olsun, kurban edilen bir koyunun iç organları olsun, pek çok şeyde tanrılardan mesajlar görmek mümkündü.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Astroloji ve kehanet sanatları herkes için ikna edici değildi. Romalı amiral Claudius Pulcher, sunu tahıllarını yemek istemeyen kutsal tavuklarını güverteden denize atmış, "Yemiyorlarsa içerler" demiş, sonrasında savaşı kaybetmiştir. Cicero, Kehanet Üzerine adlı diyaloğunda hayvanların davranışlarından ilahî mesajlar çıkarmaya çalışanlarla alay eder. "Platon'un Devlet adlı eserinin bendeki nüshasını fareler kemirse devletin büyük bir tehlike altında olduğunu mu düşünmem gerekir? Neticede kemirmek, farelerin asli işidir" diye espri yapar.

Astroloji bugün pek çok kişinin hayatında, günlük gazetede okudukları burç yorumlarından daha fazla yer tutmaz. Oysa Roma dünyasında astroloji, toplumun tüm kesimlerinde popülerdi. İmparator Tiberius, saray astroloğu Thrasyllus'a çok fazla bel bağlamasıyla ünlüydü. Diğer taraftan astrolojik alametler, tanrı Mithras'ın son derece yaygın olan gizem kültüne inanan sıradan Romalılar için de önemliydi. Örneğin, Roma'daki bir Mithras tapınağındaki bir duvar yazısında koç burcunu temsil eden Aries'ten bahsedilmekteydi. Benzer şekilde kehanet de Roma'da günlük siyasi hayatın yaygın bir unsuruydu. Kehanet, kuşların davranışları, kurban edilen hayvanların iç organlarının görünümü gibi ilahi mesajları okumayı da içermekteydi. Devlet rahipleri, siyasetçiler belirli davranışları ortaya koymadan önce bu gibi yöntemler aracılığıyla tanrıların iradesini "sınamak" için görevlendirilirdi. Mitolojiden meşhur bir örnekte ilk Romalılar Romulus ve Remus, bu şekilde bir siyasi karar verir. Roma'yı hangi tepe üzerinde kuracaklarına dair bir mücadeleye tutuşan Romulus ve Remus, kendi seçtikleri tepelerden kuşları gözlemleme kararı alırlar. Romulus 12 akbaba görür, Remus ise yalnızca 6. Bu da Romulus'un kararının nihai karar olacağı anlamına gelir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
KURULUŞ
sayfa 16

ROMA'NIN KONUMU
sayfa 18

DUVAR YAZILARI VE RESİMLERİ
sayfa 90

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
CİCERO
M.Ö. 106 – M.Ö. 43
Romalı hatip, siyasetçi ve felsefi eserler vermiş yazar

TIBERIUS
M.Ö. 42 – M.S. 37
Roma'nın ikinci imparatoru (M.S. 14 – M.S. 37 arasında hüküm sürmüştür)

30 SANİYEDE METİN
Ailsa Hunt

Alametleri gözlemlemek, Romalıların meşgalelerinden biriydi. Müneccimler, siyasi veya askerî bir adımın tanrılar tarafından onaylanıp onaylanmadığını söylerdi.

סרטן

FELSEFE

30 saniyede tarih

Stoacılık ve Epikürcülük, Roma

dünyasında popüler olan pek çok felsefe kuramı arasında en önde gelen ikisiydi. Köleyle hür arasındaki ayrıma dayanan bir toplumda Stoacılar hepimizin duygularımızın kölesi olduğunu savunuyorlardı. Bilhassa ölüm döşeğinde yıkıcı duyguların üstesinden gelip iç huzura erişmek için öz kontrolü geliştirmek, Stoacı etik kurallarının merkezinde yer almaktaydı. Başka çaresi kalmayan bir gladyatörün tuvalet süngerini boğazına sokmak suretiyle soğukkanlılıkla kendini boğarak öldürmesi gibi "asil" intiharlar hakkındaki anekdotları ahlaki açıdan değerlendirmek popülerdi. Ne var ki Stoacılık sadece bir hayat tarzı ile ilişkili değildi. Stoacılar, insanoğlunun ruhuyla bezenmesi gibi ilahî unsurlarla bezenmiş olduğunu iddia ettikleri dünyanın doğasını da öğretmişlerdir. Epikürcüler bu noktada ayrışır; onlara göre dünya, atomlardan ve boşluktan oluşur. Onların etik öğretisi, zevkin en önemli değer olduğu ama bunun, karşıtlarının iddia ettiği üzere, sürekli bedensel zevklere gark olmak anlamına gelmediği şeklindedir. Örneğin Lucretius, duygusuzca yapılan seksin en iyisi olduğunu öğretir. Zira Epikürcüler, zevke ulaşmanın duygu ve korkulardan, bilhassa ölüm korkusundan ve daha çok tartışmaya mahal verecek biçimde tanrı korkusundan arınmakla mümkün olabileceğine inanır.

3 SANİYEDE DARALMA

Romalılara göre felsefe, insana evrenin doğasını, evrende vaktini nasıl geçirebileceğini ve zaman zaman ondan nasıl uzak kalacağını öğretir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Roma felsefesi Yunan felsefesine çok şey borçludur. Örneğin Epikürcüler, isimlerini Lucretius'un "Evrenin Yapısı Üzerine" adı enfes şiirinde yarı ilahî bir figür olarak tasvir ettiği Yunan Epikür'den almışlardır. Lucretius bu şiirinde Latincenin "yoksulluğunun" Yunan felsefesi kavramlarını kolayca ve tam olarak dile getirmesini engellediğini söyleyerek dert yanar.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
KÖLELİK
sayfa 38

ÖLÜM VE ÖLÜMDEN SONRA YAŞAM
sayfa 110

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

LUCRETİUS
M.Ö. 1. yüzyıl
"Evrenin Yapısı Üzerine" isimli epik şiiri yazan Epikürcü filozof

EPİKÜR
M.Ö. 341 – M.Ö. 270
Epikürcülük ekolünün kurucusu Yunan filozof. İyi bir yaşamın nasıl sürülebileceği, acı çekmeden nasıl yaşanabileceği ve insan toplumunun ortaya çıkardıklarının keyfinin nasıl sürülebileceği sorularına yanıt aramıştır.

30 SANİYEDE METİN

Ailsa Hunt

Romalı yazarların benimseyip uyum sağladığı Yunan felsefesi doktrinleri, Batı felsefesinin de büyük ölçüde temelini oluşturmuştur.

ÖLÜM & ÖLÜMDEN SONRA YAŞAM

30 saniyede tarih

Roma mezar taşlarının önemli bir kısmında "NF F NS NC" ifadeleri yazılıdır. Bunlar, Latince "Yoktum, var oldum, yok olacağım, umurumda değil" ifadesinin kısaltmasıdır. Bu esprili mezar taşları, ölümün bizim için önemli olmadığında ısrar eden Lucretius gibi filozofların en sevdiği ifadeyi barındırıyor olsa gerek. Lucretius, mezar taşları argümanıyla olduğu gibi "simetri argümanıyla" da ünlüdür; bu argümanda şu soru sorulur: Doğmadan önce canlı olmamamız bizi alakadar etmemişse, öldükten sonra yok olmamız bizi neden endişelendirsin? Bununla birlikte pek çok insan, ölümden sonraki yaşam konusunda açık bir endişe taşıyordu: Binlerce Roma mezar taşı yazısı, "yeraltı dünyasının tanrılarına" ithafen yazılmıştır. Vergilius, Aeneis adlı eserinde, bu yeraltı dünyasının çok bilinen bir tablosunu çizer; günahkârlar işkence görmektedir, örneğin Sisifos kayasını yokuş yukarı itmekte ancak kutsanmış ruhlar Elysium'da keyif sürmektedir. Ölümden sonra yaşam kavramı, Antik Romalıların benimsediği gizem kültlerinde de önemli bir yere sahiptir ancak bu kültler gizli ve gizemli tutulduğu için haklarında pek bir kanıt yoktur. Bu kanıtların bir kısmı, insanların inançlarına dair kışkırtıcı birer iz bırakır. Buna örnek olarak, İsis kültünü benimsemiş birinin yeraltı tanrılarından, ölmüş karısını "soğuk suyla" yıkayarak diriltmelerini istediği bir yazıt verilebilir.

3 SANİYEDE DARALMA

Antik Roma'da ölüm, kişisel inanca bağlı olarak, özünde bir başlangıç ve bir son olarak görülebilir veya görülmeyebilirdi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Ölümden sonraki yaşamın yapısı belirsiz olduğundan Romalı pek çok şair, edebi ölümsüzlüğe ulaşmaya çalıştı. Horatius, yazdığı şiirlerle tunçtan daha kalıcı bir anıt diktiğini ve bu yüzden asla ölmeyeceğini söyleyerek övünür. Ovidius, Metamorphoses adlı eserini, şiirlerinin daima okunacağını söyleyip böbürlenerek bitirir. Bunu, harika şiirinin son ve muzaffer sözcüğünü "Yaşayacağım!" anlamına gelecek şekilde yazarak yapar.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
LATİNCE LİRİK ŞİİR
sayfa 88

DUVAR YAZILARI VE RESİMLERİ
sayfa 90

MEZARLAR
sayfa 132

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

LUCRETİUS
M.Ö. 1. yüzyıl
"Evrenin Yapısı Üzerine" isimli epik şiiri yazan filozof

VERGİLİUS
M.Ö. 70 – M.Ö. 19
Başlıca üç eseri Çoban Şiirleri, Köy Şiirleri ve Aeneis olan şair

30 SANİYEDE METİN

Ailsa Hunt

Toplumun her kesiminden Romalılar için rölyef oymaları ve köşeli büyük harflerle yazılan yazı, ölmüş aile üyelerini ve arkadaşları anmak için birer araçtı.

D M
ΙΧΘΥϹ·ΖΩΝΤΩΝ
LICINIAEAMIATIBE
NEMERENTI VIXIT

MİMARİ, ANITLAR & SANAT

MİMARİ, ANITLAR & SANAT
SÖZLÜK

bazilika Bir Roma şehrinin forumunda sıklıkla rastlanan, banka işlemleri, mahkemeler ve diğer günlük işler için kullanılan, sütunlarla ayrılmış koridorlu salonlar.

beton Mimariye Roma'nın yaptığı en büyük katkılardan biri; her şeklin verilebileceği, su altında bile donması sağlanabilen çok amaçlı, sağlam bir madde.

cella Bir Roma tapınağında, içinde bir tanrı veya tanrıçanın heykelinin bulunabileceği iç oda.

columbaria Tam anlamı "güvercinlikler;" Roma'nın yoksul ve orta halli sakinlerinin yakıldıktan sonra küllerinin konduğu kapların saklanması için duvarları boyunca oyuklar bulunan mezar odaları.

Dor düzeni Sade bir başlıkla sonlanan heybetli yivli sütunlardan oluşan, sütun pervazı frizinin metope paneller ve triglif adı verilen oluklu bir süslemeyle bölmelendiği bir sütun düzeni.

düzenler Sütunlar ve bunların başlıkları ve pervazlarından meydana gelen mimari stiller. Bir düzenin seçilmesi (bu genelde Dor, İon ya da Korint düzeni olurdu) birtakım biçim ve oranti kurallarını da beraberinde getirir ve binanın "ritmini" ya da genel stilini belirlerdi.

"ekmek ve eğlence" panem et circenses, imparatorların Roma'da yaşayan şehirli nüfusa ucuz gıda ve ücretsiz eğlence sağlamak suretiyle gösterdiği bonkörlüğü ifade etmek için kullanılan deyiş.

fresk Doğrudan ıslak alçı üzerine yapılan duvar resmi şeklindeki süsleme. Roma evlerinde sıklıkla mitolojik sahneleri veya mimari bakış açılarını resmeden freskler bulunurdu.

İon düzeni Başlıklarının köşelerinde kıvrımlı volütler bulunan, sütunları Dor düzeninden yüksekliklerine oranla daha ince olan bir mimari düzen.

katakomblar M.Ö. İkinci yüzyıldan itibaren, Roma çevresinde çoğunlukla Hıristiyan ve Yahudi toplulukları tarafından kayalara oyularak yapılan yaygın yeraltı mezarı dehlizleri ağı.

Kompozit düzen Korint düzeninin Roma'daki çeşidi, bu düzenin yaprak figürlerini İon düzeninin kıvrımlı volütleriyle birleştirir.

Korint düzeni Oyma kenger yaprağı dizileri biçimindeki figürlerle süslenmiş gösterişli başlıkları kolayca fark edilen bir sütun düzeni. Gösterişi ve zenginliği ifade etmesi nedeniyle Romalı mimarlar tarafından tercih edilmiştir.

manes Antik Roma'da ölülerin ruhları; manes, merhumların "hayaleti" veya "silueti" gibi bir anlama geliyor olabilir.

Mimarlık Üzerine Augustus devri mimarı Vitruvius tarafından yazılmış, mimarlık üzerine on kitaptan oluşan ilmi eser. Teori, malzemeler, inşa araçları, kamusal ve özel binaların inşası ve askerî teknoloji konularını kapsar.

mozole Bir kişi veya hanedan için inşa edilen görkemli anıt mezar. Adını antik dünyanın yedi harikasından biri olan, Kral Mausolus'un Halicarnassus'taki (Bodrum) mezarından alır.

payanda Bir tonoz çatının ağırlığını taşıyan destek parçaları (sütunlardan daha heybetlidir).

podyum Bir tapınak veya başka bir yapının üzerinde durabileceği, bu yapıyı zemin seviyesinden yükselten platform.

sütun Dikey, yük taşıyıcı direkler; klasik mimarinin temel birimi, zamanla gelişerek değişik düzenler edinmiştir.

sütun başlığı Gövde ile sütun pervazının alt parçası (baştaban) arasında yer alan, en üstteki sütun elemanı. Dor, İon ve Korint düzenlerini birbirinden ayırmanın en kolay yolu sütun başlıklarına bakmaktır.

sütun pervazı Klasik bir binada sütun başlıklarının üzerinde yer alan yatay üst yapı. Her bir düzende bu parçanın yüzeyleri için bir süsleme biçimi belirlenmiştir.

templum Teknik açıdan tam bir tapınak binası olmasa da, kutsal bir ritüelle açılan ve içinde bir mabedin bulunabileceği alan.

tesserae Bir mozaik oluşturmak üzere belli düzenlerde döşenen, taş veya camdan yapılma küçük küpler.

Toskan düzeni Dor benzeri sade, basit bir sütun düzeni.

Triumphatores Triumphator, "triumph" adı verilen ve askerî ve politik başarının en üst düzey kutlama merasimi olan görkemli bir zafer yürüyüşü için hak kazanan muzaffer bir Romalı generale verilen unvandı.

veristik Gerçeği olumsuz yanlarını örtmeden bütün ayrıntılarıyla verme fikrini vurgulayan, otoriteye işaret etme amacıyla yaşlanma belirtilerini göstermenin tercih edildiği bir Roma büst üslubu.

SÜTUN DÜZENLERİ

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Romalı mimarlar Yunanların sütun düzenlerini almış, fakat onları kendi estetik amaçlarına uydurarak Toskan ve Kompozit düzenler gibi yeni formlar ortaya çıkarmışlardır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Romalı mimarlar dekoratif sütun dizilerini bütün yapı çeşitlerinde kullanmışlardır -çeşmelerde, geçitlerde ve özellikle de tiyatroda sahne arkasında. Colosseum bunun iyi bir örneğidir: buradaki "gömme" yarım sütunlar yalnızca yüzey dekorasyonudur, yapısal bir amaçları yoktur ve revaklı üç katın her birinde farklı bir düzen (Toskan, İon veya Korint) kullanılmıştır. Birçok binada ise ışık ve gölge kullanımı, renkli mermerler ve spiral yivler gibi özgün efektlerle görsellik geliştirilmiştir.

Atina'daki Partenon gibi Yunan tapınakları, görsel dillerini tamamen değişik sütun "düzenlerinin" orantıları ve süslemeleri üzerine kurarlar (yani, sütun ve onun bağlı olduğu üst yapı ya da "pervaz" üzerine). Romalı mimarlar da bu mirasa ve her bir düzenin oluşturuluşuna hâkim olan kurallara önem vermişlerdir: sağlam, maskülen Dor düzeni; ince, feminen İon düzeni (Vitruvius bu düzenin kıvrımlı başlıklarının bir kadının "zarif kıvırcık saçlarını" andırdığını yazar); oyma kenger yaprakları ile diğerlerinden daha gösterişli Korint düzeni. Özellikle Korint düzeni ile onun yakın akrabası olan Kompozit düzen, Romalıların ayrıntılara olan sevgisine hitap etmiştir. Ayrıca tamamen simetrik olma avantajına sahip olmalarının sonucunda da bütün yapı çeşitleri için kullanışlıdırlar. Bu sebeple, Romalı mimarlar bu düzenlerden fazlaca yararlanmış ancak sütunu da kademeli olarak köklerinden çok daha öteye taşımışlardır. Yunan mimarisinde sütun, binanın çatısının ağırlığını temele aktaran yapısal bir elemanken; Roma mimarisinde ağırlığı taşıyan çoğunlukla heybetli beton payanda ve tonozlar olmuş, sütunların veya sütun elemanlarının da aslında hiçbir şeyi taşımayan ve giderek karmaşıklaşan dizilişlere sahip dekoratif ayrıntılar olarak kullanılabilmesi sağlanmıştır.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
COLOSSEUM & CIRCUS MAXIMUS
sayfa 118

TAPINAKLAR
sayfa 120

ZAFER TAKLARI
sayfa 126

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
ŞAMLI APOLLODORUS
faal. M.S. 2. yüzyıl
Yunan mühendis ve Trajanus'un baş mimarı.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Sütunun dekoratif ve şatafatlı bir unsur olarak kullanımı, Vitruvius ve onun gibi sadelik yanlısı diğer mimarların hoşnutsuzluğuna rağmen, Roma mimarisinin kendine özgü bir görsel kimliğe sahip olduğu anlamına gelmekteydi.

COLOSSEUM & CIRCUS MAXIMUS

30 saniyede tarih

Eğlence amacına yönelik olarak inşa edilmiş yapılar, Romalı liderlerin şehir nüfusunu hoşnut tutmak için "ekmek ve eğlence" sağlama görevini ne kadar ciddiye aldığını göstermektedir. Roma'nın gladyatör dövüşleri (Colosseum) ve iki tekerlekli araba yarışları için (Circus Maximus) inşa edilmiş yapıları, gereğine uygun biçimde bu yapıların dünya üzerindeki en büyük ve en güzel örnekleriydi. Colosseum, Roma'nın ilk amfitiyatrosu değildir ancak M.S. 70'li yıllarda inşa edilmesinin hemen ardından klasik mertebesine yükselmiştir. Oval arenası dövüşçülerin, hayvanların ve arena malzemelerinin tutulduğu karmaşık yeraltı odalarının üzerinde yer alır; yerüstündeki oturma düzeni de Roma'nın toplumsal yapısını yansıtırdı: ne kadar önemliyseniz aksiyona o kadar yakın otururdunuz. Askerî bir deha olan imparator Vespasian tarafından Neron'un halkın nefret ettiği sarayının yerine inşa edilen bu 50.000'den fazla koltuklu stadyum, yeni hanedanın halka yakınlığını ve coşku dolu Roma zevklerini simgeleyen, özenle atılmış popülist bir adımdı. Colosseum yakınındaki Circus Maximus da, Palatino ve Aventine tepeleri arasındaki uzun ve dar vadiye kurulmuştur. M.S. İkinci yüzyılda Circus Maximus, yarışların ne kadar popüler olduğunu yansıtacak şekilde, çeyrek milyon izleyiciyi taşıyabilmesi için defalarca yeniden inşa edilmiş haldeydi.

3 SANİYEDE DARALMA

Gladyatör dövüşleri ve araba yarışları için inşa edilmiş görkemli stadyumlar, imparatorların Roma'da bu oyunların popülerliğini geliştirmek için yaptıklarını göstermektedir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

"Colosseum" adı, imparator Neron'un devasa bir heykelinden, yani "Colossus"tan gelmektedir. Neron'un devrilmesinden sonra bu heykel güneş tanrısının biçimine sokulmuş ve adı da yakınındaki, resmi adı Flavian Amfitiyatrosu olan devasa stadyuma verilmiştir. İmparatorluk şairleri görev bilinciyle kendilerine eğlence sağlayan imparatorları övmüş fakat daha teklifsiz bir üsluba sahip olan aşk şairi Ovidius, Circus'un sıkışık koltuk sıralarıyla kız tavlamak için iyi bir yer olduğunu söylemiştir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
EĞLENCE & SPOR
sayfa 68

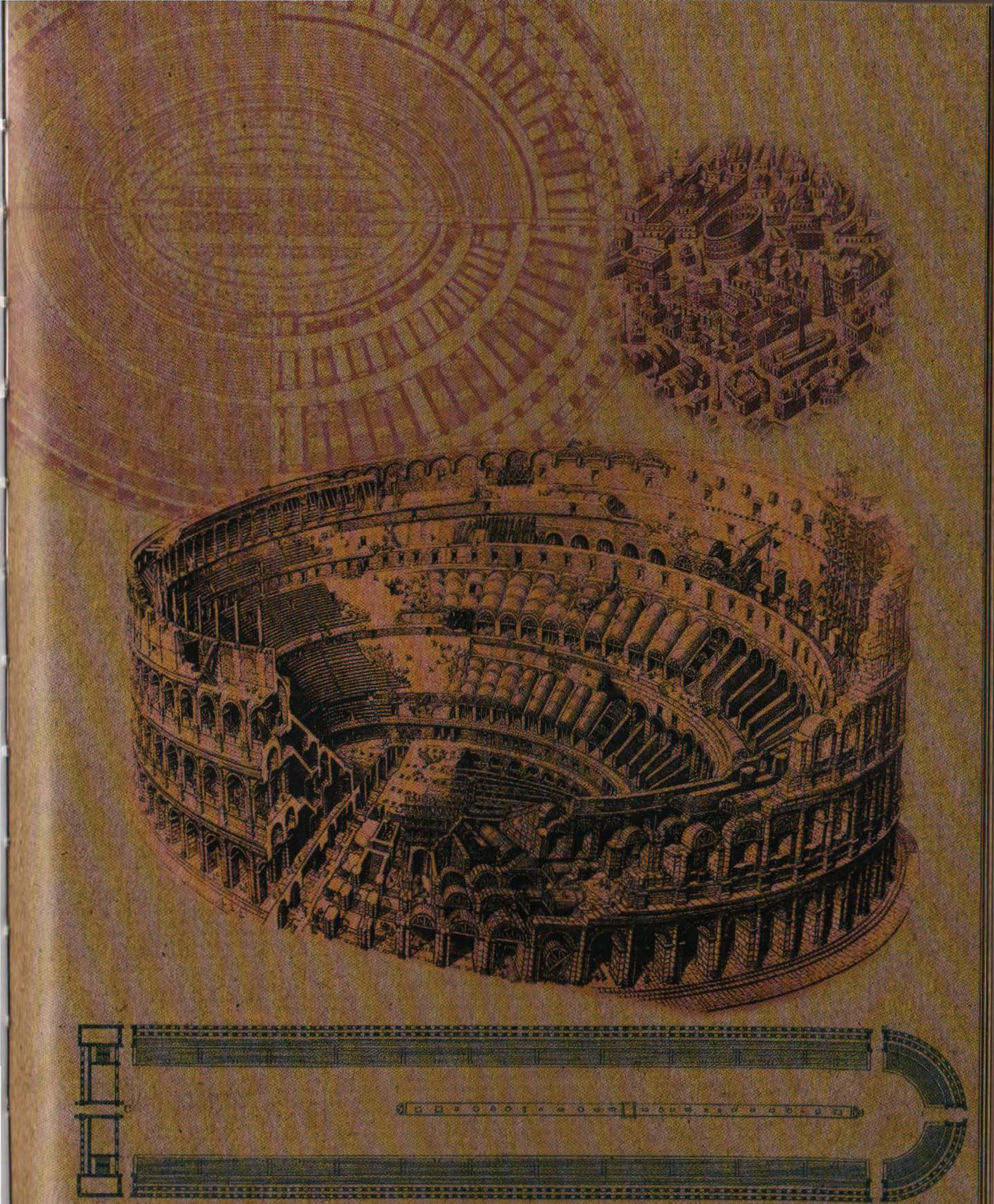
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

CALIGULA
M.S. 12–41
Araba yarışına olan düşkünlüğü nedeniyle kötü bir şöhrete sahip olan imparator (hüküm sürdüğü yıllar M.S. 37-41). Bu düşkünlüğü öyle bir düzeydeydi ki bir keresinde bir atı konsül yapmaya çalışmıştı.

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

Roma'nın halk gösterilerinin ve eğlencelerinin sahnelendiği bu iki en büyük etkinlik alanı, halkın boş vakitlerini geçirmesinde merkezî öneme sahiptir ve imparatorluk çapında benzer yapılar için örnek teşkil etmiştir.

TAPINAKLAR

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Tapınaklar, Roma'nın koruyucu tanrılarına ibadet için ihtişamlı, göz alıcı kamusal binalar sağlamaktaydı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Romalı mimarlar geleneksel tapınak biçimleri üzerinde deneyler yapabiliyordu. Roma'da bulunan, tüm tanrılara adanmış Panteon bunun güzel bir örneğidir: Bina önden bakıldığında sütunlu sundurmasıyla alışıldık bir tapınağı andırır. Ancak dikdörtgensel cella'nın yerinde hâlen dünyanın en büyük beton kubbelerinden biri olan yapıyı taşıyan muazzam bir yuvarlak alan yer almaktadır: o zamanların yazarlarından biri buranın gök kubbeyi andırdığını söylemiştir. Başka birçok tapınak gibi, burası da kiliseye dönüştürülerek korunmuştur.

Din, Roma dünyasında kamusal ve özel alanlara işlemiş durumdaydı. Evlerde, iş yerlerinde ve kavşaklarda mabetler ve sunaklar bulunurken, bazı kültlerin taraftarları (örneğin Mithras'ınkiler) kapalı, gizli odalarda toplanırdı. Asıl tanrılar içinse daha somut, kamusal binalar gerekliydi. Latince "templum" kelimesi, aslında "kutsanmış alan" anlamına gelmektedir; örneğin, senatonun toplandığı yerler templum olmak zorundaydı. Ancak genel olarak baktığımızda, İngilizce'deki "temple" yani "tapınak" kelimesi tanrıların onurlandırılması ve onlara ibadet için dikilmiş kamusal binaları nitelemektedir. Zaman ve mekândaki değişikliklerle geçirdikleri birçok değişimle beraber bu binalar fark edilebilir bir mimari şablona uyarlar. Romalılar, Yunanlıların sundurmalı, bir iç oda veya cella'ya ve taş sütun sıralarıyla desteklenen bir çatıya sahip dikdörtgensel bina örneğini takip etmişlerdir. Etrüsklü komşularından da tapınağı çok basamaklı bir merdivenle çıkılan, ön tarafında genelde kurbanlık sunağı bulunan yüksek bir podyum üzerine kurma fikrini ve bu dramatik mimariden yararlanılan dinî ritüelin büyük bir kısmını almışlardır. Bunun gibi kutsal binalar Roma kentlerine kendi mimari karakterlerini vermekteydi: Sadece Roma'da Forum dâhilinde birçok tapınak bulunmaktaydı ve hemen bitişiğindeki Capitol Tepesi'nde Jupiter Optimus Maximus'un büyük tapınağı şehri tepeden görürdü.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
SÜTUN DÜZENLERİ
sayfa 116

FORUM
sayfa 122

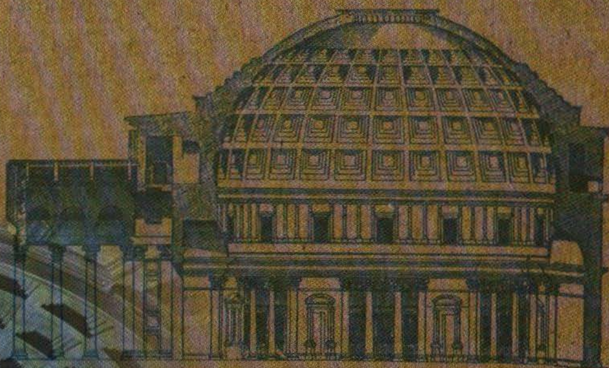
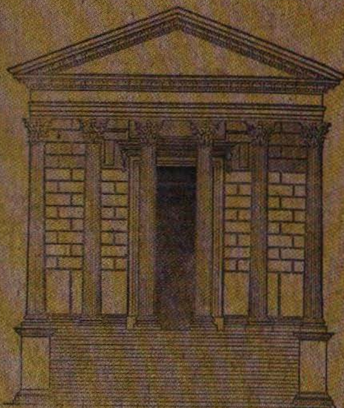
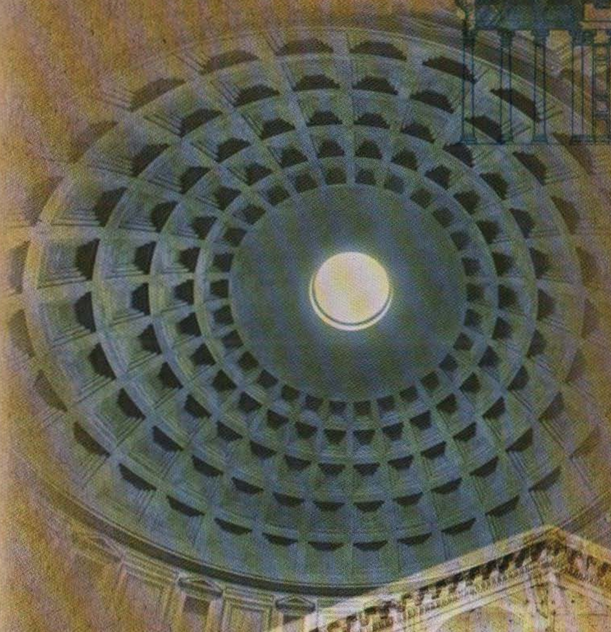
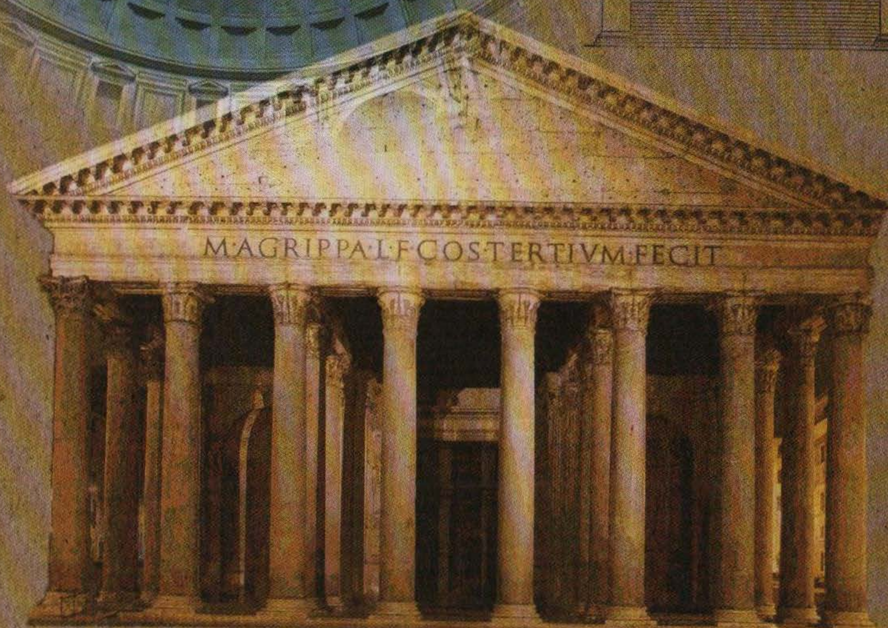
BETON & TONOZ
sayfa 152

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
HADRIANUS
M.S. 117-138
Panteon'un inşasına nezaret eden imparator.

NUMA POMPILIUS
ö. M.Ö. 673
Romalıların şehrin antik dinsel törelerinin çoğunu dayandırdıkları, efsanevi ikinci Roma kralı (hüküm sürdüğü yıllar M.Ö. 715-673)

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Tapınak, M.S. Dördüncü yüzyılın sonlarına kadar dinî ibadetin odak noktası olmuştur ve klasik mimarinin en ikonik örneklerinden biridir.

M·AGRIPPA·L·F·COS·TERTIVM·FECIT

FORUM

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Forum, bir Roma kentinin başlıca tapınakları ve kamusal binalarını barındıran merkeziydi.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Britanya'dan Afrika'ya, Roma şehirlerinin kalbinde hep bir forum yer almıştır. Roma Forumu'nun görece iyi korunmuş üst katmanları, forumun gelişim geçmişinin anlaşılmasını zor kılmaktadır. Vilayet kentlerinin çoğunlukla Roma'dan model alınarak inşa edilmiş forumlarının incelenmesi, bizim Roma Forumu'nun nasıl anlaşılıp taklit edildiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Zamanla, Pompeii gibi hırslı vilayet kentleri, Roma örneğini izleyerek forumlarını taşıt trafiğine kapatmış, dağınık ticari etkinlikleri ortadan kaldırmış ve alanı imparatorluk heykelleri, anıtları ve taklarıyla doldurmuşlardır.

En erken evresinde Roma,

tepelerin üzerine kurulmuş bir köyler kümesiydi. Bu köylerde yaşayanlar buluşmak, iş yapmak ve ölülerini gömmek için merkezî bir alana ihtiyaç duyuyorlardı ve bunlar için bu tepelerden dördünün çevrelediği bataklık alanda karar kıldılar. Roma genişledikçe, M.Ö. Yedinci yüzyılda bu bataklık kurutulup taşla döşendi ve üzerine ilk anıtlar, tapınaklar ve kamusal binalar dikilmeye başlandı. Böylece, bu alan şehrin ticari, kamusal, siyasal ve dinî yaşamının merkezi haline geldi. Roma'nın boyutları, zenginliği ve başkent olma hissi arttıkça, daha görkemli kamu binalarına yer açmak için dükkânlar ve evler kademeli olarak yıkıldı. Yunan doğusunun ihtişamlı kraliyet şehirleriyle olan temaslar, M.Ö. İkinci yüzyıldan itibaren Yunan tipi "bazilika"ların, yani Forum'un uzun kenarlarında yer alan, banka işlemleri, mahkemeler ve kamu işleri için kullanılan sıra sütunlu salonların inşa edilmesine yol açtı. Cumhuriyetten imparatorluğa geçiş, beraberinde bir başka değişim daha getirdi. Jül Sezar'ın başlattığı ve varisi ilk imparator Augustus tarafından tamamlanan şatafatlı bir yeniden inşa planı görünümündeki değişiklikler, aslında Forum'un yeni hanedanı onurlandıracak anıtsal bir bölgeye dönüştürülmesini ve hanedanın burada gerçekleşen her tür etkinliğin odak noktasında olmasını sağlamıştır.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
KURULUŞ
sayfa 16

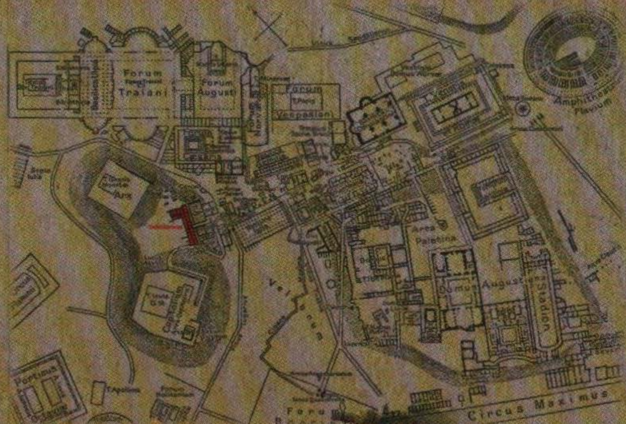
TAPINAKLAR
sayfa 120

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
AUGUSTUS
M.Ö. 63–M.S. 14
Roma'nın ilk imparatoru, ana Forum'u yenilemiş, Sezar'ın "imparatorluk Forumu"nu tamamlamış ve bir başka forum daha eklemiştir.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Roma Forumu, şehrin iş etkinlikleri ile ticari ve dinsel etkinliklerin ve mahkemelerin idaresinin gerçekleştirildiği toplumsal merkeziydi.

Forum
Traiani
Forum
Augusti
Forum
Vespasian
Amphitheatrum
Flavium
Area
Palatina
Domus Augustana
Stadion
Circus Maximus
Velabrum
Forum

M.Ö. 58
Livia Drusilla doğdu.

M.Ö. 43-2
Kuzeni olan Tiberius Claudius Nero ile evlendi.

M.Ö. 16 Kasım 42
İlk oğlu, müstakbel imparator Tiberius'un doğumu.

M.Ö. 39
Hamile olmasına rağmen, sonradan Augustus adını alacak Octavianus'la evlenmek için kocasından boşandı, böylelikle Roma'nın ilk imparatoriçesi olarak geleceğini güvence altına alacaktı.

M.Ö. 38
İkinci oğlu Nero Claudius Drusus'un doğumu.

M.Ö. 31
Aktium Savaşı; Octavianus Roma dünyasının tek hâkimi oldu.

M.Ö. 23
Augustus'un varisi Marcellus'un ölümü.

M.S. 2
Augustus'un varisi Lucius Sezar'ın ölümü.

M.S. 4
Augustus'un varisi Gaius Sezar'ın ölümü.

M.S. 9
Olası hami Agrippa Posthumus sürgün edildi.

M.S. 14
Augustus ve Agrippa Posthumus'un ölümü; Tiberius'un imparator olarak tahta çıkması. Augustus'un vasiyeti ile Livia'ya onursal Augusta unvanı verildi.

M.S. 16
Livia vilayet sikkelerinde portresi bulunan ilk kadın oldu.

M.S. 19-20
Livia muhtemelen Germanicus'un ölümü ve vali Piso'nun yargılanması ve intiharını saran karanlık olaylar zincirine dâhil olmuştu: bu olası bir rakibi ortadan kaldırma teşebbüsü olabilir miydi?

M.S. 20
Tiberius, Livia'ya birtakım onurlandırmalar bahşetti. Livia'nın Tiberius'un hükümranlığını etkileme teşebbüsleri ikisinin arasını ciddi biçimde açmıştır.

M.S. 26
Tiberius Roma'yı terk etti; söylentilere göre bunu Livia'nın etkisinden kaçmak için yapmıştır.

M.S. 29
Livia'nın ölümü. Tiberius, Livia'nın tanrılaştırılmasını yasakladı.

M.S. 42
Torunu imparator Claudius tarafından tanrılaştırıldı. Claudius ona Diva Augusta adını bahşetti.

LIVIA DRUSILLA

Antik Roma, erkeklerin yönettiği bir dünyaydı: bütün resmî devlet kurumlarında erkek nüfus tarafından seçilen erkekler çalışırdı; kadınlar ise belli ölçüde babalarının veya kocalarının kontrolü altında kalırdı ve işleri de geleneksel biçimde ev işleri ile sınırlanmıştı.

Bu nedenle, Roma'nın eski cumhuriyetçi yapısı çözülüp yerine tek imparator yönetimi geldikten sonra, imparatorluk hanedanından gelen kadınlar için halihazırda toplumsal bir rol bulunmamaktaydı. Sıkı denetimlere tabi olan, imparatora olan yakınlığı ve onun üzerindeki etkisi sayesinde bir miktar gayrıresmî güce sahip ve her şeyden öte hanedanın hükmünün sürmesinde hayati önem arz eden varislerin doğurulup yetiştirilmesi için gerekli olan imparatoriçenin rolü, şöyle ya da böyle sıfırdan yazılmak durumunda kalmıştır.

Kendinden sonraki imparatorluk kadınlarının modelini oluşturan, Roma'nın ilk beş imparatorunun karısı, annesi, büyükannesi, büyük büyükannesi ve büyük büyük büyükannesi olan, Augustus'un karısı Livia'dır. İmparatorluk kadınları için bir model oluştururak aynı zamanda geniş anlamda devlet ve toplum içindeki kadınlar için de toplumsal bir rol yaratmıştır: Bütün imparatorluktaki yüzlerce kadın hami ve hayırseverin heykeli hem görünüş olarak hem de kadının gücünün toplumsal alanda somut olarak görünür kılınmasını sağlayan varlıklarından dolayı Livia'ya bir şeyler borçludur.

Livia Augustus'un ilk karısı değildi, o da Livia'nın ilk kocası değildi. Augustus ile evlendiğinde zaten hamileydi ve acele bir boşanma tertiplemek zorunda kaldı. Augustus ile çocukları olmadı, bu da ailenin soyunu sürdürmeyi kızına ve iki oğluna bıraktı. Bu durum, oğlu Tiberius en nihayetinde M.S. 14 yılında sadece Livia'yı sevindirerek imparator olana kadar birçok değişim, sürgün, ölüm, evlilik ve boşanmalara neden olan ve ileriki yıllarda yazarlar tarafından bu olaylarda Livia'nın parmağı olduğuna işaret edilen çok karanlık ve kusurlu bir sürece yol açtı.

Livia beklentilerinin altında kalan ya da amaçlarına ulaşmasını engelleyen aile üyelerini ortadan kaldırma konusunda merhametsiz davranabilse bile (torunlarından biri ona "etekli Ulysses" derdi), onun Augustus'un yanındaki sarsılmaz varlığı, zekâsı, zarafeti ve çelikten kararlılığı, onu Augustus'un işlerine hayranlık uyandırıcı bir ortak kılmış; kusursuz toplumsal liderlik vasıfları da Augustus'un kendi ailesini Roma dünyası için ahlaki ve toplumsal bir model olarak sunabilmesini sağlamıştır.

Yıllar boyu Julio-Claudian hanedanından imparatorlar çıktıkça, Livia bu hanedanın saygı gösterilen soy anası olarak görüldü, yaşamı boyunca eşi benzeri görülmemiş onurlandırmalara sahip oldu ve M.S. 29 yılındaki ölümünden sonra Tiberius ile arasındaki anlaşmazlıktan dolayı on yıldan fazla süren bir gecikmeyle nihayet M.S. 42 yılında "Tanrısal Augusta" adı ile tanrılaştırıldı.

Matthew Nicholls

ZAFER TAKLARI

30 saniyede tarih

Belirli bir yerin anıtlaştırılması veya işaretlenmesi dışında işlevsel bir amacı bulunmayan zafer takı, göze çarpan biçimde Romalı bir yapıdır. Takların askerî başarı ve imparatorluğun gücü ile bağlantılı görülmesi ve heykel platformu olmaya ve rölyef oymalarına uygunlukları, onları Roma'nın hükümdarları arasında ve daha sonraki çağlarda popüler kılmıştır. Londra'daki Marble Arch ve Paris'teki Arc de Triomphe, Roma takı örnek alınarak inşa edilmiş yapılardır. Zafer takları, kazandığı zafer ile en yüce onurlandırma olarak görülen zafer yürüyüşününe hak kazanan generallerin bu yürüyüşü gerçekleştirdiği, şehir boyunca uzanan Roma Zafer Yolu'nun üzerinde yer alırdı. Şan ve şöhretlerinin kalıcı bir kaydını bırakmak isteyen Triumphatorlar -Augustus'tan sonra bu unvan daima imparatorlara ve onların ailelerine verilmiştir- bu yol üzerine zaferlerinden sahnelerle süslenmiş ve onları meşhur selefleriyle birleştiren taklar diktirebiliyorlardı. Zamanla, bu taklar anıtsal mimarinin daha geniş repertuvarının bir parçası haline gelerek anayolların ve köprülerin başlangıç ve bitiş noktalarını, dinî açıdan önem taşıyan yerleri ve sınır noktalarını belirtmek üzere kullanılmıştır. Savaşların, tanrılaştırmaların, tanrıların ve zafer yürüyüşlerinin oyma rölyefleriyle kaplı, üzerlerinde heykeller bulunan zafer takları, imparatorluğun gücünü gururla yansıtmaktaydılar.

3 SANİYEDE DARALMA

Belirgin ve önemli yerlerde inşa edilen, etkileyici büyüklükteki zafer takları, mimarinin gösterişli imkânları sayesinde Roma'nın zaferlerini anıtlaştırmıştır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Roma'da, Colosseum'un yanındaki Konstantin Takı, özel bir öneme sahiptir. M.S. 315 yılında Konstantin'in dış bir düşmana karşı değil de iç savaşta elde ettiği zaferi anmak için dikilmesiyle ilk andan itibaren kuralları esnetmiştir. Çoğunlukla daha eski imparatorluk anıtlarından alınan ince panellerle yapılmış süslemeleri, öncekilerden çok daha basit çağdaş heykellerle tamamlanmıştır. Bu alelacele kotarılmış kötü bir iş miydi, yoksa daha "realistik" olan klasik sanatın sonunun başlangıcı veya yeni bir Ortaçağ estetiğinin doğuşu mu?

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
FORUM
sayfa 122

HEYKELLER
sayfa 130

MEZARLAR
sayfa 132

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

TITUS
M.S. 39–81
Titus Takı ile anılan ordu komutanı (daha sonra imparator oldu)

SEPTIMIUS SEVERUS
M.S. 145–211
Roma'nın ayakta kalan ikinci zafer takı ile anılan, ilk Afrika kökenli Roma İmparatoru

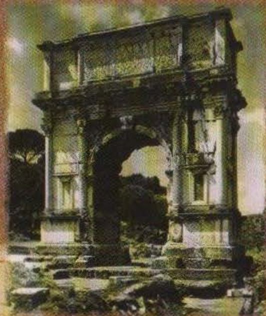
KONSTANTIN
M.S. 272–337
İlk Hıristiyan imparator; Konstantin Takı, Roma'nın ayakta kalan taklarından en yakın tarihli olanıdır.

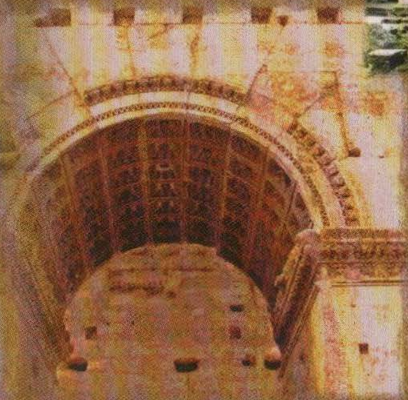
30 SANİYEDE METİN

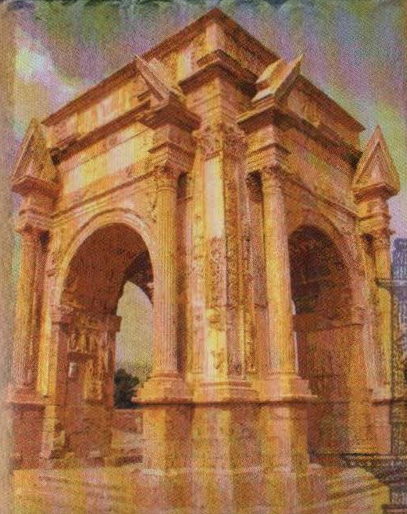
Matthew Nicholls

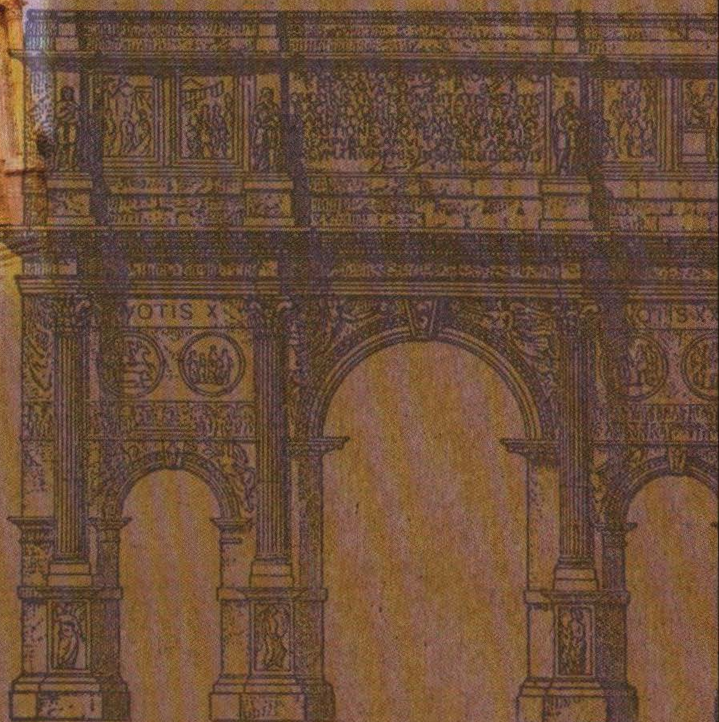
Askerî bir zaferi taçlandırmak için bir yola görkemli bir zafer takı yapmaktan daha güzel ne olabilir ki?

VOTIS X

MOZAİK

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Desenler ve resimler halinde döşenmiş taş veya camlardan yapılan mozaikler, Roma'da yaygın olarak kullanılan bir zemin kaplamasıydı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Mozaik çoğunlukla seri üretimle elde edilen ve özellikle prestijli olmayan bir zemin kaplaması olmasına rağmen, piyasanın üst ucunda gerçek sanat eserleri yaratmak için de kullanılabiliyordu. Bunun ünlü örnekleri olarak çeşmeden su içen güvercin imgelerini veya yemek odaları için bir göz yanılsaması olarak zengin bir ziyafetin kalıntılarını gösteren "silinmemiş yer" mozaiğini verebiliriz.

Romalılar, başka birçok sanat biçimi gibi mozaik fikrini de en az M.Ö. Beşinci yüzyıldan beri çakıl taşları ve daha sonra renkli mermer ve taşlardan özel olarak kesilmiş küplerden (tesserae) mozaikler döşemekte olan Yunanlılardan almıştır. Roma'nın oldukça gelişmiş şehirleri ve binaları, şık süslemelere olan düşkünlüğü ve ticaret ağlarının Akdeniz'i boydan boya saracak kadar geniş olması, mozaiğin çok daha yüksek bir karmaşıklık ve estetik seviyesine erişmesini sağlamıştır. En basit haliyle mozaik, uzun ömürlü ve gayet hesaplı bir zemin kaplamasıydı. Binlerce tesseradan oluşan mozaik, geniş bir odayı yoğun kullanıma dayanıklı ve su geçirmez geometrik şekillerle kaplayabilirdi, bu açıdan da Roma şehirlerindeki binlerce hamam için idealdi. Farklı zamanlarda farklı yerlerde çeşitli mozaik biçimleri moda olmuştur: İmparatorluk Roması'nda ve İtalya'da siyah beyaz geometrik şekillere sıklıkla rastlanırken, vilayetlerdeki birçok atölye (özellikle kuzey Afrika'dakiler) tanrıları, insanları, gladyatörleri, araba yarışlarını ve bolca sebze ve meyve ve daha başka bir sürü şeyi içeren resimler halindeki göz kamaştırıcı ve renkli mozaikler üzerinde bir beğeni edinmişlerdi. Özellikle renkli camın kullanıldığı, deniz kabuğu ve başka şeylerin de eklendiği mozaikler ayrıca duvarları, çeşme oyuklarını ve hatta Roma villaları ve bahçelerindeki tavanları bile dekore etmede kullanılabilirdi.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
HAMAMLAR & MERKEZÎ ISITMA SİSTEMİ
sayfa 146

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
BERGAMALI SOSUS
faal. M.Ö. 2. yüzyıl
Yaşlı Plinius tarafından isimlendirilen Yunan mozaik sanatçısı; gerçekçi, resimsi çalışmaları ile tanınır.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Titizlikle yaratılan mozaikler gerçekçi renk ve gölge efektleri oluşturmak için tesseralardan yararlanır. Bazı yer mozaiklerinin bir milyondan fazla küçük parça içerdiği keşfedilmiştir.

HEYKELLER & BÜSTLER

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Gerçekçi heykeller Roma dünyasında bolca bulunmaktaydı; sokaklar ve kamu binaları, özel mülkler ve bahçeler onlarla doluydu.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Bütün heykeller ünlü kişilere ait değildi. Zengin Romalılar, Yunanlı "eski ustaların" elinden çıkma ya da en azından bunların makul kopyaları olan tanrı ve mitolojik figür heykellerinin peşinde koşardı. Yunan bronz heykellerinin çoğundan yalnızca Romalıların kopya ve çeşitlemeleri sayesinde haberdarız. Gerçek boyutlulardan çok daha büyük olanlara ve küçük bahçe süslerine kadar, bütün zevklere ve bütçelere uygun heykeller vardı ancak çoğu kişinin yaptıracağı tek heykel mezarlarının üzerindeki büst olurdu.

Romalılar hem yaşayanları hem de ölüleri anmaya büyük bir merak duyarlardı. Bir kişinin büstünün uygun bir yere dikilmesi -örneğin bir şehrin politikacısının ya da imparatorunkinin şehrin forumuna veya bir yazarınkinin bir kütüphaneye- Roma toplumunun en yüksek onur ve başarı ifadelerinden biriydi. Zamanla, Roma şehirlerinden birçoğu, insan sakinlerinin yanı sıra mermer ve bronz figürlerden oluşan, yörede ve imparatorluk çapında ünlü kişileri gösteren ve hırslı kimselerin, aralarına katılmak isteyeceği bir büst ve heykel nüfusuna da sahip olmuşlardır. Romalıların büst sanatına olan bu tutkusunun, soylu evlerinde meşhur ataların mezar büstlerinin saklanıp aile içindeki cenazelerde bu büstlerin soyun uzunluğunu ve başarısını göstermek için sergilenmesi geleneğinden doğmuş olması mümkündür. Belli başlı görünüş özelliklerine ahlaki değerler atfetme eğilimi de büstlerin sadece (en iyi olanlarının kesinlikle yaptığı gibi) "gerçekçi" görünmenin yanında ideolojik fikirler de ifade edebildiği anlamına gelmektedir. Cumhuriyetçi devlet adamlarının sayısız "veristik" büstünde olduğu gibi yaşlı ve kırışıklı ya da Augustus gibi sonsuz bir gençliğe sahip; ilk imparatorlar gibi temiz tıraşlı veya M.S. İkinci yüzyıldaki imparator Hadrianus gibi sakallı; çıplak ya da askerî, sivil veya dinsel kıyafetlere bürünmüş şekilde görünme gibi seçimler, görsel olarak kodlanmış bir mesajlar ve ahlak kuralları sisteminin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
MEZARLAR
sayfa 132

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

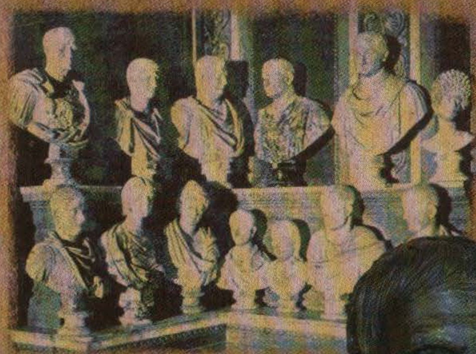
PRAKSİTELES
faal. M.Ö. 4. yüzyıl
Yunan dünyasının en ünlü heykeltıraşı, daha sonra işleri Romalılar tarafından değerli koleksiyon eşyaları olarak görülmüştür.

ASINIUS POLLIO
M.Ö. 75–M.S. 4
Romalı politikacı, hatip ve heykel koleksiyonunu halka açan ilk kişi

YAŞLI PLINIUS
M.S. 23–79
Romalı ansiklopedi yazarı; heykeller hakkındaki bilgimizin çoğunun temelini onun işleri oluşturur.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Yunan dünyasının hünerli mermer ve bronz işçileriyle olan temaslar, Romalıların gerçekçi heykellere olan tutkusunun gelişmesinde rol oynamıştır.

MEZARLAR

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Her dönem önem arz eden mezarlar aynı zamanda statü ve zenginliğin uygun bir ifadesi olarak son bir kez ve kalıcı bir şekilde hava atma imkânı sunmaktaydı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Ölülerin dünyası modadan ya da siyasetten bağımsız değildi. Ölünün isminin, aile ilişkilerinin ve mevki ya da mesleğinin yer aldığı yazıtlar gibi bazı mezar özellikleri varlığını hep korumuştur. Roma'nın erken zamanlarında gömmeden yakmaya geçilmiş, daha sonra M.S. İkinci yüzyıldan Üçüncü yüzyıla kadar gömmeye geri dönülmüştür. Augustus'un devasa mozolesi, gösterişli mezar mimarisine son vermiş ve soylu ailelerin imparatorla yarışmakla suçlanmamak için daha basit tasarımları tercih etmek zorunda kalmasına neden olmuştur.

Şehir sınırları içinde ölülerin gömülmesi yasak olduğu için, Roma şehirlerine giden yolların kenarları mezarlarla doluydu. Roma yaşamının büyük kısmında olduğu gibi, bu da statü ve zenginlik sergilemenin bir yoluydu: İşlek anayolların yanında göze çarpan defin alanları, büyük, dikkat çekici mezarlar ve antik tarihçiler için hayati öneme sahip, başarılı bir hayatı detaylarıyla anlatan yazıtlar en ihtişamlı mezarların özelliklerindendi ve bu özellikler, toplum düzeyinde aşağı inildikçe kaynaklar elverdiği ölçüde taklit edilirdi. Zengin oymalar ile piramit ve kule gibi dikkat çekici tasarımlar, önde gelen ailelerin yüksek mevkiler için yarıştığı cumhuriyet Roması'nın son zamanlarında oldukça yaygındı. Amaç ölüleri anmak ve ruhlarına (manes) aileleriyle bir arada olabilecekleri, ayinlerde kendilerine sunulan yiyecek ve içeceklere erişebilecekleri bir mesken vermekti. Ölünün yaşamını biraz da olsa anmak da başka bir amaç olarak görülebilir: Mezarların birçoğu sahibinin mesleği veya zanaatını da betimlemektedir. Yine de ölümde bile bu kadar lüks içinde olmaya herkesin gücü yetmiyordu. Yoksullar ve hatta bazı köleler, cenaze kulüplerinde bir araya gelip columbaria ("güvercin yuvası" mezarlıklar) için kendi aralarında para topluyorlardı, daha sonraki zamanlarda da Hıristiyanlar ve Museviler yeraltındaki yaygın katakomb ağını kazmışlardır: Varoluş ve ölümden sonraki yaşamın doğası hakkındaki inançlar çok çeşitli olsa da, doğru düzgün bir ebedi istirahatgâh bütün Romalılar için büyük bir önem taşımaktaydı.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
DUVAR YAZILARI & RESİMLERİ
sayfa 90

ÖLÜM & ÖLÜMDEN SONRA YAŞAM
sayfa 110

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
AUGUSTUS
M.Ö. 63–M.S. 14
Roma'nın ilk imparatoru

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Roma'nın mezarlıklarında hem zenginlerin hem de yoksulların cenazeleri bulunur ancak zenginlerin mezarları gösterişli mimarileri ve yazıtlarıyla bariz biçimde ölçüyü kaçırabilmektedir.

BİNALAR & TEKNOLOJİ

askerî terimler Roma ordusunun yapısı ve gücü dönem dönem değişmiştir ancak Roma İmparatorluğu tarihinin büyük kısmı boyunca savaş meydanına 30 lejyon halinde çıkmıştır. Her lejyonda ağır zırhlı lejyoner piyadeler ile Roma'nın müttefiklerinden toplanmış, çeşitli silahlara ve taktiklere hâkim, Roma vatandaşı olmayan yardımcı birlikler vardı. Her lejyonda rütbeli subaylardan oluşan ufak bir kurmay heyeti ile bir dizi taktiksel alt birlik vardı: on müfrezenin her biri (normalin iki katı büyüklükteki birinci müfreze hariç) centurion denilen komutanların idaresindeki 80 askerlik altışar centuria'dan oluşurdu. Lejyonerler arasındaki en küçük organize birlik, aynı çadırda kalan ve sekiz askerden oluşan contubernium'du ve her birine bir decanus komuta ederdi. Bu sistem, yoldaşlığı geliştirmeye ve birlik ve lejyona sadakat duygusunu pekiştirmeye yardımcı olurdu.

atrium Roma'da kır evlerinin ön kısmını oluşturan, dört köşeli kabul salonu; odalar buraya bakardı ve ortasında yağmur suyunun toplandığı bir havuz bulunurdu.

ballista, carroballista Burulma sistemi mantığıyla çalışan, demir uçlu bir çubuğu ya da taşları yüzlerce metre öteye fırlatabilen bir ağır silah çeşidi. Koçbaşları ve kuşatma kuleleriyle beraber bir kuşatma silahı olarak da kullanılabilirdi. Carrobalista bunun atlarla çekilen bir çeşidiydi.

beton Mimariye Roma'nın yaptığı büyük katkılardan biri; her şeklin verilebileceği, su altında bile donması sağlanabilen çok amaçlı, sağlam bir madde.

caldarium Bir Roma hamamının en sıcak odalarından biri; cehennemlikler ve duvar kanalları ile ısıtılırdı.

Cloaca Maxima Forum bölgesinin bataklıklarını Tiber Nehri'ne tahliye etmek için M.Ö. Altıncı yüzyılda inşa edilmiş, Roma'nın ana kanalizasyonu.

cursus publicus İlk imparator Augustus tarafından vilayetler ile başkent arasındaki bağlantıları hızlandırmak için oluşturulan, Roma'nın resmi ulak ve kuryeler sistemi. Roma'nın kusursuz yol ağı üzerinde bulunan ara istasyonlar sayesinde, çok önemli bir mesaj günde 80 km'ye kadar yol alabiliyordu.

çevreleme duvarı Kuşatılmış bir şehrin etrafında, kuşatan ordunun gücünü artırmak için yapılan tahkimat.

hidrolik eğim Bir su kemerinin ideal eğimi; dağdaki bir kaynaktan şehre suyun çok hızlı ya da çok yavaş akmadan taşınmasını sağlamak için Romalı mühendisler tarafından hesaplanırdı. Bu hesaplama arazinin uygunsuz olduğu koşullarda uzaktan gözlem yoluyla genellikle şaşırtıcı bir hassasiyet ve doğrulukla gerçekleştirilirdi.

insula (çoğulu: insulae) Antik Roma'daki en yaygın konut biçimi olan çok katlı bir apartman bloğu. Birinci kattaki dükkân ve restoranlar sokağa açılır, bunların üzerinde de apartman daireleri bulunurdu.

kuşatma silahları Romalı mühendisler, ballista ve carroballista ile beraber yüksek kuleler ve çevreleme duvarları da inşa edebiliyor ve düşman savunmalarını aşmak için koçbaşları kullanabiliyorlardı.

merkezî ısıtma Bir fırından gelen sıcak havanın asma beton zemini taşıyan sütunlardan ve duvardaki kutu şeklindeki seramik fayanslardan geçirilerek kullanıldığı, cehennemlik de denilen bir ısıtma sistemi. Genellikle hamamlarda ve zenginlerin evlerinde kullanılırdı.

palaestra Genelde bir gimnazyum ya da hamamda bulunan, güreş ve diğer fiziksel egzersizler için kullanılan, etrafı çevrili avlu.

ponza Çok hafif bir volkanik taş.

pozzolana (puzolan) Romalılar tarafından beton üretiminde kireçle karıştırılarak kullanılan bir volkanik toz.

sifon Su kemerindeki suyun yukarı doğru akmasını sağlamak için kullanılan bir alet: Romalı mühendisler doğru hidrolik eğime dönmek için kurşun borularda basınç altında bulunan suyu yönlendirerek vadinin bir kenarında aşağı, diğer kenarında yukarı doğru akmasını sağlayabiliyorlardı.

thermae Bir Roma hamamı; genellikle Roma'daki en büyük hamam tesislerine verilen ad. Bu tesisler yıkanma, gezinti, spor ve daha birçok şey için alanlar barındıran gerçekten devasa yapılardı.

tonoz Kemerli bir tavan ya da çatı. Roma tonozları betondan inşa edilirdi ve şekilleri basit yarımdairesel beşik tonozlardan, kesişimli ve karmaşık tasarımlara kadar uzanırdı.

tubuli Isıtmalı odaların duvarlarına fırından gelen sıcak havayı çekmek için monte edilen, içi boş kutu şeklindeki fayanslar.

villa Romalıların görece mütevazı kır evlerinden zenginlerin malikânelerine kadar uzanan binalar için kullandıkları, ev anlamına gelen kelime.

TAHKİMATLAR

30 saniyede tarih

Roma ordusunun imparatorluk çapında neredeyse birbirine eş olan tahkimatları, diğer birçok başarılı ordu gibi bu ordunun da rutini ve düzeni sevdiğini göstermektedir. M.S. Birinci ve İkinci yüzyılların klasik Roma kaleleri "oyun kâğıdı" adı verilen bir kuruluş düzenine sahipti: düzenli bir sokak ağını saran, kenarları yuvarlatılmış bir dikdörtgen oluşturan hendek ve surlar. Ordunun çeşitli elemanları da bu sokaklardaki uygun yerlere yerleşirlerdi — merkezdeki karargâh, bir revir, depolar ve atölyeler ile çeşitli piyade ve süvari birimleri için kışla blokları. Ocaklar ve foseptik çukurları askerlerin günlük ihtiyaçlarını karşılamasına yarar, uzun süreli kalelerde de bir hamamla temizlik ve istirahat sağlanırdı. Bu kampların kurallı yerleşimi, Pseudo-Hyginus gibi yazarlar tarafından kaleme alınan bir askerî bilimin gelişmesine neden oldu. Daha geç dönemlerdeki Roma kaleleri, imparatorluğun düşmanları ciddi bir tehlike haline geldikçe savunma kapasitelerini iyice yükselttiler. Roma'nın genişlemesi yavaşlayınca da, sınırları kesinleşmeye ve Hadrianus Duvarı gibi uzun ve çizgisel tahkimatlarla işaretlenmeye başladı; bu duvarların gerçek işlevleri -askerî engeller mi yoksa gümrük bariyerleri mi oldukları- hâlen tartışılmaktadır. M.S. Üçüncü yüzyılın sonlarından itibaren, Roma da dâhil olmak üzere imparatorluğun şehirleri heybetli duvarlarla çevrelenmiş ancak sonuçta bu duvarlar barbarlara karşı koyamamıştır.

3 SANİYEDE DARALMA
İskoçya'dan Afrika'ya ve Suriye'ye, Roma ordusunun güçlü ve düzenli kaleleri, lejyonların varlığının simgesi olmuştur.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
İmparatorluğun erken evrelerinde, toprak ve odun yapılardan inşa edilen geçici veya taştan, daha kalıcı Roma kaleleri, hareketli ve akıncı birlikler tarafından genellikle harekât üssü olarak kullanılırdı. İmparatorluğun sınırlarının daha kesin ve iç siyasetinin daha sallantılı hale geldiği M.S. Üçüncü yüzyıldan itibaren, kaleler üzerlerinde ağır silah platformları bulunan çıkık kuleler gibi daha incelikli savunma önlemleri edinmiştir. Roma savunma mimarisinin son büyük başarısı, imparator Theodosius tarafından Konstantinopolis etrafına inşa ettirilen ve 1453'teki düşüşüne kadar şehre hizmet eden surlardır.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
ROMA LEJYONU
sayfa 28

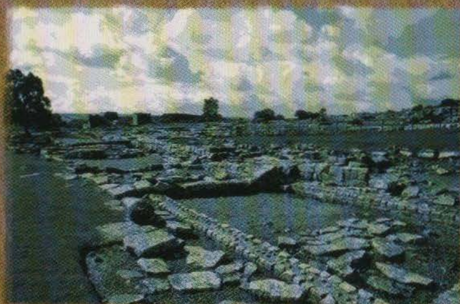
ROMA LEJYONERİ
sayfa 30

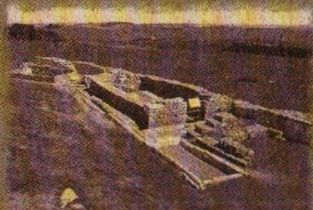
HAMAMLAR & MERKEZİ ISITMA
sayfa 146

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
PSEUDO-HYGINUS
M.S. – 3. yüzyıl
De Munitionibus Castrorum başlıklı, bir Roma ordugâhındaki yaşamı anlatan eserin yazarına geleneksel olarak verilen isim.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Geçici kamplar veya kalıcı kaleler olsun, bölge savunmasında kullanılan yapılar hemen her zaman hendekler, surlar ve kazıklı çitlerden oluşan geometrik bir dizilişle kurulmuştur.

AĞIR SİLAHLAR & KUŞATMA SİLAHLARI

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Roma'nın askerî mühendisleri, gelişmiş kuşatma silahları ve ağır silahlar geliştirmiş ve bunların uygun şekilde kullanılmasını sağlamak için teknik eserler yazmışlardır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Bir ipin ya da bir hayvanın kas telinin burulmasıyla elde edilen potansiyel enerji, bir nesnenin yüksek hızla fırlatılması için kullanılabilirdi. Romalı mühendisler, demir bir çerçeve üzerine oturtulmuş ikili bir burma mekanizması ve gerilerek arkaya oturtulmuş bir yay kirişinin bağlı olduğu uzun kollardan korkutucu ballistayı elde etmişlerdi. Bu silah düşman birliklerini uzak mesafelerden onlar Roma askerleriyle temasa geçemeden vurarak demoralize edebiliyordu. Standartlaştırılmış, kolay değiştirilen parçaları ve taşınabilirliği öngören tasarımı, tipik Romalı etkisinin bir örneğiydi.

Roma ordusu ağır silahları ve kuşatma silahlarını iyi değerlendirmiştir. Bu silahlar rakip Yunan krallıklarının mühendisleri tarafından M.Ö. Dördüncü yüzyıldan itibaren geliştirilmiştir. Burulma mantığıyla çalışan ağır silahlar, basit taşlar veya yanan nesneler gibi şeyleri kayda değer bir menzil, güç ve isabetlilik ile fırlatabiliyorlardı. İmparatorluk döneminde Roma lejyonları, savaş alanında piyade desteği olarak hareketli ve ok fırlatan ballistalar (ordu yazarı Vegetius'a göre bunlardan her lejyonda 55 adet bulunurdu) ve uzun süren kuşatma harekâtlarında ağır koşullara dayanıklı, taş fırlatan mancınıklar kullanmaktaydılar. Böyle kuşatmalar etkileyici askerî mühendislik becerileri gerektirmekteydi. Örneğin, M.S. 70 yılında bir Yahudi ayaklanmasını bastırmak için Kudüs'ü kuşatan Titus kumandasındaki Roma ordusu, şehrin savunma duvarlarına güvenli erişimi sağlayacak kuşatma kuleleri ve duvarları yıkmak için mancınıklar ve koçbaşları yapmıştı. Onuncu lejyon, asilerin son kalesi olan Masada'da, kalenin üzerine kurulu olduğu sarp yamacın etrafına bir çevreleme duvarı çekmiş ve savaş makinelerini asilerin savunma alanına çıkarmak için 115 metre yüksekliğe sahip bir kuşatma rampası inşa etmişti: Yazar Josephus, kalenin hayatta kalan sakinlerinin Romalı askerlerin eline geçmektense topluca intihar ettiklerini kayda geçmiştir.

İLGİLİ KONULAR
Bkz.
ROMA LEJYONERİ
sayfa 30

TAHKİMATLAR
sayfa 138

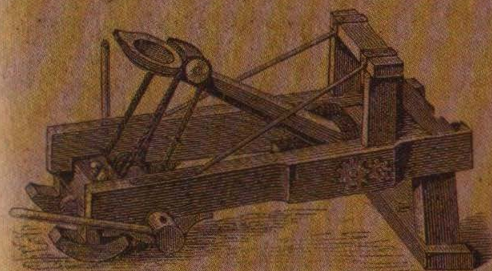
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

TITUS
M.S. 39–81
Kudüs'ü başarılı bir şekilde ele geçiren kumandan (daha sonra imparator olmuştur), imparator Vespasian'ın oğlu ve varisi.

JOSEPHUS
M.S. ~ 37-100
M.S. 60'lı yıllardaki isyanın lideri olan Yahudi aristokrat; Romalıların tarafına geçip müstakbel imparator olan general Vespasian'ın yükselişini öngürmüş ve (aslında bir ödüllendirme olarak) Roma'ya sürgüne yollanıp burada savaş ve Yahudi halkı tarihçeleri yazmıştır.

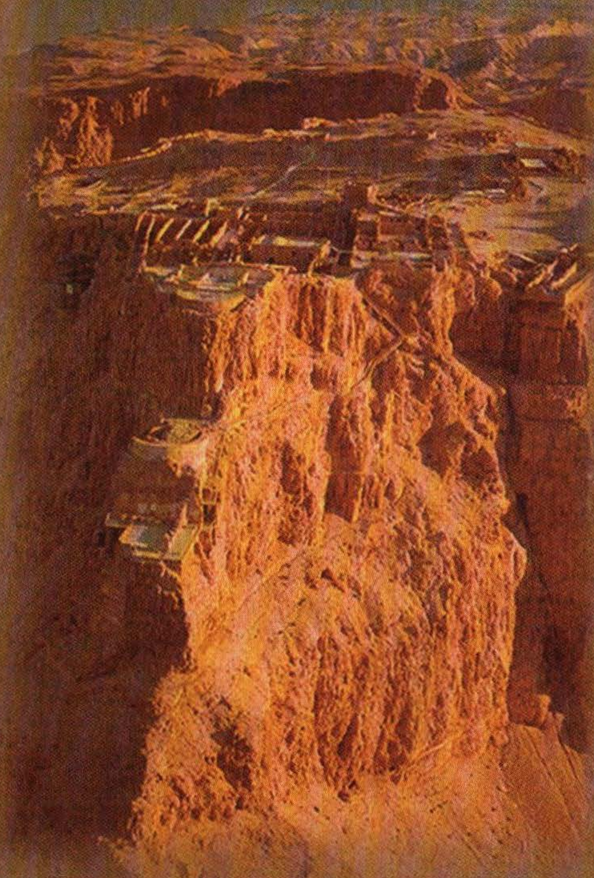
30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

İsabetli ve ölümcül olan mekanik Roma silahları, antik dünya teknolojisinin en üst noktasını temsil etmektedir.

M.Ö. Yedinci-Altıncı yüzyıllar
Yunan tapınak mimarisi bilinen formuna kavuşur: önce tahtadan, sonra taştan sütün sıralarına sahip, heybetli, dikdörtgen şekilli binalar.

M.Ö. Üçüncü-İkinci yüzyıllar
Helenistik dünyanın rakip krallıkları Roma tarafından çok takdir ve taklit edilen kamusal mimari, kraliyet mimarisi ve dinî mimari çeşitleri geliştirirler. Yunan mimarları teknik eserler verir.

M.Ö. 86
Roma Atina'yı yağmalar; Yunan sanatı, heykelleri ve ilmi Roma dünyasına akar.

M.Ö. 80 civarı
Vitruvius doğar; bir söylenceye göre doğum yeri Verona'dır.

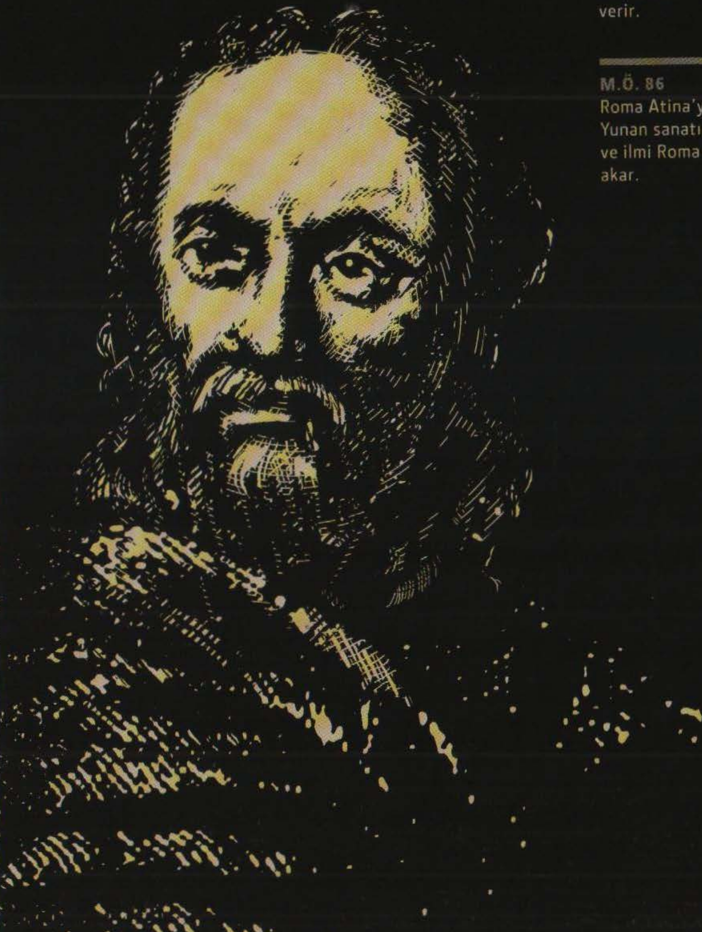
M.Ö. 49-5
Vitruvius bir askerî mühendis olarak Roma'nın iç savaş mücadelelerinde Jül Sezar'a hizmet eder.

M.Ö. 31
Müstakbel imparator Augustus iç savaşları sonlandırır.

M.Ö. 20'li yıllar
Vitruvius, Augustus'tan hamisi olarak bahsettiği De Architectura'yı yazar.

M.S. 15. yüzyıl
De Architectura yeniden keşfedilerek ardıl sanatçı ve mimar nesilleri tarafından okunulur.

1490 civarı
Leonardo da Vinci, Vitruvius'un mimarinin temelini insan vücudunun orantılarının oluşturduğu kuramından yararlanarak ünlü "Vitruvius adamı" çizimini yapar.

VITRUVIUS

Vitruvius, Jül Sezar'ın emrindeki bir askerî mühendis ve saha mimarıydı. Hayatı veya kariyeri hakkında çok az şey bilinmektedir (hatta tam adı kaybolmuştur) ancak hem kendi deneyimleri hem de önceki Yunan ilmi eserlerinin üzerine kurulu kitabı De Architectura ("Mimarlık Üstüne") hâlen yaşamaktadır. Bu eser, Vitruvius'un hamisi ve ilk imparator olan Augustus'un kendisine sadık aristokratların yardımıyla Roma şehrini "tuğladan mermere" çevirdiği dönemde yazılmıştır.

Vitruvius'a göre, bir mimarın birçok farklı alanda yetkinlik göstermesi gerekliydi; bu nedenle de bu ufuk açıcı çalışması büyük ölçüde (bu eserde yer almasalardı varlıklarından haberdar olamayacağımız) Yunan modellerinin üzerine kurulmuş, matematik, felsefe ve bilim üzerine içgörüler de muhafaza etmektedir — buradan kendisinin inşaat alanlarında kullanılacak pratik bir kılavuz yazmak yerine Yunan kültürüne aşina olan Romalı okurlara mimarlığın uygulanışı ve değerlendirilişini entellektüel açıdan açıklamayı amaçladığını görebiliriz.

Vitruvius'un on kitaptan oluşan eseri, mimarın eğitimi ve entelektüel açıdan biçimlenişi, şehir planlama, inşaat malzemeleri, çeşitli bina kategorileri (dinî, özel ve kamusal), dekorasyon, su temini, matematik ve geometri alanlarını kapsar ve onuncu kitapta da mancınık ve vinç gibi askerî ve sivil makinelerin tasarımı anlatılır.

De Architectura, Ortaçağ ve ötesinde kopyalanarak yayılırken, eserin içindeki orijinal çizimler kaybolmuştur. Bu sınırlandırma ve Vitruvius'un karmaşık metinlerinin resimler olmadan yorumlanmasının zorluğu, eserinin Rönesans mimarları ve düşünürleri için kutsal kitap mertebesine yükselmesine engel olmamıştır; onlar da Vitruvius'un "sağlamlık, kullanışlılık ve güzellik" konularındaki ısrarını ve insan vücudunda sabit orantılar bulunduğu fikrini izlemişlerdir.

Daha sonraları, arkeologlar Roma binalarının kalıntılarını incelemeye başladıkça, Vitruvius'un fikirlerinin Roma mimarisindeki asıl modalar ve zevklerde ne kadar vücut bulduğunun ya da bunlara ne kadar ters düştüğünün görülmesi de mümkün hale gelmiştir. Kendisi beton, gösterişli tiyatro mimarisi ve mimari freskler gibi "modern" gelişmelerin bir kısmının farkındaydı ve bunlara itimat etmeme ya da bunları onaylamama eğilimindeydi. Ancak çağdaşları ve daha sonraki Romalı yapı ustaları ona çok da aldırış etmeyerek giderek daha da gösterişli hale gelen ve görse Vitruvius'u dehşete düşürecek yapıları benimsemişlerdir. Bu sebeple, Vitruvius'un eserinin Roma'daki mimarlık uygulamalarının kapsamlı ve tarafsız bir gözlemi değil de, belirli bir zamanın ve algının ürünü olarak görülmesi daha uygun olacaktır.

Matthew Nicholls

KONUTLAR

30 saniyede tarih

Günümüzde olduğu gibi, Roma dünyasında da konutlar insanların temel barınma ihtiyacını karşılarken aynı zamanda kişisel zevklerin ifade edilmesi için bir alan ve statü göstergesiydi. Romalı soylular, prestijli Palatino Tepesi üzerindeki ve Forum yakınlarındaki evler ile kırsal alanlarda lüks barınma olanaklarıyla bahçeleri ve verimli tarlaları birleştiren malikâneleri tercih ederdi. İmkânları daha kısıtlı olan Romalıların daha küçük mülkleri, edebi kayıtlarda doğal olarak daha az göze çarpmaktadır. İlk iyi örnekler, merkezi bir atrium ya da giriş koridorunun etrafında bulunan odalar ve bazen bunların da dışında duvarlarla çevrilmiş bir bahçeden oluşan, basit villa tarzı evlerin geniş bir boyut, prestij ve lüks düzeyini kapsadığı Pompei'den gelmektedir. Küçük evler kendilerinden daha büyük evlerin özelliklerini taklit etmekte, daha büyük evler de yakındaki Napoli Körfezi'nde yer alan lüks aristokrat villalarını örnek almaktaydı. Sahiplerinin gücünün yettiği evlerde bulunan mitolojik ve edebi konuları betimleyen mozaik ve fresk gibi lüks dokunuşlar, sanat ve kültür dünyasını çağrıştırmaktaydı. Roma gibi daha yoğun nüfuslu ve büyük şehirlerdeyse mülk sahipleri binalarını dikey olarak inşa eder ve insulae olarak bilinen çokkatlı tuğladan bloklar oluştururlardı.

3 SANİYEDE DARALMA

Lüks villalardan dar dairelere, Roma konutları imparatorluk genelindeki hayatın çeşitliliğini hem yoksulluk hem de zenginlik açısından yansıtmaktaydı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

"Tipik" bir Roma evindeki hayat konusundaki anlayışımız, birtakım faktörler nedeniyle sınırlıdır. Roma imparatorluğu geniş bir mekâna ve zamana yayılmış, çok farklı zenginlik düzeyleri içeren bir yapıdadır. Günümüze ulaşan edebi kayıtlar genelde kendi evlerine yoğunlaşıp yoksulların ya da Roma dışındakilerin yaşam koşullarını göz ardı eden ve kendileri de çoğunlukla zengin Romalılar olan yazarlardan çıkmıştır.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
ROMA VİLAYETLERİNDE YAŞAM
sayfa 48

MOZAİK & FRESK
sayfa 128

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

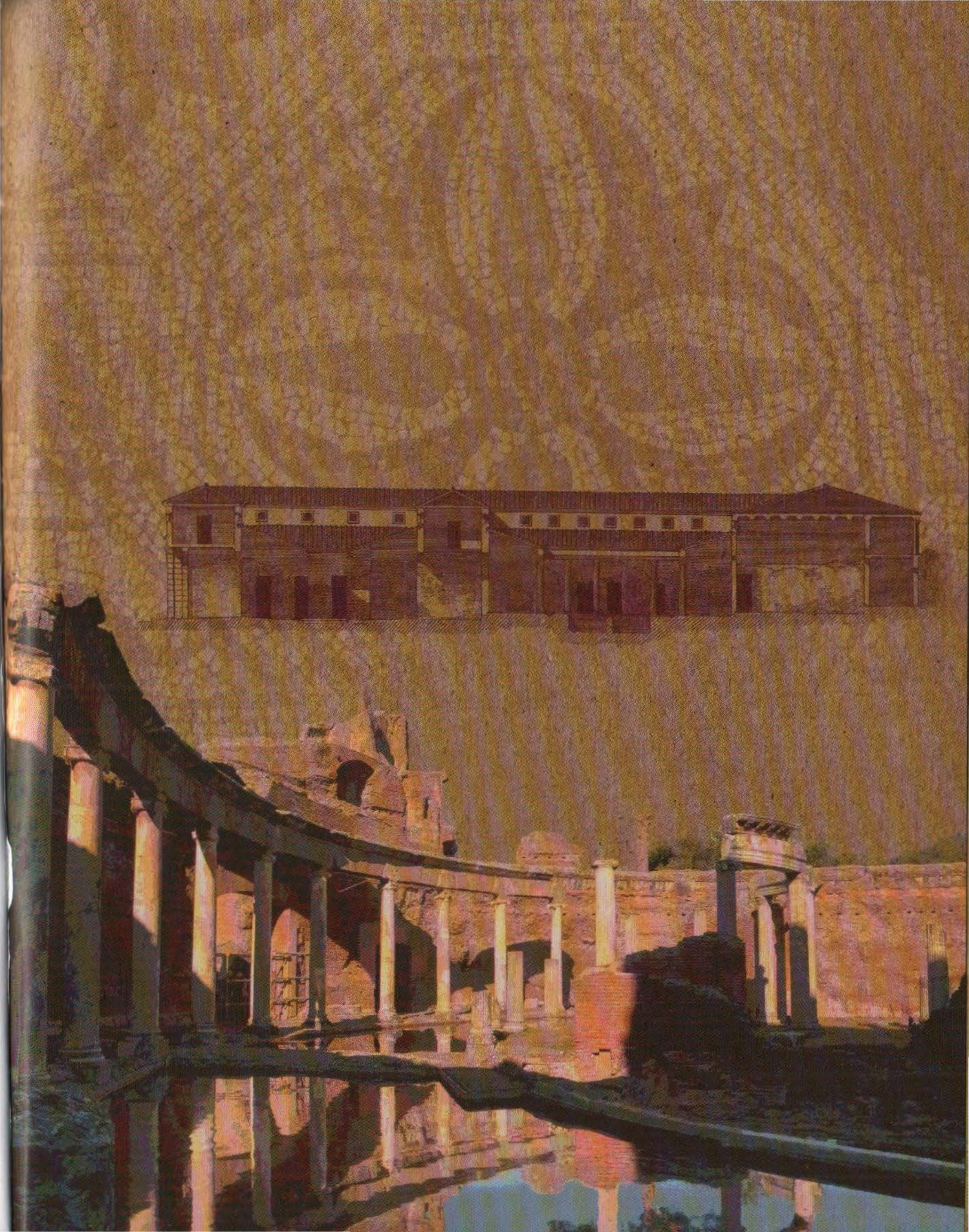
LUCULLUS
M.Ö. 118–57
Lüks villalarıyla ve efsanevi Lucullus Bahçeleri ile ünlenmiş politikacı ve konsül

TRIMALCHIO
M.S. 1. yüzyıl
Petronius'un Satyrica'sındaki kurmaca bir karakter; evi kötü zevk sahibi olmanın somut bir örneği olarak alay konusu edilen, milyoner bir azat edilmiş köle

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

İmparatorların inziva evlerinden (örneğin, Hadrianus'un villasındaki yapay ada) yoksulların sıkışık üst kat dairelerine, Roma konutları varlık durumu ve mekâna bağlı olarak büyük çeşitlilik göstermekteydi.

HAMAMLAR & MERKEZÎ ISITMA

30 saniyede tarih

Yıkanmak Roma İmparatorluğu'nun şehir yaşamında merkezi bir rol oynamaktaydı. Roma gibi şehirlerde yüzlerce küçük özel hamam bulunsa da, hamam mimarisi doruk noktasına art arda gelen imparatorların inşa ettirdiği, halka açık devasa thermae ile ulaşmıştır. Bu hamamlara zemin teşkil eden de Romalıların geliştirdiği birkaç teknoloji olmuştur. Tonozlu beton mimarinin geliştirilmesi geniş ve yüksek iç alanları mümkün kılmış, aynı zamanda da normalde çatı malzemesi olan ve buharlı ortamda çürüyecek olan kerestenin kullanımından da kaçınılmasını sağlamıştır. Banyoları, havuzları ve çeşmeleri beslemek için su kemerleri ile bol miktarda su taşınırdı. Roma'nın ulaşım sistemleri imparatorluğun her yerinden büyük miktarlarda dekoratif mermer ve ısıtma için yakıt tedariğini sağlamıştır; ısıtma ise ocaklarla ısıtılan havayı tuğla ya da kiremit yığınları ile askıda tutulan zeminlerin altında dolaştıran "merkezî ısıtma" sistemlerinin geliştirilmesi ile mümkün olmuştur. Daha sonra, ısının sıcak odaların (caldaria) duvarlarına da özel içi boş tuğlalar (tubuli) yardımıyla dağılması sağlanmıştır. Benzer sistemlere en zengin evlerde ve halk hamamlarında da sıkça rastlanılırdı; bu hamamlarda su, ocaklar ile büyük, kurşun kazanlarda ısıtılarak farklı sıcaklıklardaki sularla yıkanma imkânı sağlanmıştır.

3 SANİYEDE DARALMA

"Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur." Muhteşem Roma hamamları, şehir sakinlerinin göz kamaştırıcı, sanatla dolu alanlarda temizlenmelerini sağlamıştır.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Türk hamamlarında olduğu gibi, Roma hamamlarının da en temel aktivitesi sıcaklığı giderek artan odalarda terledikten sonra soğuk suya atlayarak temizlenmekti. Hamamlarda bu zevkli ve (büyük ihtimalle) sağlıklı aktivitenin yanı sıra, rahatlamak ve dinlenmek için bahçeler, üstü açık avlular (palaestrae), spor tesisleri, heykel galerileri, kütüphaneler gibi birçok imkân bulunmaktaydı. Şehirlerde bütün bir mahalleyi kaplayan bu görkemli tesisler, ortalama bir Romalının bir aristokratın özel villasında bulunabilecek bütün lükslerden yararlanmasını sağlamayı amaçlamaktaydı.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
YOLLAR
sayfa 148

SU KEMERLERİ & KANALİZASYONLAR
sayfa 150

BETON & TONOZ
sayfa 152

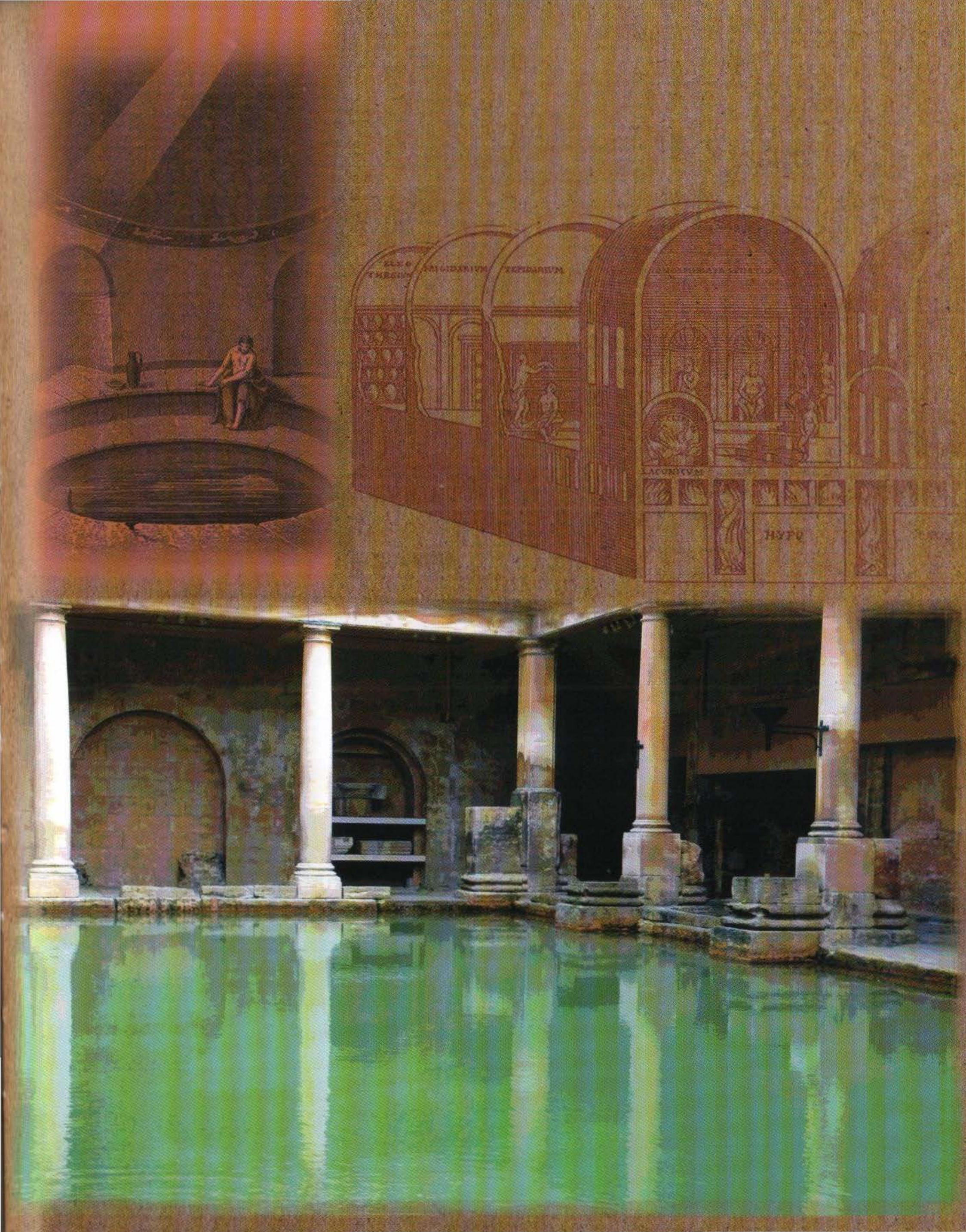
3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

SERGIUS ORATA
M.Ö. 1. yüzyıl
Konfor amaçlı hidrolik mühendisliği alanında uzmanlaşmış Roma Cumhuriyeti mühendisi; istiridye yetiştirmek için kullanılan yapay havuzları ve ısıtmalı yüzme havuzlarının mucidi

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

Yunan gimnazyumu temel alınarak geliştirilen Roma hamamı, buna bol bol akan sıcak su ile lüks dekorasyon zevklerini eklemiştir.

TEPIDARIUM

YOLLAR

30 saniyede tarih

Her yol Roma'ya çıkar. Şehrin ve imparatorların imparatorluğun uzak vilayetleri üzerindeki gücü ve ekonominin canlılığı, imparatorluğun insanları, ürünleri ve bilgiyi hızla ve güvenli bir biçimde taşıyabilmesine bağlıydı. Düz ve direkt yollar tercih edilirdi; bu şekilde savaş hallerinde askerlerin geçişi hızlandırılırdı ve aynı zamanda, su kemerleriyle de yapıldığı gibi, Roma'nın doğa ve insan coğrafyası üzerindeki üstünlüğü gösterilmiş olurdu. Romalılar bu düz yolların güzergâhlarını başlangıç ve bitiş noktalarından gözlem yoluyla, arazinin ve jeolojinin kısıtlamalarını da göz önünde bulundurarak ve kayda değer bir beceriyle hesaplamaktaydılar. Güzergâh belirlendikten sonra da, yollar denenip onaylanmış bir formüle göre inşa edilirdi. Yol boyunca bir hendek kazılır ve bu hendek sıkıştırılmış kaba çakıllarla doldurulurdu. Yol yüzeyi da daha ufak çakıllar ve çokgen biçimli dayanıklı bazalt bloklarla döşenirdi; suyun tahliyesi için yola bombe verilirdi ve bordür taşları, kilometre taşları ve şehirlerde de kaldırımlar ve basamaklar da eklenirdi. Yüksek yerlerden geçen yollar, setler, köprüler, viyadükler ve hatta tüneller de tahliye kanalları ve hendeklerle inşa edilebilmekteydi. Roma yolları iki arabanın yan yana durabileceği genişlikte inşa edilirdi ve üzerlerinde cepler ve dinlenme durakları da bulunurdu - resmî yazışmaların taşınması için imparatorluk ulaklarından oluşan bir sistem de mevcuttu.

3 SANİYEDE DARALMA

Roma yolları sadece ordunun kullanımı için değildi, fikirlerin, kanunların ve kültürün taşınması ile Romalı yaşam tarzının vilayetlere yayılmasını da sağlardı.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Romalıların düz bir güzergâha bağlı kalma konusundaki kararlılıkları büyüleyici mühendislik başarılarına yol açabilmekteydi. Alplerdeki gibi dağ güzergâhlarında yol yapımı için dağdan yüksekliği 18 metreyi bulan parçalar kesilebiliyor ve benzer yükseklikte istinat duvarları ve sekiler inşa edilebiliyordu. Bu yolların başlangıç ve bitiş noktalarını anıtlaştırıp işaretlemek için sıklıkla görkemli taklar inşa edilirdi. Rimini'deki takın üzerinde bulunan yazıt, imparator Augustus'u "planlaması ve otoritesi ile İtalya'daki birçok yolun devamlılığını sağladığı" için övmektedir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
ROMA VİLAYETLERİNDE YAŞAM
sayfa 48

TİCARET & SANAYİ
sayfa 58

SU KEMERLERİ & KANALİZASYONLAR
sayfa 150

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

APPIUS CLAUDIUS CAECUS
M.Ö. 340–273
M.Ö. 312 yılında Roma'nın en eski karayollarından biri olan Appian Yolu'nun ilk kısmının inşasından sorumlu olan Romalı sulh hâkimi

TRAJANUS
M.S. 53–117
Orta Doğu'daki Via Nova Traiana'yı da içeren geniş çaplı yol yapım projelerinin sahibi olan imparator (hüküm sürdüğü yıllar M.S. 98–117)

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

İmparatorluğun geniş çaplı yol yapım programı, kendisine modern zamanlara kadar aşılamayan bir iletişim ağı sağlamıştır.

Aquileja
Poetovio
Savus
Dravus
Emona
Siscia
10 n.Chr.
DALMATIA
Verona
Patavium
Padus
Taurin.
Bononia
Ravenna
Massilia
46
Sinus Ligusticus
Pisae
Ancona
Mare Hadriaticum
Salonae
45
Epidaurum
CORSICA
238
ROMA
Corfinium
Capua
Neapolis
Brundisium
Tarentum
Mare Tyrrhenum
Tuscum
SARDINIA
238
Caralis
Mare
Ioniu
E
M
241
Panormus
SICILIA
Messana
Rhegium
Syracusae
Utica
Hippo Reg.
146
Bagradas
Zama
Melita

SU KEMERLERİ & KANALİZASYONLAR

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA

Romalılar bizim için neler yapmadı ki? Bol su ve yeraltındaki tahliye kanalı ağı, Roma İmparatorluğunun uygarlaştırma gücünün iyi örnekleridir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME

Roma su kemerleri şehir genişlemesinin ve halk sağlığının yararlı araçları mıydı, yoksa şehirleri çeşmeler ve hamamlar gibi boş zevklerle donatmak için tasarlanmış gösteriş projeleri miydi? Bu iki görüşü de savunanlar olmuştur ancak modern araştırmalar Romalıların inşa ettiği kanalları, sıra kemerleri, sarnıçları, çökeltme havuzlarını, vanaları, su borusu ağlarını ve sifonları şehirlerin uygarlaşma sürecinde önemli ve üst düzey dönüm noktaları olarak ele almaktadır.

Su şebekesi ile sağlanan akan su, bir Roma şehrinin kendine has özelliklerinden biriydi. Şehir nüfusunun ihtiyacı nehirlerden, sarnıçlardan ve kuyulardan elde edilen suyla karşılanamayınca, uzak mesafelerden su taşımak için su kemerleri inşa edildi. Bütün bir manzara boyunca uzanan su kemerlerinin görüntüsü hâlen Romalıların mühendislik alanındaki uzmanlıklarının bir göstergesidir. İmparatorluğun ilk ve etkileyici bir uzunluğa (16 km) sahip su kemeri, M.Ö. 312 yılında inşa edilmişti. Yüzyıllar geçtikçe şehre birkaç tane daha su kemeri eklendi; bunlar daha çok yeraltından gelip Roma'ya yaklaştıkça sıra kemerler ile yerden uygun bir yüksekliğe çıkarılıyordu. Dağıtım kulelerinden basınçlı kurşun borular yardımıyla kamusal ve özel binalara su veriliyordu (varlıklı vatandaşlar kendilerine ait su depoları satın alabiliyordu; yoksullar için de sayısız sokak çeşmesi mevcuttu). Kullanılmış suyun da uzaklaştırılması gerekliydi: Romalılar M.Ö. Yedinci yüzyılda Forum alanının tahliyesi için yapılan Cloaca Maxima ile başlayarak atıkların şehirden uzaklaştırılması için tahliye kanalları inşa ettiler. Sokak seviyesinin altında atık taşıyan kapalı tahliye kanalı hatları bazı Roma şehirlerini gayet hoş ve hijyenik hale getirmiştir. Yine de hırslı politikacıların zaman zaman daha göz önünde olan anıtların yerine bunların inşasına önem vermeleri konusunda uyarılması gerekmiştir.

İLGİLİ KONULAR

Bkz.
HAMAMLAR & MERKEZİ ISITMA
sayfa 146

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER

TARQUINIUS PRISCUS
M.Ö. 616–579
Roma'nın efsanevi beşinci kralı; Roma'nın "Dev Kanalizasyonu" olan Cloaca Maxima üzerindeki çalışmalar onun hükümdarlığında gerçekleştirilmiştir.

30 SANİYEDE METİN

Matthew Nicholls

Su şebekesi, bina içi tesisat ve kanalizasyon sistemleriyle birlikte, su kemerleri Roma mühendisliğinin mirasları olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir.

Vicus Sandaliarius
Colossus
Vestigia Domus Aureae
Forum Traiani
Basilica Ulpia
Forum Augusti
T. Minervae
Forum Vespasiani
T. Pacis
Forum Nervae
T. Veneris et Romae
Meta Sudans
Basilica Constantini
Templum Sacrae Urbis
Forum Caesaris
Basilica Aemilia
Septa Iulia
T. Iunonis Monetae
Arx
Carcer
Basilica Iulia
T. Divi Augusti
Area Palatina
T. Apollinis
Domus Tiberiana
Domus Augustiana
Stadion
T. Iovis O.M.
Capitolium
Velabrum
Cloaca Maxima
Vicus Iugarius
Vicus Tuscus
T. Victoriae
Arcus Argentariorum
T. Apollinis
Circus Maximus

BETON & TONOZ

30 saniyede tarih

3 SANİYEDE DARALMA
Ucuz, esnek ve heybetli temellerin veya duvarların yapımında kullanılabilme özelliğine sahip olan beton, Roma mimarisini ve inşaat yöntemlerini değiştirmiştir.

3 DAKİKADA GENİŞLEME
Beton, Yunanların taş mimarisinden daha ağır yükleri taşıyıp daha geniş alanlarda heybetli ve karmaşık bağımsız binaların inşasını mümkün kılmıştır. Agrega olarak ponza taşı kullanarak yapının üst kısımlarını hafifleten ve kabakların yivli kıvrımlarını taklit eden mimarlar, kubbe tasarımlarında giderek daha da cüretkâr olmuşlardır. Eğer saray mimarının kendisine "gidip balkabağı çizmesini" söyleyerek başından savdığını anlatan öykülere inanırsak, imparator Hadrianus bile bu konuda şansını denemiş olabilir.

Betonun geliştirilmesi, yapıların daha hızlı ve ekonomik biçimde inşa edilmesini ve yeni bina çeşitlerini mümkün kılarak mimariye Roma'nın yaptığı büyük katkılardan biri olmuştur. Roma betonu, ilk hallerinde çimento harcına katılan yumruk büyüklüğündeki taş parçalarının ("agrega") ve dayanıklılık ve yoğunluk veren kumlu bir volkanik kül olan puzolan ile karıştırılmasından oluşuyordu. Romalı yapı ustaları, M.Ö. Üçüncü yüzyıldan itibaren betonu yaygın olarak kullanmış ve farklı astar malzemeleri denemişler ancak M.S. Birinci yüzyılda Roma dışındaki tuğla ocaklarında bol miktarda üretilmekte olan tuğlaları düzenli olarak kullanmaya başlamışlardır. Etkili inşaat sistemleri, malzemelerin taşınması, tuğla imalatı, betonun karılması ve sıvanması gibi vasıfsız ve yarı vasıflı işlerden elde edilen verimi en üst düzeye çıkararak, Romalıların devasa, neredeyse yıkılmaz binaları rekor sayılabilecek sürelerde inşa etmesini sağlamıştır: Örneğin Caracalla Hamamı yaklaşık altı yılda tamamlanmıştı. Beton kuruyup sertleştikten sonra çıkarılan tahtadan bir kemer kalıbının üzerine sıvanan beton tonoz, Roma mimarisine özgü bir araçtır. İlk basit kubbelerden Panteon ve imparatorluk hamamları gibi geniş çaplı olanlara ve usta işi şemsiye ve balkabağı biçimli tonozlara kadar, tonozlar Yunanlılardan alınan heybetli ve çizgisel yapılara kıvrımlı iç hacimlerden oluşan bir mimari eklemiştir.

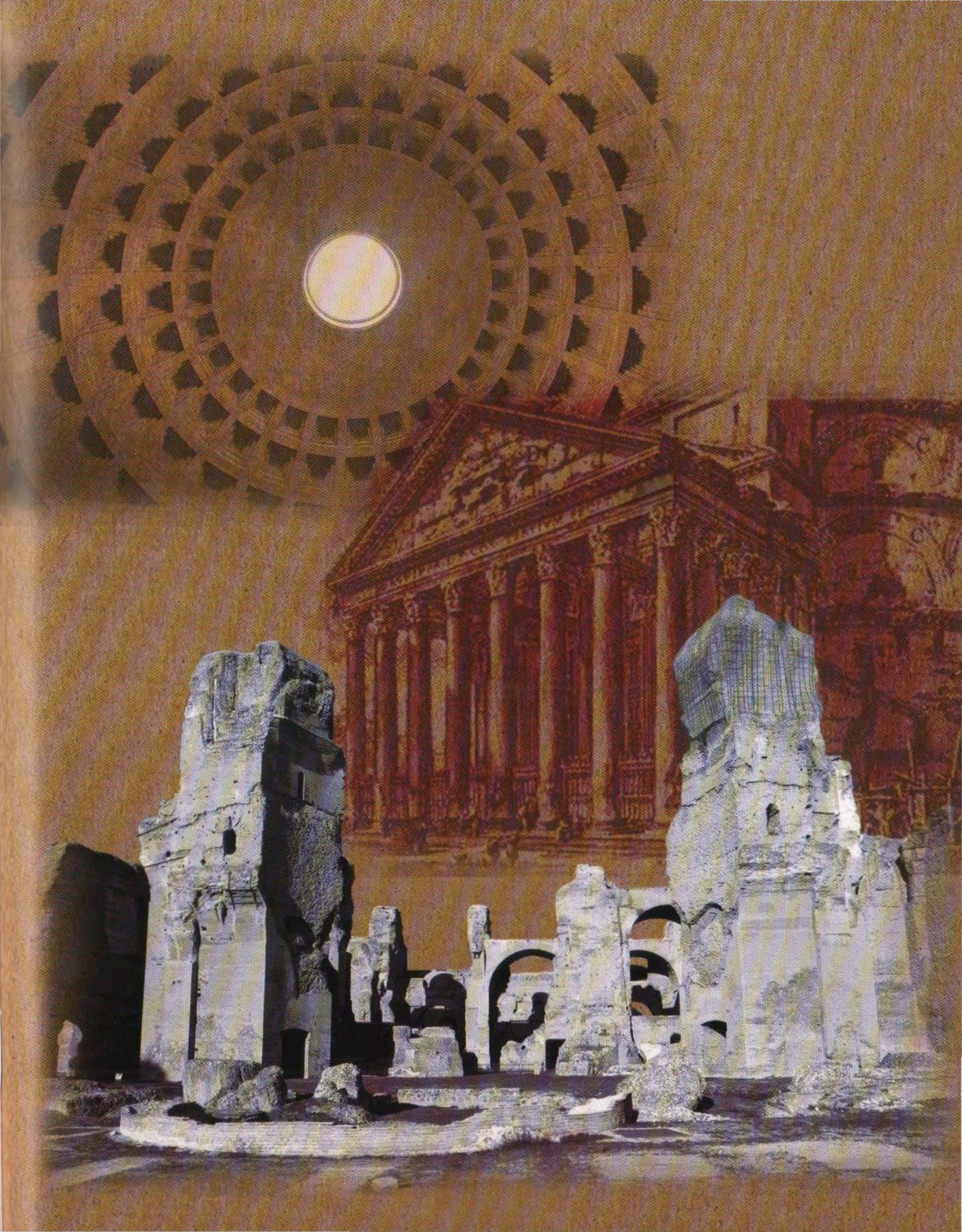
İLGİLİ KONULAR
Bkz.
COLOSSEUM & CIRCUS MAXIMUS
sayfa 118

HAMAMLAR & MERKEZİ ISITMA
sayfa 146

3 SANİYEDE BİYOGRAFİLER
ŞAMLI APOLLODORUS
faal. M.S. 2. yüzyıl
Antik Yunan Suriye'sinden gelen mühendis ve mimar; Trajanus dönemindeki en güzel binaların çoğu onun eseridir, betonlu inşaatın ve tonozun da ustasıdır.

30 SANİYEDE METİN
Matthew Nicholls

Romalıların beton üretme becerisi, heybetli limanlar, uzun köprüler ve yüksek, tonozlu çatılar gibi farklı mimari formların ortaya çıkmasına önayak olmuştur.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Ancient Literacies: The Culture of Reading in Greece and Rome
William A. Johnson and Holt N. Parker
(Oxford University Press, 2009)

Augustus: Image and Substance
Barbara Levick
(Longman/Pearson, 2010)

The Cambridge Companion to Ancient Rhetoric
Eric Gunderson
(Cambridge University Press, 2009)

Classics: A Very Short Introduction
Mary Beard and John Henderson
(Oxford University Press, 2000)

Latin Fiction: The Latin Novel in Context
Heinz Hofmann
(Routledge, 1999)

The Legacy of Rome: A New Appraisal
Richard Jenkyns
(Oxford University Press, 1992)

Literate Education in the Hellenistic and Roman Worlds
Teresa Morgan
(Cambridge University Press, 1998)

The Oxford History of the Classical World
John Boardman, Jasper Griffin and Oswyn Murray
(Oxford University Press, 1986)

Roman Declamation
Michael Winterbottom
(Bristol Classical Press, 1998)

Roman Eloquence: Rhetoric in Society and Literature
William J. Dominik
(Routledge, 1997)

Roman Historiography: An Introduction to its Basic Aspects and Development Andreas
Mehl and Hans-Friedrich Mueller
(Wiley-Blackwell Publishing, 2011)

Roman Imperial Architecture
J.B. Ward-Perkins
(Yale University Press, 1994)

Roman Villas in Central Italy
Annalisa Marzano
(Brill, 2007)

Rome. An Oxford Archaeological Guide
Amanda Claridge
(Oxford University Press, 2010)

MAKALELER

Houghton, L. (2013) Ovid, remedia amoris 95: uerba dat omnis amor. Classical Quarterly, 63 (1). pp. 447-449

Hunt, A. (2012) Keeping the memory alive: the physical continuity of the ficus Ruminalis in Bommas, M., Harrisson, J. & Roy, P. (eds.) Memory and Urban Religion in the Ancient World (London) pp. 111–128

Kruschwitz, P., Campbell, V., and Nicholls, M. (2012) Menedemerumenus: tracing the routes of Pompeian graffiti writers. Tyche, 27. pp. 93–111

Lowe, D. Always Already Ancient: Ruins in the Virtual World in Kretschmer, M., Thorsen, T.S., & Wahlgren, S., (eds.), Virtual Worlds of Classics: A Guide (Tapir: 2012) pp. 53–90

Marzano, A. (2013) Agricultural production in the hinterland of Rome: wine and olive oil. In Bowman, A.K. and Wilson, A.I. (eds.) The Roman agricultural economy: organisation, investment and production. Oxford University Press, Oxford, pp. 85–106

Nicholls, M. Galen and libraries in the Peri Alupias, Journal of Roman Studies. 101. pp. 123–142

WEB SİTELERİ

Antik Çağ Belgeleri Çalışmaları Merkezi
www.csad.ox.ac.uk

Roma'nın antik mermer haritası projesine dair web sitesi
www.formaurbis.stanford.edu

Antik Roma'nın Liman Şehri
www.ostia-antica.org

Özgün dilleri ve tercümeleriyle çeşitli antik çağ metinleri ve daha eski pek çok referans eserin arama yapılabilecek şekilde düzenlenmiş sürümleri
www.penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/home

Yunan-Roma dünyasında tarih, edebiyat ve kültüre dair çevrimiçi kaynak
www.perseus.tufts.edu

Pompei fotoğraflarından oluşan geniş bir koleksiyon
www.pompeiiinpictures.com

Matthew Nicholls'ın dijital modelleme projesi
www.reading.ac.uk/classics/research/Virtual-Rome.aspx

Roma su kemerleri
www.romanaqueducts.info

KATKIDA BULUNANLAR

EDİTÖR

Dr Matthew Nicholls eğitimini Oxford Üniversitesi'nde tamamlamıştır ve Reading Üniversitesi'nde Klasik Antik Çağ Bölümü'nde kıdemli öğretim üyesidir. Roma dünyasında kitaplar, kütüphaneler, şehirler ve anıtlar konusunda uzmanlık sahibidir. Reading Üniversitesi'nin Roma Şehri yüksek lisans programını yönetmektedir ve ayrıca antik şehrin bütününü yansıtan bir dijital model üzerinde çalışmaktadır.

Luke Houghton Glasgow ve Cambridge Üniversiteleri ile University College London'da Latince, Yunanca ve Klasik Antik Çağ dersleri vermiştir. Roma'daki British School ve Londra'daki Warburg Enstitüsü'nde konuk öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Roma şiiri ve Roma şiirinin sonraki sanat ve edebiyat dönemlerinde (bilhassa geç Orta Çağ ve erken Rönesans dönemlerinde) algılanması ile ilgili makaleleri, notları ve incelemeleri yayınlanmıştır. Houghton, şair Horatius ve Rönesans dönemi Latin şiiri üzerine kitapların editörlüğünü yapmıştır.

Ailsa Hunt Cambridge'deki Fitzwilliam College'da Klasik Antik Çağ alanında Isaac Newton araştırma görevlisidir. Başlıca araştırma alanı, Roma dinidir. Ailsa aynı zamanda yıllık olarak yayınlanan Tellus dergisinin editörüdür.

Peter Kruschwitz Reading Üniversitesi'nde Klasik Antik Çağ profesörüdür. Latin dilbilimi, Roma ölçü birimleri, Latince nazım yazıtları (Carmina Latina Epigraphica adı verilen eser), Roma komedyası (bilhassa Plautus ve Terentius) ve Pompei ve Herculaneum duvar yazıtları konusunda önde gelen uzmanlardan biridir. Peter daha önce Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften'da Corpus Inscriptionum Latinarum araştırma görevlisi olarak çalışmış, ardından Deutsche Forschungsgemeinschaft'tan prestijli, iki yıl süreyle Emmy Noether bursunu kazanmıştır. Oxford All Souls College'da konuk öğretim üyeliği yapmıştır. Royal Historical Society (Kraliyet Tarih Derneği) üyesidir.

Dunstan Lowe Kent Üniversitesi'nde Latin Edebiyatı öğretim üyesidir. Roma kültürü ve edebiyatıyla ilgili, bilhassa Vergilius, Ovidius ve Augustus döneminin diğer şairleri hakkında çeşitli çalışmaları yayınlanmıştır. Çağdaş popüler kültürün antik çağa nasıl tepki verdiği konusuna, bilhassa bilgisayar oyunları gibi yeni ortam türlerine ilgi duymaktadır. Lowe, (Kim Shahabudin ile birlikte) Classics for All: Re-Presenting Antiquity in Mass Cultural Media (Cambridge Scholars Publishing, 2009) isimli kitabın editörlüğünü yapmıştır.

Annalisa Marzano Reading Üniversitesi Klasik Antik Çağ Bölümü'nde Antik Çağ Tarihi profesörü, Society of Antiquaries of London [Londra Antik Çağ Kalıntıları Derneği] üyesi ve Royal Historical Society üyesidir. İlgi duyduğu araştırma alanları, Roma'nın sosyal ve ekonomik tarihi ve Roma arkeolojisidir. Marzano; İtalya, Libya ve Mısır'daki Etrüsk, Yunan ve Roma yerleşimlerinde pek çok arkeolojik projede yer almıştır. Roman Villas in Central Italy [Orta İtalya'da Roma Villaları] (Brill, 2007) ve Harvesting the Sea: The Exploitation of Marine Resources in the Roman Mediterranean [Deniz Hasadı: Roma Döneminde Akdeniz'de Deniz Kaynaklarının Kullanımı] (OUP, 2013) adlı iki monografın yazarıdır. Reading Üniversitesi'nde Antik Çağ Deniz Ticareti yüksek lisans programını yönetmektedir.

Susanne Turner Cambridge'deki Klasik Arkeoloji Müzesi'nin küratörüdür. Klasik heykel sanatına ve bu sanatın erkek veya kadın, zengin veya yoksul, antik veya modern takipçilerine özel bir ilgi duymaktadır.

TEŞEKKÜRLER

RESİM HAKLARI

Yayıncı, bu kitapta kullanılan görsellerin röprodüksiyonuna izin verme nezaketini göstermelerinden ötürü aşağıdaki kişi ve kurumlara teşekkürü bir borç bilir. Teşekkür kısmında her bir görselin hak sahiplerine yer vermek için elimizden geleni yapmış olmakla birlikte istemeden atladığımız kişi veya kurumlar varsa peşinen özür dileriz.

Kaynağı ayrıca belirtilmeyen bütün görseller Shutterstock, Inc./www.shutterstock.com ve Clipart Images/www.clipart.com adreslerinden alınmıştır.

Borghese Collection: 124.
Corbis/Araldo de Luca: 89TL.
Alberto Fernandez Fernandez: 45C.
Flickr/Iessi: 45.
A Hunter Wright: 84.

Remi Jouan: 79.
Matthias Kabel: 31R.
Jaakko Luttinen: 119.
Marie-Lan Nguyen: 97, 102, 111, 131.
Matthew Nicholls: 81, 133.
Till Niermann: 25, 42, 83.
Pascal Radigue: 39B.
Wolfgang Sauber: 64.
David Shankbone: 139.
Ulysses K. Vestal: 81.
Walters Art Museum: 101B.
Wikipedia/Basilio: 27C; Bertramz: 27B; Carlomorino: 105B; Godot13: 141; Pippo-b: 133; Sailko: 21L, 63, 83, 105C; Shakko: 21R, 79; WKnight94: 77; Zanner: 29.

DİZİN

A

Aeneas 14, 16, 85
Aeneis 14, 85, 110
Amfitiyatrolar 48, 54, 68, 118
Apuleius 82, 86
Aristo 70

Augustus
Claudian imparatorluk hanedanı 9
Aeneas'ın soyundan gelmesi 85
Divi filius 94, 104
İlk imparator 42–43, 95
cursus publicus haberci ve kurye servisini kurması 136
altın sikke 60
Aventine Tepesi 18, 118
Azat edilmişler 34, 38, 40
Aziz Pavlus 100

B

Balık 58
Bergamalı Galen 70
Berlioz, Hector 85
Boudicca 26, 48

C - Ç

Caligula 9, 24
Calgacus 26
Capitoline Tepesi 18, 120
Caracalla 9, 60
Caracalla Hamamları 152
Catullus 88
Celsus, Aulus Cornelius 70
Cicero, Marcus Tullius 40, 76, 82, 86, 94, 106
Circus Maximus 118
Claudius 124
Cloaca Maxima (kanalizasyon) 18, 136, 150
Colosseum, Roma 68, 116, 118
Cumhuriyet 8, 20, 24, 50
Çömlek yapımı 58

D

Dacia 14
Dante 85
Devlet (Platon) 15, 106
Dido, Kartaca Kraliçesi 85
Diocletianus 9, 24, 60
Domitianus 9, 58
Düzenler, mimari 114–115, 116

E

Eboracum (York) 103
ekmek ve eğlence 54, 68, 114, 118
Epikür ve Epikürcülük 94, 108
Eques, equites 34, 40
Eşcinsellik 46
Etrüskler 74, 120

F

Fahişeler 46

G

Gaius Marius 28, 30, 40
Galya Savaşları, 23
Galya 14, 23, 26, 54
Genç Plinius 48, 64–65
Gizem kültleri 94, 106, 110
Gladyatörler ve gladyatör dövüşleri 68, 118
Gladius 14, 30
Grup seks ve cinsel özgürlük 46

H

Hadrianus ve Hadrianus Duvarı 6, 9, 58, 120, 138, 152
Hamamlar 48, 136–37, 146, 152
Hekimler 70
Herculaneum 62
Hipokrat 70
Hitabet 82
Hıristiyanlar ve Hıristiyanlık
katakomblar 114, 132
Konstantin'in din değiştirmesi 103
Horatius 43, 74, 78, 88, 110
Hukuk ve hukuk sistemi 50, 75, 78

I

İberya 14, 55
İznik Konsili kararları 103

J

Josephus 140
Juvenal 54
Jül Sezar
Augustus'un üvey babası 94
general, diktatör 20, 22–23, 26
Jülyen takvimi 66
öldürülmesi, 15 Mart 8
Roma'yı baştan inşa etmesi 122
Jülyen takvimi 66

K

Kadınlar 44, 46, 125
Kartaca ve Kartacalılar 8, 26, 55, 56, 85, 98
Kibele 98
Kleopatra 23
Konstantin 9, 26, 60, 102–3, 126
Konstantinopolis 9, 24, 102, 138
Konsül 14, 20
Köleler ve kölelik 38, 40, 46, 65, 108
Kudüs 103, 140

L

Latium 15, 16, 76
Lejyonlar ve lejyonerler 14, 28, 30, 132, 138, 140
Livius 30, 96
Lucretia 20
Lucretius 108, 110

M

Milton, John 85, 88
Mithras kültü 98, 106, 120

N

Napoli 60, 144
Neron 9, 62, 65, 80, 104, 118
Numen 94, 104

O

Ordu bkz. Lejyonlar ve lejyonerler
Ostia 18
Ovidius 74, 85, 98, 110, 118

P

Palatine Tepesi 16, 18, 118, 144
Panteon (Roma'daki yapı) 90, 96, 120, 152
Patrikler 35, 40, 75
Pax Romana 48
Pilum (mızrak) 15, 30
Plautus 80
Plebler 20, 35, 40, 64
Pleblerin tribünü 55, 64
Polybios 20
Pompeii 62, 144
Pompey 8
Priapus 46
Pön Savaşları 8, 15, 26, 55
Purcell, Henry 85

Q

Quintilian 65
Quirinal Tepesi 18

R

Romulus ve Remus 16, 106
Rubicon Nehri 15, 23

S - Ş

Saeptimontium festivali 15, 18
Scipio Africanus 26
Scutum 15, 30
Senato ve senatör 20, 40
Seneca 80
Spartacus 38
Sosyal Savaş 36
Stoacılık 95, 108
Su kemerleri 146, 150
Suç ve suçlular 68 Sulis Minerva 95, 98
Süvari 14, 28
Şarap ve asma bahçeleri 58, 62

T

Tacitus 26, 65, 82
Tarquinius Priscus 18, 150
Tarquinius Superbus 20
Terence 80
Tiyatrolar 48, 55, 68, 80, 116, 143
Tiber Nehri 18, 102, 136
Tiberius 9, 106, 124
Titus 140
Toga 40, 75
Trajanus 9, 24, 26, 30, 54, 64, 116, 148, 152
Truva 85
Tribün 20

U

Ulpianus 50

V

Vatandaşlar ve vatandaşlık 28, 34, 36
Vergilius 14, 26, 30, 43, 84–5, 110
Vespasian 9, 104, 118, 140
Vesta Bakireleri 35, 44
Vesuvius 62, 64, 65
Via Appia 148
Viminal Tepesi 18
Vitruvius 86, 115, 116, 142–43

Y

Yaşlı Cato 54, 78
Yaşlı Plinius 74, 86, 128, 130
Yollar 148

SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

30 Saniyede serisi; Ekonominin, Felsefenin, Psikolojinin, Siyasetin, Dünya Dinlerinin, Mimarlığın en bilinen 50 teorisini/öğretisini, Antik Mısır'ın tarihe ve uygarlığa yapmış olduğu 50 en önemli katkıyı ve Leonardo da Vinci'nin sanata ve bilime yaptığı 50 en önemli katkıyı ele alıyor ve onları iki sayfa, 300 kelime ve bir resmi aşmadan, yarım dakika içinde açıklamayı **'başarıyor'.**

Ekonomi, Felsefe, Psikoloji, Siyaset, Dünya Dinleri, Mimarlık, Antik Mısır ve Leonardo gibi 'zorlu' konuları anlamak birdenbire çok daha eğlenceli hâle geliyor ve çok daha fazla anlam ifade ediyor.

Ev hanımlarından üniversite öğrencilerine, üst düzey yöneticilerden akademisyenlere herkesin okuması gereken eserler!

Elinizden bırakamayacaksınız.

